

Rapport
2018:21

Hvordan er gjennomføringen i fagskoleutdanningene?

En undersøkelse av særtrekk ved helsefag, kreative fag og tekniske fag

Håkon Høst, Siv-Elisabeth Skjelbred og Trude Røsdal

NIFU

Rapport
2018:21

Hvordan er gjennomføringen i fagskoleutdanningene?

En undersøkelse av særtrekk ved helsefag, kreative fag og
tekniske fag

Håkon Høst, Siv-Elisabeth Skjelbred og Trude Røsdal

Rapport 2018:21

Utgitt av Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning (NIFU)
Adresse Postboks 2815 Tøyen, 0608 Oslo. Besøksadresse: Økernveien 9, 0653 Oslo.

Prosjektnr. 20800

Oppdragsgiver Kunnskapsdepartementet
Adresse Postboks 8119 Dep, 0032 Oslo. Besøksadresse: Kirkegata 18, 0153 Oslo

Fotomontasje NIFU

ISBN 978-82-327-0349-4
ISSN 1892-2597 (online)

Copyright NIFU: CC BY-NC 4.0

www.nifu.no

Forord

På oppdrag fra Kunnskapsdepartementet har NIFU gjennomført en undersøkelse av gjennomføring og frafall i fagskoleutdanninger. Vi har sett på tre ulike fagområder: kreative fagskoleutdanninger, helse- og sosialfaglige fagskoleutdanninger og tekniske fagskoleutdanninger. I tillegg til å basere oss på DBH fagskolestatistikk, har vi besøkt fem fagskoler og samlet data gjennom statistikk, dokumenter og kvalitative intervjuer. Prosjektteamet har bestått av Håkon Høst, Siv-Elisabeth Skjelbred og Trude Røsdal. Røsdal har vært prosjektleder. Høst har hatt hovedansvaret for utformingen av rapporten, mens Skjelbred har hatt ansvaret for gjennomgangen og sammenstillingen av statistikken. Erica Waagene har bidratt i datainnsamlingen og Ester Rønsen har bidratt med teknisk tilrettelegging.

Vi ønsker å takke Kunnskapsdepartementet for et spennende og givende prosjekt. Vi ønsker også å takke alle vi har fått anledning til å intervju i løpet av dette prosjektet. Deres bidrag og bruk av egen tid har vært helt uvurderlig for resultatet presentert i denne rapporten.

Oslo, 29.juni 2018

Sveinung Skule
Direktør

Nicoline Frølich
Forskningsleder

Innhold

Sammendrag	7
1 Introduksjon og bakgrunn	13
1.1 Om oppdraget	13
1.1.1 Problemstillinger	13
1.2 Bakgrunn	14
1.2.1 Ulike fagskoletyper	16
1.2.2 Teknisk fagskoleutdanning	19
1.2.3 Helsefagutdanning	20
1.2.4 Kreative utdanninger	20
1.3 Hvordan kan gjennomføring og frafall forstås?	21
1.4 Undersøkellesdesign	24
1.4.1 Nærmere om datasettet fra DBH	28
1.4.2 Utdanningslengde	30
1.4.3 Utdanningsintensitet	30
1.4.4 Undervisningsform	30
1.4.5 Finansiering	31
1.4.6 Opptaksgrunnlag	31
1.4.7 Utvalg	32
1.4.8 Sammenligning studenter i utvalg og dagens studenter	32
1.4.9 Utvalg av undersøkelsesenheter	33
2 Gjennomføring i kreativ fagskoleutdanning	36
2.1 Inntakskrav	37
2.2 Kopling til arbeidslivet	37
2.3 Statistikk gjennomføring	38
2.4 Kreativ Fagskole 1	40
2.5 Gjennomføring	42
2.6 Tiltak fra skolens side	43
2.7 Kreativ fagskole 2	44
2.8 Gjennomføring	45
2.9 Lærernes vurderinger	48
2.10 Studentene og deres vurderinger	51
2.11 Oppsummering kreative fag	52

3	Gjennomføring i helsefagutdanning.....	55
3.1	Inntakskrav.....	57
3.2	Kopling til arbeidslivet	57
3.3	Statistikk gjennomføring	58
3.4	Helsefagskole 1	62
3.5	Inntak.....	63
3.6	Gjennomføring	63
3.7	Andre helsefagskoler.....	65
3.8	Lærernes vurderinger.....	66
3.9	Studentenes vurderinger.....	67
3.10	Oppsummering helsefagutdanning.....	69
4	Gjennomføring i teknisk fagskoleutdanning.....	72
4.1	Inntakskrav.....	73
4.2	Kopling til arbeidslivet	73
4.3	Gjennomføring	74
4.4	Teknisk fagskole 1	76
4.4.1	Gjennomføring	76
4.4.2	Ledelsens vurdering	79
4.5	Teknisk fagskole 2	80
4.5.1	Gjennomføring	80
4.5.2	Ledelsens vurderinger	82
4.5.3	Lærernes vurderinger.....	84
4.5.4	Studentene og deres vurderinger	86
4.6	Andre tekniske fagskoler.....	89
4.7	Oppsummering tekniske fagskoler	90
5	Oppsummering og diskusjon	92
5.1	Hvordan er gjennomføringen i fagskolen?.....	92
5.2	Hva kan være årsaken til manglende gjennomføring ved de ulike utdanninger?.....	95
5.2.1	Studentenes bakgrunn og disposisjoner.....	95
5.2.2	Faglig og sosial integrering.....	96
5.2.3	Eksterne faktorer	97
5.2.4	Hva står på spill? Om utdanningens betydning for videre karriere.....	98
5.3	Hva gjøres for å forbedre gjennomføringen og forhindre frafall?.....	99
5.3.1	Strukturelle rammebetingelser setter begrensninger	100
	Referanser.....	103
	Vedlegg.....	105
	Når faller studentene av?	105
	Tabelloversikt.....	107

Sammendrag

Tema for denne rapport er studentenes gjennomføring i fagskoleutdanninger innenfor tre områder: Kreative utdanninger, helsefagutdanninger og teknisk fagskoleutdanninger. De sentrale problemstillingene i prosjektet har vært hvordan gjennomføringen i fagskolen er, hva ulikheter i gjennomføring kan skyldes, og hvilke tiltak fagskolene har satt i verk for å bedre gjennomføringen. Ved å kombinere data fra DBH fagskolestatistikk med tall fra et utvalg skoler, samt intervjuer med skoleledelse, lærere og studenter ved fem fagskoler, får vi fram et grovt bilde av gjennomføringsmønstrene, samt hvordan særtrekk ved de ulike utdanningene og deres studenter kan gi grunnlag for å forstå disse.

Ulike gjennomføringsmønstre

Gjennomføringen ser ut til å være høyest på stedbaserte heltidsutdanninger, og disse finner vi innenfor tekniske og kreative fag. I tillegg til at studentene her har studier som hovedbeskjeftigelse, er en stor andel forholdsvis unge, med kort tid mellom videregående opplæring og fagskole. Innenfor de tekniske fagene finner vi også en stor andel som kommer fra arbeidslivet med fagarbeiderbakgrunn. Innenfor helse er deltidsutdanning hovedregelen, og studentene står normalt i sin vanlige jobb mens de studerer. Gjennomføringen er noe svakere enn i heltidsutdanningene i tekniske og kreative fag, men bedre enn i deltidsutdanningene i tekniske fag. I de nettbaserte fagskoleutdanningene er gjennomføringen generelt svakere enn i de stedbaserte utdanningene.

Frafallet er i alle utdanningene størst i den første fasen av utdanningen. For mange er det å være student en stor overgang. I møtet med utdanningens krav, ser de med svakest motivasjon ut til å falle fra først. De som blir faglig og sosialt integrert i studiet, ser i stor grad ut til å gjennomføre. Årsakene til at en del likevel ser ut til å falle fra i det videre utdanningsløpet er mange og varierte. Belastningene ved å studere ved siden av sin vanlige jobb, økonomi, sykdom, og omsorgsforpliktelser bidrar til at studenter slutter eller tar pause i studiene. For dårlig tilgang på praksisplasser, ser også ut til å kunne påvirke gjennomføringen. Avbrudd i utdanningen må også forstås ut fra at studentene har ulike motiver for å gjennomføre

utdanning, og at fagskoleutdanningene generelt har svak søkning, slik at skolene normalt avviser svært få.

Fagskolene vi har undersøkt har i litt varierende grad satt gjennomføringsproblematikken på dagsorden. De som har satt i verk tiltak ser på opptaksprosedyrer og tiltak for å støtte studentene i begynnerfasen. En sterkere struktur rundt studiehverdagen, og oppfølging av den enkelte student, ikke minst i de nettbaserte studiene, er andre tiltak.

Svak statistikk umuliggjør systematisk sammenligning

I utgangspunktet skulle DBH Fagskolestatistikk (DBH-F) benyttes som grunnlag for å undersøke gjennomføring i fagskolesektoren. En sammenligning av DBH-F og skolenes egen statistikk, har imidlertid avdekket betydelige avvik. Usikkerhet og svakheter knyttet til det statistiske grunnlaget, gjør det umulig å gjøre en systematisk sammenligning av gjennomføring innenfor hver av fagskoleutdanningene. Avviket synes å være størst innenfor den kreative fagskolesektoren. Ved å sammenligne statistikk finner vi ved at DBH-F et år har 150 prosent flere registrerte studenter ved en skole enn skolen selv, mens ved det ved en annen skole er 70 prosent flere studenter i skolens system enn det DBH-F har registrert.

I følge DBH-F er gjennomføringen i de kreative fagskolene fra 22 prosent for nettbasert utdanning og opp til 31 prosent i stedbaset, mens skolene selv oppgir en gjennomføring på det dobbelte. Det er grunn til å tro gjennomføringstallene ligger nærmere det skolene selv oppgir i sine interne oversikter enn det DBH-F-dataene forteller. Det støttes også av det lærere og studenter forteller om de enkelte klasser.

For helse og sosial totalt viser DBH en gjennomføringsandel på normert tid som svinger rundt 50 prosent. Den ligger noe høyere for de stedbaserte utdanningene, men vesentlig lavere for de nettbaserte utdanningene. En offentlig og en privat fagskole bekrefter at deres tall er rimelig sammenfallende med DBH sine. To skoler med nettstudier i helsefag mener at DBH-tallene for gjennomføring er for lave i forhold til deres egne tall.

Gjennomføringen i teknisk fagskole ligger ifølge DBH-F på mellom 60 og 70 prosent for stedbaserte utdanninger på heltid, mens den for deltidsutdanninger er vesentlig lavere, mellom 40 og 50 prosent, både for stedbasert og nettbasert. Også i noen av de tekniske fagskolene er det vesentlig flere studenter registrert i DBH-F enn det antall studenter som er rapportert i skolens egne systemer og årsrapporter.

Det svake datagrunnlaget umuliggjør en systematisk undersøkelse av betydningen av studentenes bakgrunn. Ulike definisjoner mellom skolene og DBH-F av når en student skal regnes som å ha gjennomført er en sentral forklaring fra skolene på diskrepansene. Det er nærliggende å knytte sprik i studenttall til unøyaktig

registrering fra skolens side. Dette kan skyldes ulike forhold, som liten administrativ kapasitet, og at noen skoler ikke oppfatter rapportering som viktig, men prioriterer andre oppgaver.

Årsaker til manglende gjennomføring ved de ulike utdanninger

Frafallet i alle utdanningene er størst i den første fasen, og det er ikke et praksisjokk, men det vi kanskje kan kalle et «skolesjokk» som framholdes som den viktigste årsaken. Studentene har gjerne startet på utdanningen, fordi de er interessert i å lære mer innenfor sitt fagfelt, men er ikke alltid forberedt på kravene til studieteknikk, IKT-kunnskaper og til å formulere seg skriftlig. Innenfor de kreative fagene legges det mer vekt på at mange studenter opplever at faget er for vanskelig, eller at de ikke har tilstrekkelig interesse.

De som sliter i møtet med disse kravene og som ikke har en tilstrekkelig sterk motivasjon, vil, ut fra det studenter og lærere forteller, ha en større tendens til å velge å hoppe av tidlig. Motivasjon kan omfatte mye, men vi legger her vekt på å forstå den kontekstuelle, ut fra det våre informanter forteller. Innenfor de kreative fagene forklares motivasjon enkelt formulert som å følge sine drømmer, eller å gjøre hobbyen sin til levebrød. Motivasjon, og i noen grad talent, framholdes som viktigere enn grunnlaget man har fra tidligere utdanning. Innenfor helsefagene er det ønsket om å lære mer innen faget sitt, og kanskje også skaffe seg et grunnlag for større horisontal mobilitet innenfor sektoren. For de tekniske fagene er det ønsket om en spesialist- eller lederjobb innenfor faget eller bransjen som ser ut til å være motivasjonen, sammen med et ønske om et arbeid som er mindre fysisk krevende. Motivasjonen må være sterk nok til å overleve den første motstanden man møter gjennom utdanningens krav.

Faglig og sosial integrering

En vellykket faglig og sosial integrering i utdanningen innebærer normalt at motivasjonen til å gjennomføre blir konsolidert og styrket. Studentene i teknisk fagskoleutdanning og helsefag, som i de fleste tilfellene kommer fra arbeidslivet, legger stor vekt på betydningen av at de støtter og passer på hverandre. De kan se ut til å ha en felles identitet knyttet nettopp til at de er arbeidstakere som skal forsøke seg i utdanningsverdenen. Den sosiale integrasjonen er ikke like lett å oppnå i nettbaserte studier. I den nettbaserte utdanningen i helsefag som vi har sett på, skiller gjennomføringsmønsteret seg ut ved at flere faller gradvis av eller tar pauser utover i studiet. Skolen har åpnet for at studentene skal kunne bruke lengre tid, og det gjør de, men uten at det er lett å se at det bidrar til veldig mye bedre gjennomføring.

Innenfor alle de tre fagområdene vi har sett på legger studentene særlig vekt på lærerens betydning når de skal forklare det vi kan kalle den faglige sosialiseringen. Det at læreren kan faget og har kunnskap om arbeidsfeltet fremholdes som det aller viktigste. Det settes over nødvendigheten av pedagogisk utdanning, både av studenter og lærere, mens skoleledelsen også legger stor vekt på pedagogisk utdanning. Flere lærere og studenter, særlig i de nettbaserte utdanningene, uttrykker ellers at lærerressursene ofte er for knappe, og det ofte er et større veiledningsbehov enn det studentene kan få i dag.

Mangel på stabilitet blant lærere, og skifte av undervisningsdager som skaper problemer i forhold til den jobben man har ved siden av, fremholdes som et problem ved flere av utdanningene som er organisert på deltid. Tilgang på praksisplasser er nødvendig for overhodet å kunne gjennomføre i helsefagutdanningene. Her er det utfordringer særlig for studenter som spesialiserer seg inn mot et annet arbeidsfelt enn det de er ansatt i. Manglende institusjonelle ressurser når det gjelder å rekruttere praksisplasser bidrar til at noen studenter må gi opp studiet fordi de ikke får praksisplass.

Eksterne faktorer

Utover i studiet er det færre som faller fra, og eksterne faktorer oppgis som vanligste frafallsårsak. Klassene vi besøkte fortalte gjerne om enkelttilfeller hvor en student har gitt opp, og forklarte det oftest med utenforliggende faktorer: Skilsmisse, sykdom, for stor totalbelastning. For deltidsstudentene innenfor helse og tekniske fag er det belastningen som ligger i å utdanne seg ved siden av jobb som trekkes frem som størst. I helse er hovedmønsteret at studentene kombinerer sin vanlige jobb, normalt på deltid, med fagskoleutdanning. I tillegg har mange av dem familieforpliktelser, enten har de barn eller så er de så voksne at de har foreldre som trenger omsorg. Dette er gjerne kvinner som er vant til å være fleksible, de har kombinert jobb og familieforpliktelser, og tenker at de skal klare å tilpasse også fagskoleutdanning i denne kabalen. Mange klarer det, men ikke alle. Ved de tekniske fagskolene vi besøkte, så tendensen ut til å være at stadig flere tok studiene på deltid ved siden jobb. Det betyr at en i økende grad får de samme utfordringene her som i helse med hensyn til totalbelastningen. En særegen utfordring for de kreative studentene er høye skolepenger, og at mange jobber ved siden av.

Hva står på spill? Om utdanningens betydning for videre karriere

Fagskoleutdanningen spiller en høyst ulik rolle innenfor de ulike fagområdene og har også ulik betydning for studentene som søker disse utdanningene. Studentene innenfor kreative fag kan sammenlignes med de typiske studenter ved høyskoler

og universitet på den måten at de utdanner seg for å komme inn i arbeidsmarkedet. Både lærere og studenter har en forståelse av at det er hva slags portefølje de opparbeider seg som er viktig, og ikke det at de gjennomfører utdanningen i seg selv. For mange av de kreative studentene er det også vanlig å gå videre til høyere akademisk utdanning, ofte i utlandet, etter fagskolestudiene. Fordi man ikke nødvendigvis får så god uttelling for fagskoleutdanning innenfor høyere utdanning i Norge, hender det også at studenter som har avbrutt fagskolestudiene, i stedet søker seg til en høyskole. Studentene innenfor tekniske fag er gjerne drevet av et ønske om avansement innenfor samme fagfelt. For disse studentene gjelder likevel at de har en fagutdanning i bunnen, og ofte vil de ha en jobb å fortsette i, samtidig som de er godt kvalifiserte for andre fagarbeiderjobber, enten de fullfører eller ikke. Studentene som tar fagskole innen helse er de fagskolestudentene som har minst å vinne rent karrieremessig på å gjennomføre en fagskoleutdanning. Normalt fortsetter de i den samme jobben enten de gjennomfører eller avbryter utdanningen. Det betyr ikke at det ikke er viktig å gjennomføre for de fleste. Det kan handle om egen tilfredshet og følelse av mestring, og det kan handle om forventninger fra arbeidsgiver som har støttet utdanningen økonomisk, eller økt lønn.

Hva gjøres for å forbedre gjennomføringen og forhindre frafall?

Alle skolene vi har besøkt understreker at de er opptatt av å bedre gjennomføringen og hindre frafall i fagskoleutdanningene. Langt fra alle ser imidlertid dette som en hovedsak, rett og slett fordi de ikke opplever at de har et problem med lav gjennomføring.

Inntrykket er at få av skolene avviser søkere i det hele tatt dersom de har fagbrev i tekniske og helsefaglige studier, og studiekompetanse eller fagbrev i de kreative fagene. Romslige realkompetansevurderinger ser ut til å inkludere også de fleste som ikke har den formelle kompetansen. Lav søkning, og et ønske om å fylle opp plassene, gjør at også søkere man er i tvil om vil klare å gjennomføre, ofte tas opp. Ved noen skoler ønsker man å se nærmere på opptaksrutiner og kriterier. Det kan dreie seg om motivasjonsbrev og innføring av en mindre studieavgift for å forsøke å sile ut de som ikke har tilstrekkelig motivasjon. Til fagskole i helsefag og tekniske fag kommer studentene som regel med omfattende erfaring fra praksisfeltet, men med mange års fravær fra utdanning. For disse er det avklaring av forventninger fra skolen, veiledning i studieteknikk og bruk av IKT som har vært nevnt som viktige tiltak. For de kreative studentene sin del ligger gjennomføring av videregående gjerne i nær fortid, men skolene oppsummerer at de må introdusere struktur rundt et relativt fritt studium, hvor studentene, i motsetning til på videregående, selv kan bestemme om de vil møte opp eller ikke. De innfører fraværsregistrering og hyppige innleveringer som oppfølgingstiltak.

Nettstudiene har en karakter som gjør at de krever mye mer selvdisiplin av den enkelte. Ikke alle har imidlertid søkt nettstudier fordi de er så selvstendige, men kan ha søkt hit fordi de er bosatt langt unna nærmeste utdanning. En skole har forsøkt å strukturere nettstudiene mer som stedbaserte studier, med rigide planer og utporsjonering av nytt stoff og nye oppgaver uke for uke. I andre nettstudier er det foreløpig relativt liberale praksiser og krav til gjennomføring, som fører til at studentene bruker lengre tid, men uten at gjennomføringen nødvendigvis bedrer seg.

Strukturelle rammebetingelser setter begrensninger

Det har vært en utbredt oppfatning at gjennomføring ikke er en utfordring i fagskoleutdanning slik det er i andre deler av utdanningssektoren. Hit kommer det studenter med erfaring fra arbeidslivet som vet hvor de vil og er høyt motiverte. De «virrer ikke rundt» på søken etter hva de skal bli. Det er absolutt grunn til å anta at fagskolestudentene som gruppe har noen slike kjennetegn. Små og tette fagskolemiljøer og en forholdsvis uformell kultur burde også gjøre det lettere å inkludere de mange studenter hvis erfaringer fra utdanningssystemet ligger langt tilbake i tid.

Med lav søkning vil imidlertid fagskolene måtte ta inn mer eller mindre alle søkere, også de som ikke er tilstrekkelig motiverte, eller forberedte til å gjennomføre en fagskoleutdanning. Fagskolesektoren har de siste par årene fått stor politisk oppmerksomhet fra Storting og regjering, men det er få tegn til økt søkning. Fortsatt opplever fagskolene at de har en relativt svak posisjon både i forhold til det lokalpolitiske nivå, i forhold til arbeidslivet og i forhold til det øvrige utdanningssystemet. Fagmiljøene ved de fleste fagskolene forblir små og dermed lite robuste. Idealet om en fagskolesektor som skal være tett på arbeidslivet og raskt kunne opprette og legge ned utdanninger etter aktuelle behov, kan også bidra til en ad hoc-preget og mindre stabil utdanningsstruktur. De strukturelle særtrekkene med et stort antall veldig små og til dels ustabile utdanninger er trolig en av forklaringene på at studentene her i liten grad ser ut til å komme tilbake etter et avbrudd, i motsetning til studenter i høyere, akademisk utdanning. Små enheter har også lav administrativ kapasitet, med svært få ansatte som bare arbeider med studentadministrasjon. Litt spissformulert må de prioritere å holde utdanningene i gang og få studentene til å fullføre fremfor for å rapportere på gjennomføring.

1 Introduksjon og bakgrunn

1.1 Om oppdraget

Regjeringens visjon er at fagskoleutdanning på sikt skal være mer attraktiv, ha flere studenter, større fagmiljøer og at fagskolesektoren som helhet skal være mer synlig og ettertraktet i arbeidslivet.¹ For å bidra til dette ble det foreslått en rekke tiltak i Meld. St. 9 (2016-2017) Fagfolk for fremtiden - om fagskoleutdanning. Stortingetsbehandlingen viste at det var tverrpolitisk støtte til tiltakene og til å heve fagskolene, blant annet ved å gi dem status som høyere yrkesfaglig utdanning.

Både NHOs kompetansebarometer, NAVs bedriftsundersøkelse og KS sin arbeidslivsmonitor indikerer at det er stort behov for kandidater med fagskoleutdanning. Fra regjeringens side er det en prioritet å gi et løft til fagskolesektoren hva gjelder kvalitet, fagmiljø, studentvelferd, finansiering og styring. Da Stortingsmeldingen ble lansert, fremhevet regjeringen at den vil legge til rette for god utdanningskvalitet, mer solide fagskoler og tettere samarbeid mellom fagskolene og arbeidslivet og samtidig berede grunnen for ytterligere løft for fagskolesektoren i tiden fremover. I tillegg vil regjeringen prioritere å utvikle kunnskapsgrunnlaget om fagskolene, fordi det i dag er for lite kunnskap om de enkeltfaktorene som påvirker kvaliteten i utdanningene.

Formålet med denne studien er å styrke kunnskapsgrunnlaget, ved å se på gjennomføring i fagskoleutdanning – bare ett av de områdene en vet særlig lite om.

1.1.1 Problemstillinger

1. *Hvordan er gjennomføringen i fagskolen? Hva kjennetegner studenter som ikke gjennomfører til normert tid?*

Gjennom fagskolestatistikken undersøker vi hvorvidt det er ulikheter i gjennomføring mellom ulike fagområder, mellom nettbaserte og stedbaserte utdanninger

¹ <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-9-20162017/id2522412/>

og mellom deltidsutdanninger og heltidsutdanninger. Siden det er stor heterogenitet i sektoren, noe som kommer til syne gjennom store forskjeller i hvordan utdanningen er organisert innenfor ulike fagområder er det svært viktig å etablere et kunnskapsgrunnlag som fokuserer på forskjellene mellom ulike typer fagskoleutdanning. Videre har vi benyttet fagskolestatistikken for å forsøke å finne svar på når i utdanningsløpet frafallet skjer og bakgrunnskjennetegn ved studentene som ikke har gjennomført (alder, kjønn, tidligere utdanning).

2. *Hva kan være årsaker til manglende gjennomføring i de ulike utdanninger?*

Gjennom casestudier har vi bruk av dokumentstudier og intervjuer med studenter, lærere, skoleledelse og tidligere studenter, søkt etter svar på hva årsakene er til at fagskolestudenter blir forsinket eller ikke fullfører utdanningen.

3. *Hva gjøres for å forbedre gjennomføringen og forhindre frafall?*

Casestudiene bidrar også til å belyse spørsmålet om hvordan skolene tilrettelegger for at flere fullfører utdanningen og forhindrer frafall. Basert på svarene på disse spørsmålene forsøker vi også å identifisere mulige tiltak som kan iverksettes for å forbedre fullføringsprosenten.

1.2 Bakgrunn

For å kunne gi en meningsfylt analyse av gjennomføring og avbrudd i fagskoleutdanninger, er det behov for en kontekstualisering. Hva slags skoleslag er fagskolene, eventuelt hvilke ulike skoleslag utgjør fagskolen? Hva er formålet med utdanningene? Hvem søker slik utdanning og hvilken bakgrunn har de? Hvorfor søker de slik utdanning? Hva slags posisjoner i arbeidslivet kan de forvente seg?

Opp gjennom historien har mange ulike skoleslag kalt seg fagskoler og betegnelsen var ikke beskyttet eller forbeholdt et klart definert skoleslag. Både utdanninger rettet mot industri, håndverk og landbruk har brukt denne betegnelsen i over 100 år, men da på utdanninger som har ligget på ulike nivå. På 1960-tallet ble de tekniske skolene elevert til ingeniørskoler, og hvor eksamen artium ble innført som opptakskrav. Akademiseringen av den tekniske utdanningen etterlot seg etter manges vurderinger et tomrom. Dette var den direkte foranledningen til etableringen av den tekniske fagskolen, som ble etablert for å dekke behovet for en mer praktisk yrkeskategori mellom produksjonsarbeid og planlegging, primært innenfor industri (Halvorsen 1993, Saksliind 1993). Den tekniske fagskolen ble først underlagt lovverket for videregående opplæring, og hadde deretter en kort periode sitt eget lovverk. I 2003 vedtok Stortinget en egen fagskolelov som inkluderte

langt flere skoleslag enn den tekniske. Definisjonen av hva en fagskoleutdanning er, ut fra formål og inntakskrav, finner vi i lovens paragraf 1:

Med fagskoleutdanning menes yrkesrettede utdanninger som bygger på videregående opplæring eller tilsvarende realkompetanse, og som har et omfang tilsvarende minimum et halvt studieår og maksimum to studieår. Med yrkesrettet utdanning menes utdanning som gir kompetanse som kan tas i bruk i arbeidslivet uten ytterligere generelle opplæringstiltak.

Kjernen i den nye fagskolen var de tekniske fagskolene, men myndighetene tok nå sikte på å inkludere mange flere skoleslag man anså å ligge på samme nivå under den nye loven. Samme nivå betød egentlig utdanning som ble definert å ligge over videregående, men samtidig ikke var godkjent som høyere utdanning (Høst og Tømte 2016). Formuleringene i loven er runde. De rommer både utdanninger som bygger på fagbrev, utdanninger som bygger på generell studiekompetanse, og realkompetanse. Tanken har vært at det innenfor områder hvor det ikke finnes fagbrev, skal også søkere med studiekompetanse kunne tas inn. Realkompetanse har alltid vært et viktig opptaksgrunnlag i de tekniske fagskolene, fordi det i mange fagområder var fagfolk uten formell utdanning (Korsnes 1996).

Fagskoleloven har slik sett kommet til å omfatte en bred vifte av skoler. Det vil nok være ulike oppfatninger av hvor homogene de faktisk er rent nivåmessig, og formålet med de ulike fagskolene varierer voldsomt. Mens noen utdanninger skal utdanne unge studenter som vil inn i arbeidslivet, har andre utdanninger som formål å gi ansatte med til dels lang praksis, fordypninger i faget sitt, eller karrieremuligheter til leder- eller spesialiststillinger. Det gjør at rekrutteringsgrunnlaget for fagskolene spenner fra ungdom i 20 årsalderen som ønsker seg inn i arbeidsmarkedet, til voksne i 50-60 årsalderen som ønsker seg faglig fordypning eller påfyll mens de er i jobb. De brede opptaksbestemmelser og de ulike formål bidrar til at dette i liten grad blir et enhetlig skoleslag.

Ulikhetene mellom fagskolene vi ser i dag skyldes også at fagskoleutdanningene har svært ulike forhistorier, og at de ble bundet sammen i en felles lov først i 2003, mye for å strukturere de gjenværende deler av utdanningssystemet, som verken hørte inn under videregående opplæring, og heller ikke var godkjent som høyere, akademisk utdanning. Etter at Stortinget behandlet fagskolemeldingen sommeren 2017, er det slått fast at fagskolen skal kunne kalles høyere, yrkesfaglig utdanning. Samtidig vil fagskoleutdanninger kunne ha både elementer som ligger på videregående opplærings nivå, og på høyskolenivå. Sektoren er også dynamisk i den forstand at fagskoleutdanninger med jevne mellomrom har migrert inn i høyskole-systemet.

Det er bred tverrpolitisk enighet om at fagskoleutdanning skal gis en klarere plassering innenfor utdanningssystemet, og heves, spesielt i forhold til høyere utdanning. På den ene siden argumenteres det ut fra likeverdighetsbetraktninger, at det å utdanne seg i praktiske utdanninger over videregående opplærings nivå, ikke må anses mindre verd enn det å utdanne seg i mer teoretiske utdanninger. På den andre siden er mange opptatt av at det må være mulig å gå fra fagskolen til høyere utdanning og samtidig få godskrevet det man har lært i fagskolen. Dette argumentet kan på mange måter sies å bygge på mer eller mindre universelle standardiseringslogikker som har styrt utviklingen av moderne utdanningssystemer (Archer 1979). En viktig hensikt er her at studenter skal kunne bevege seg både horisontalt og vertikalt i utdanningssystemet, at institusjonene skal ha standardiserte inntakskrav, at man skal bygge på det man har lært ett sted og slippe å ta opp igjen det samme når man går videre til et nytt studium. Dette står samtidig i et potensielt spenningsforhold til profesjoners ønske om enhetlige utdanningsløp.

Stortinget gjorde våren 2017 en rekke vedtak med sikte på å styrke fagskolenes posisjon. Våren 2018 behandles den nye fagskoleloven, og i innstillingen fra Utdanningskomiteen heter det at fagskoleutdanning nå skal kalles for høyere yrkesfaglig utdanning. I tillegg skal studentenes utdanning ikke lengre måles i fagskolepoeng, men i studiepoeng. Intensjonen er åpenbart at fagskoleutdanning skal kunne innpasses i forhold til høyere utdanning, men her er uenigheten stor, og det er enda uklart hvordan dette skal gjøres. det samme gjelder hvordan studiepoeng fra fagskolen skal vurderes i forhold til ECTS, som er EUs standard for sammenligning og innpassing av oppnådd høyere utdanning mellom ulike land.

Den norske politikken på feltet er sterkt påvirket av utviklingen av EUs utdanningspolitikk. I EU-dokumenter om utdanningssystemer betegnes gjerne alt over videregående opplæring som det tertiære utdanningsnivået, enten det heter fagskoler eller høyere utdanning. Politikken har i mange år vært å skape størst mulig grad av «permeabilitet», eller gjennomtrengelighet, både mellom det sekundære utdanningsnivået (videregående) og det tertiære, og mellom utdanninger på det tertiære nivået, som fagskoler og akademisk høyere utdanning.

1.2.1 Ulike fagskoletyper

Til tross for tiltakene for å institusjonalisere fagskolesektoren, fremstår den i dag som relativt diffus, selv for folk som ellers er godt informert om utdanningssystemet i Norge. Historisk sett har fagskolen av mange blitt forbundet med utdanning på videregående nivå. Dette kan trolig i stor grad forklares med at den eldste og største delen av systemet, nemlig de tekniske fagskolene, lenge lå under lov om videregående opplæring, og i mange tilfeller var samlokalisert med og en del av en videregående skole. Etter hvert har det blitt etablert separate fagskoler, samtidig

som noen har blitt samlokalisert med høyskoler. Integreringen av en rekke nye og ulike utdanninger på det såkalte mellomnivået under den nye fagskoleloven har trolig bidratt til at fagskolen, i hvert fall i første omgang, har fått en enda mindre tydelig profil enn den hadde da den bare omfattet den tekniske fagskolen. Fremdeles kan de tekniske fagskolene sies å være kjernen i fagskolesystemet, men det har kommet inn et stort innslag av private fagskoler, særlig innenfor kreative og økonomisk-administrative fag. Den største tilveksten representeres imidlertid av helsefagene, som tilbys både av offentlige og private fagskoler.

Etableringen av en egen fagskolestatistikk fra 2011 har ulike formål, ikke minst styring og finansiering, men skulle også være et tiltak for å gjøre sektoren mer tydelig. Dataene blir publisert i Database for høgre utdanning (DBH). For en skolesektor, med 14-15 000 studenter, fordelt på rundt 80 skoler og 700 utdanningstilbud, er det likevel ikke uten videre gitt at statistikk vil bidra til et oversiktlig bilde av sektoren, om en ikke fra før kjenner området og særegenhetene ved de ulike fagskoletypene relativt godt. Både SSB, Kunnskapsdepartementet og kandidatundersøkelsen til NIFU har benyttet en fagfordeling av studentene som er gitt av hovedkategoriene i NUS-kodeverket². Det betyr at fagskolen og fagskolestudentene presenteres gjennom kategorier som i mange tilfeller ikke sammenfaller med de utdanningstyper som de ulike fagskoleutdanningene representerer og er kjent for.

Tabell 1.1 Fagskolestudenter fordelt på fagfelt og kjønn våren 2018

Fagområde	Antall studenter
Humanistiske og estetiske fag	1812
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	159
Samfunnsfag og juridiske fag	259
Økonomiske og administrative fag	1448
Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag	6288
Helse-, sosial- og idrettsfag	3268
Primærnæringsfag	138
Samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag	1261
Sum	14633

Kilde: NSD DBH-Fagskolestatistikk 11.mai 2018

Tabell 1.1 viser at det våren 2018 var registrert 14 600 fagskolestudenter i Norge, når en benytter statistikk basert på fagfelt³. Normalt har studenttallet ligget en del lavere i vårsemesteret enn om høsten. Dette kan trolig forklares ved at de fleste utdanninger starter på høsten. De korte utdanningene med varighet på et halvt år vil da avsluttes i høstsemesteret. I de lengre utdanningene vil vårens studenttall stort sett bestå av høstsemesterets studenttall minus de som har sluttet eller tatt pause.

² NUS er standarden for utdanningsgruppering som SSB benytter.

³ DBF Fagskolestatistikk 2018

I den videre fremstillingen har vi valgt å inndelegge dagens fagskoler på en måte som avviker noe fra inndelingen ovenfor. Det gjør vi i et forsøk på å tydeliggjøre de ulike utdanningstypene man opererer med i fagskolesektoren. Vi har valgt å inndelegge fagskoleutdanningene i fire kategorier, som til sammen omfatter over 90 prosent av alle fagskolestudenter. De siste 10 prosentene har vi plassert i en rest-kategori.

1. De tekniske og maritime utdanningene (ca. 50 prosent av alle studenter)
2. Helsefagutdanningene (ca. 20 prosent)
3. De kreative utdanningene (ca. 10 prosent)
4. De økonomisk-administrative utdanningene (ca. 10 prosent)
5. Andre tilbud godkjent som fagskoleutdanning (ca. 10 prosent)

De tekniske og maritime utdanningene ligger i DBH-statistikken både under *naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag*, og under *samferdselsfag* (de maritime). Helsefagutdanningene tilsvarer stort sett statistikkens kategori *helse-, sosial-, og idrettsfag*, og også de økonomisk-administrative utdanningene tilsvarer DBH-statistikkens egen fagkategorisering. Under kreative utdanninger har vi i tillegg til *humanistiske og estetiske fag* også inkludert mediefag, som man i statistikken har valgt å plassere under *samfunnsfag og juridiske fag*. Mediefag omfatter kreative fag som filmutdanning, web-design og spillutvikling. Det er imidlertid flere utdanninger som ligger i grenselandet mellom det kreative og det tekniske, og som er plassert enten under naturvitenskapelige eller humanistiske og estetiske i DBH-statistikken.

Når man spør etter gjennomføring og frafall i fagskolene, må det forstås som et ønske om å forstå særegenheter ved fagskolene og deres studenter som kan bidra til å forklare dette. Dermed reiser det seg et spørsmål om fagskolene utgjør et skoleslag med så mange fellestrekk at disse bør behandles under ett i spørsmålet om gjennomføring og frafall. De viktigste egenskaper ved et utdanningsslag kan på et generelt grunnlag sies å være følgende:

- Et lovmessig grunnlag, som blant annet definerer opptakskrav og på hvilket nivå i utdanningssystemet den ligger
- Et formål, dvs. hva man utdanner til
- Hvordan studiet er organisert
- Et økonomisk grunnlag: offentlig finansiering, skolepenger eller annen støtte
- Læreplaner/læringsutbyttebeskrivelser
- Kvalifiserte lærere
- Sertifiseringsordninger
- Kvalitetssikringsordninger internt og eksternt
- Et særegent rekrutteringsgrunnlag

Ut fra det vi vet om fagskoleutdanningene (f.eks. Høst og Tømte, 2016, Høst 2017), vil disse egenskapene, med unntak av den første, variere etter både fagområde og type utdanning. Det gjør det lite hensiktsmessig å behandle fagskoleutdanningene under ett i spørsmålet om gjennomføring. Vi har således valgt å studere gjennomføring og frafall i tre fagskoleområder: de tekniske fagskolene, helsefagskolene, og de kreative fagskolene. Vi skal senere avgrense disse fagområdene nærmere, slik de er definert i denne rapporten. Disse områdene representerer stor variasjon langs følgende dimensjoner:

- Om utdanningen representerer en inngang til arbeidsmarkedet eller en videreutdanning for de som er etablert i arbeidsmarkedet
- Om utdanningen har sitt tyngdepunkt blant unge, blant godt voksne eller de midt i mellom
- Om utdanningen er tett eller løsere knyttet til arbeidsmarkedet
- Om utdanningen bygger på fagbrev eller studiekompetanse, eller begge deler
- Om utdanningen gir muligheter for en oppadstigende karriere eller ikke
- Om utdanningen er ett- eller toårig
- Om de er stedbaserte eller webbaserte
- om utdanningen er offentlig finansiert eller krever studentbetaling
- Om utdanningen tas på heltid eller deltid ved siden av jobb

1.2.2 Teknisk fagskoleutdanning

De tekniske og maritime fagskolene har en lang tradisjon som videreutdanning for fagarbeidere, rettet mot leder- eller spesialiststillinger innenfor egen bedrift eller eget fagområde, både i mekanisk industri, maritime næringer, elektrobransjen og byggenæringen (Sakslind 1993, Høst og Tømte 2016). I denne rapporten ser vi bare på de tekniske fagskolene. Karrieremønstrene vil variere noe mellom de forskjellige bransjene. I noen områder er det vanlig at nyutdannede fagarbeidere går rett videre til fagskole etter læretiden, mens de i de fleste områder normalt vil arbeide noen år før fagskole er aktuelt (Nyen mfl. 2014). Felles er at fagskolene er basert på praktisk erfaring i fagområdet. Disse fagskolene er tradisjonelt offentlige, for tiden fylkeskommunale, og de har ikke studentbetaling. De fleste utdanningstilbudene er toårige. Omkring halvparten av studietilbudene er på heltid, mens resten er organisert som deltidsutdanninger og kan kombineres med studentenes ordinære jobb.

1.2.3 Helsefagutdanning

Helsefagskolene er et relativt nytt fenomen, men historisk sett bygger de på tradisjonen fra videreutdanning innenfor hjelpepleie fra den tiden dette var en skolebasert utdanning (Høst 2006, Høst og Tømte 2016). I dag bygger helsefagskolen normalt på fagbrev som opptaksgrunnlag. Samtidig er karrieremulighetene for fagarbeidere innenfor denne profesjonsdominerte sektoren begrenset sammenlignet med hva de er for fagarbeidere som tar fagskole innenfor håndverk og industri. Helsefagskolene er normalt ettårige, men det finnes også halvårige tilbud⁴. De rekrutterer alt overveiende deltidsstudenter blant ansatte i helse- og omsorgssektoren. Et normallop vil være at ett års utdanning tas på deltid over to år kombinert med å stå i jobb. Studentene får enten permisjon med lønn for en ukentlig skoledag, eller de benytter fridager (Høst 2017). Etter endt fagskole fortsetter studentene normalt i den samme stillingen de hadde før utdanningen. Det finnes både offentlige og private, og både stedsbaserte og nettbaserte fagskolestudier i helse. Med noen få unntak er det ikke studentbetaling, men fullt offentlig finansiert utdanning, som følge av offentlige tilskudd. Aldersgjennomsnittet for helsefagstudentene er høyt, noe som både avspeiler sammensetningen av fagarbeiderne i sektoren, og at det primært er godt voksne hjelpepleiere og helsefagarbeidere som søker fagskole, mens unge, nyutdannede i mye større grad sikter seg inn på høyere utdanning (Nyen mfl. 2014).

1.2.4 Kreative utdanninger

De kreative utdanningene omfatter både nyere, kreative fag knyttet til bruk av IKT og mer tradisjonelle kunstfag. Vi konsentrerer oss her om de førstnevnte og benevner dem i fortsettelsen for de kreative utdanningene. Disse skiller seg ut ved at de normalt bygger på studiekompetanse fra videregående, eventuelt på realkompetanse. De bygger altså ikke på yrkesfag fra videregående, slik de fleste fagskoleutdanningene gjør, men en del av studentene har bakgrunn fra medier og kommunikasjon. Studiene foregår normalt over to år på heltid. Noen studier er også ettårige, men deltidsstudentene er få. De kreative utdanningene er stort sett drevet av private skoler uten noen form for offentlig støtte, hvilket betyr relativt høy studentbetaling⁵. Kjente mønstre innenfor dette feltet, er at studentene er relativt unge og tar fagskoleutdanning enten for å skaffe seg innpass innenfor kreative næringer. Innenfor flere av de kreative utdanningene er det også etablert faste påbyggingsmuligheter på de toårige utdanningene, ved at man tar et tredje år ved utdanningsinstitusjoner i andre land og får en bachelor.

⁴ NSD DBH-statistikken 2017

⁵ Noen kunstfaglige utdanninger har finansiering over statsbudsjettet, men de er ikke omfattet av denne undersøkelsen

1.3 Hvordan kan gjennomføring og frafall forstås?

Hvordan har gjennomføring og frafall innenfor utdanning tidligere blitt undersøkt og forstått? Både i Norge og internasjonalt kan en her grovt sett skille mellom undersøkelser av videregående opplæring og tertiærutdanning (fagskole/yrkesfaglig høyere utdanning og akademisk høyere utdanning). Videregående opplæring i Norge, som i mange andre land, tar i stadig større grad form av en utdanning som omfatter hele ungdomskullet, og den finner samtidig sted i en periode av livet der de fleste bor hjemme hos sine foreldre eller er avhengige av disse økonomisk og på andre måter. Studier av gjennomføring i videregående har etter hvert blitt et stort felt, særlig inspirert av amerikansk high school-forskning, dels med vekt på å predikere ungdoms sjanser til å gjennomføre og deres videre livssjanser som følge av det, og dels med vekt på skolens evne til å få elevene gjennom (se f.eks. Rumberger 2011). For denne undersøkelsen anser vi det imidlertid slik at det er forskning på gjennomføring og frafall i tertiærutdanning som det vil være mest relevant å forholde seg til eller å hente adekvate forståelsesrammer fra. Tertiærutdanning bygger på gjennomført videregående eller tilsvarende realkompetanse, den retter seg mot voksne, og den har dermed et langt mer frivillig preg enn videregående.

Tertiærutdanninger har til felles at de tas etter videregående. Studentene søker slik utdanning med ulike motivasjoner, men gjerne knyttet til forestillinger om hva slik utdanning vil kunne bety i forhold til å etablere seg - eventuelt til å skaffe seg en ny posisjon - på arbeidsmarkedet. På tvers av sektorinndelingene mellom yrkesfaglig og akademisk høyere utdanning har utdanningene ulike opptakskrav, ulike seleksjonskriterier og -praksiser, ulik organisering, ulike krav til oppmøte og prestasjoner underveis, ulik lengde på utdanningen og ulike eksamenskrav. Et hovedskille mellom de to sektorene er at fagskolesektoren ofte, men ikke alltid, har et videreutdanningspreg, hvor studentene bygger på en grunnleggende fagutdanning, og hvor mange av fagskolestudiene også er beregnet på ansatte som kombinerer studier med sin fast jobb. Høyere akademisk utdanning representerer oftere enn fagskole en førstegangsutdanning som studentene tar for å opparbeide seg et grunnlag for yrkesutøvelse.

Det klassiske og mest kjente forsøket på å konseptualisere frafall i tertiærutdanning representeres av Tinto (1975, 1993). Til tross for at det har blitt framholdt at teoriene hans er veldig preget av det amerikanske systemet for høyere utdanning, er hans modell fortsatt den mest anvendte, om enn ofte med modifikasjoner og tilpasninger. Tinto (1993) deler inn individuelle frafallsårsaker i tre hovedkategorier; disposisjonene studentene har før de starter på et studium, de faglige og sosiale erfaringer de får i utdanningsinstitusjonen, og eksterne faktorer som studentenes øvrige forpliktelser og økonomi. Studentens bakgrunn antas å påvirke engasjement og kapasitet til å gjennomføre. Under studiet vil erfaringene

studenten gjør seg kontinuerlig modifisere de opprinnelige intensjoner og forpliktelser. Dersom studentens faglige og sosiale integrasjon i studiet er god, vil det normalt bidra til å forsterke studentens tilknytning og dedikasjon. Om den faglige eller sosiale integrasjonen er svak, vil forpliktelsen svekkes, noe som kan føre til et avbrudd i utdanningen. På samme måte vil eksterne faktorer kunne påvirke gjennomføringen. De viktigste supplementene som er utformet til Tintos modell gjelder her betoningen av eksterne faktorer som studentfinansiering, jobb ved siden av studiet og familieforpliktelser. I tillegg kommer interne faktorer som institusjons- og programkvalitet og studentkvalitet (Helland 2017, unpubl.).

Forskning på frafall, ikke bare i videregående, men også i tertiærutdanning, er svært ofte preget av at tematikken behandles som et alvorlig problem for dem som ikke gjennomfører, i mange tilfeller nærmest noe patologisk (Woodley 2004). Årsakene til at en student ikke gjennomfører kan imidlertid være svært mangfoldige, og behøver ikke være så alvorlige. Konsekvensene for den enkelte behøver heller ikke nødvendigvis å være veldig store. En studie av gjennomføring og frafall i tertiærutdanning i 15 OECD/EU-land, basert på PIAC-data, viser for eksempel at konsekvensene i forhold til arbeidsmarkedstilpasning, som må antas å stå sentralt for studentene, i gjennomsnitt ikke er så dramatiske for de som ikke fullfører et studium på tertiærnivå (Schnepf 2014). De som starter på en tertiærutdanning, men uten å fullføre den, kommer jevnt over bedre ut av det i forhold til videre sysselsetting, sammenlignet med de med samme utgangspunkt rent utdanningsmessig, dvs. gjennomført videregående, og som aldri starter på en slik utdanning. Det er altså vanligvis et pluss i forhold til arbeidslivet å starte på en utdanning på nivået over videregående, selv om en ikke skulle fullføre hele studiet. Dette er basert på målinger på et veldig generalisert nivå. Hvilken betydning det har for posisjonen en får i arbeidsmarkedet om en fullfører sammenlignet med om en ikke fullfører, er ikke gitt, men vil variere etter type utdanning. Dette må studeres konkret, ned på den enkelte utdanning i det enkelte land. I de tilfellene fagskoleutdanning er lite verdsatt av arbeidsgivere, vil det i større grad være individuell motivasjon som driver studentene til å gjennomføre studiene. Dersom arbeidsmarkedet er godt kan det noen ganger være gode grunner til å avslutte studiet dersom studenten får tilbud om en god jobb. Det vil trolig også variere i hvilken grad den enkelte opplever det å ikke fullføre en slik utdanning som et nederlag, som bortkastet tid eller penger.

Utover de ulemper det å ikke fullføre en påbegynt utdanning eventuelt vil kunne ha for den enkelte, så vil svak gjennomføring også kunne vurderes å ha konsekvenser for utdanningsinstitusjonene og bevilgende myndigheter i form av lavere ressursutnyttelse. For de enkelte institusjonene vil det imidlertid kunne slå litt ulikt ut. De offentlige fagskoleutdanningene, vil få full finansiering for studen-

ten dersom vedkommende deltar frem til telletidspunktet for semesteret, slik dagens finansieringssystem er. De private skolene uten statsstøtte vil ikke tape penger på en student som slutter i den perioden vedkommende har betalt studieavgiften, noe de normalt gjør helt på starten av et semester. Men for både offentlig finansierte og privat finansierte fagskoleutdanninger, vil det etter hvert tære på skolens økonomi dersom studenttallet synker og klassene blir mindre utover i studiet. Frafall kan også bidra til et omdømmeproblem, hvis høyt frafall tolkes som et signal på at lærestedet ikke gjør jobben sin. Vår antakelse vil imidlertid være at de ulike aktørene innenfor utdanningsinstitusjonene vil ha langt mer sammensatte verdier og interesser enn at de primært legger vekt på å gå godt økonomisk, og at de generelt vil være opptatt av å lykkes med sine studenter.

Mens det for fagskoleutdanning ikke er gjort studier av gjennomføring og frafall, er det gjort en del slike i akademisk høyere utdanning (se f.eks. Hovdhaugen og Aamodt 2005, 2011, Mastekaasa og Hansen 2005). Dette er kvantitative undersøkelser som undersøker graden av gjennomføring og omfanget av frafall, og hva slags forhold som kan predikere dette. Av forhold man har funnet som har betydning for den enkeltes gjennomføring er studentenes karakterer fra videregående, hvor selektive studiene er, studentenes kjønn og alder. For eksempel viser studier fra høyere utdanning at menn har generelt høyere frafall enn kvinner og at eldre studenter har høyere frafall enn yngre studenter (Aamodt 2001, Hovdhaugen & Aamodt 2005 og Mastekaasa & Hansen 2005). Dette kan også være påvirket av at aldersfordeling og kjønnsfordeling varierer mellom ulike typer utdanninger. Hvor yrkesrettet utdanningen er, og graden av kontakt mellom studenter og lærere og kan ha betydning. For eksempel viser studier fra høyere utdanning at studenter ved studier som er innrettet mot klare yrkesalternativer gjennomgående har bedre forkunnskaper og kan forventes å være sterkt motiverte for studiene, noe som kan se ut til å redusere frafallet (Hovdhaugen & Aamodt 2005). Det er også vist at studenter med relativt moderat karakternivå fra videregående i større grad enn i rene disiplinstudier gjennomfører i yrkesorienterte utdanninger på bachelornivå (Hovdhaugen mfl. 2013). En tidligere studie viste for eksempel at gjennomføringen til normert tid i sykepleierutdanningen var 55 prosent mens den var drøyt 25 prosent i samfunnsvitenskap og humaniora, til tross for at de sistnevnte studentene hadde høyere gjennomsnittskarakter ved opptak (Aamodt & Hovdhaugen 2011). Man må anta at dette blant annet avspeiler at disse utdanningene, krever og verdsetter andre egenskaper enn rent akademiske. Fagskoleutdanningene må antas å ligge nærmere disse yrkesutdanningene enn for eksempel disiplinstudiene på universitetene. I tillegg er det slik at fast strukturerte studier har mindre frafall enn mer løst strukturerte studier, som mange webbaserte studier vil være (ibid.).

1.4 Undersøkellesdesign

Utgangspunktet for å undersøke gjennomføring og frafall i fagskolen er ikke bare at det overhodet ikke er gjort slike studier av denne sektoren tidligere, men at det i det hele tatt er gjort få grundige studier av fagskolesektoren. De som er gjort er i hovedsak basert alene på ulike typer kvantitative metoder og data, for eksempel kandidatundersøkelsene (Caspersen mfl. 2012, Waagene mfl. 2013, Caspersen mfl. 2017). Mangelen på kontekstkunnskap på de fleste områder av fagskolesektoren, gjør imidlertid rene kvantitative undersøkelser veldig sårbare for feiltolkninger. I den grad man baserer seg på registerdata alene, er man også avhengig av at disse er gode, noe det ikke er lett å vurdere om en ikke kjenner feltet svært godt. I den grad man baserer seg på surveydata, er man også avhengig av kontekstkunnskap både for å stille relevante spørsmål, få presise svar og kunne analysere disse på en adekvat måte. Vi har i derfor i dette prosjektet, i tillegg til å analysere foreliggende kvantitative data, valgt å legge vekt på kvalitative metoder. Vi ønsker å forstå mer av fagskoleutdanningene og deres kontekst samtidig med at vi undersøker gjennomføringen i dem. Vi har derfor valgt å gjennomføre casestudier av fagskoler innenfor tre områder, teknisk fagskole, helsefagutdanning og kreative fagskoler. Her vil vi basere oss på både registerdata om de tre utvalgte fagområdene og om enkeltskoler innen disse, med kvalitative undersøkelser av de utvalgte skolene og enkelte av deres utdanningstilbud.

Det er vanlig å anse studenter som slutter i en utdanning før de har oppnådd en grad som frafalte. De henvisningene til frafall som finnes i *Tilstandsrapporten for fagskoler* (KD 2015) bruker en definisjon som er basert på frafall som en restkategori, de studentene som har startet opp og som på et gitt tidspunkt ikke har fullført. Imidlertid vet vi fra studier av frafall i høyere utdanning at mange er forsinket og at det er svært vanskelig, basert på registerdata, å definere en frafallskategori. Det er et metodisk problem å definere når fravær fra en utdanning er et midlertidig avbrudd, og når det kan anses å være et frafall. Det er også diskutabelt om det kan kalles frafall når en student bytter fra et studium til et annet. I denne rapporten vil vi derfor i stedet snakke om gjennomføring, og konsentrere oss om å undersøke graden av gjennomføring av et bestemt studium på et felles tidspunkt. For å gjøre det enklest mulig å sammenligne på tvers av ulike utdanningslengder og heltid/deltid og fordi vi har en relativt kort tidsserie, måler vi gjennomføring til normert tid. Disse tallene må tolkes med varsomhet, fordi de ikke tar hensyn til ulike grunner til ikke å ha gjennomført et bestemt studium etter fastsatt plan. Tallene må heller ikke leses som frafallstall.

Prosjektets første problemstilling er; Hvordan er gjennomføringen i fagskolen? Hva kjennetegner studenter som ikke gjennomfører til normert tid?

Dette er et spørsmål som vi i utgangspunktet la opp til å besvare gjennom bruk av registerdata fra DBH Fagskolestatistikk. Her finnes det tall for antall studenter,

deres gjennomføring etter fag, på hvilket tidspunkt i utdanningsløpet avbrudd har skjedd, om studentene har deltatt i nett- eller stedbaset utdanning, hva slags finansiering utdanningen har, om den er privat eller offentlig, og om studentene har vært heltids- eller deltidsstudenter. DBH Fagskolestatistikk har også registrert bakgrunnsvariabler som kjønn, alder og opptaksgrunnlag i form av studiekompetanse, yrkeskompetanse eller realkompetanse. Fordi vi kombinerer de kvantitative analysene med casestudier av noen utvalgte fagskoler, har vi kunnet gjøre vurderinger av registerdataene i forhold til det bildet vi får på skolene, både gjennom dokumenter og intervjuer. Vi fant tidlig store diskrepanser mellom DBH-tallene på den ene siden, og skolenes egne tall og oppfatninger av situasjonen på den andre siden. Dette gjorde at prosjektet i forståelse med oppdragsgiver ble utvidet til å se nærmere på DBH-statistikken i forhold til skolenes egne tall for gjennomføring.

DBH Fagskolestatistikk ble etablert i 2010, og må slik sett anses som en relativt ung statistikk. Det å bygge opp statistikk på et nytt område vil alltid være forbundet med utfordringer, både når det gjelder de rent tekniske sider og det som har med relevans å gjøre. En må derfor i utgangspunktet anta at en statistikk som regel vil lide av noen skavanker de første årene. Kvaliteten vil normalt bedre seg etter hvert, ikke av seg selv, men som følge av at svakheter blir oppdaget gjennom bruk. Det er imidlertid ingen selvfølge at statistikken blir mye brukt. Det avhenger av at statistikken uttrykker seg om forhold som mange er opptatt av, og at den er bygd opp på en tilgjengelig og relevant måte. At fagskolesektoren ikke er stor sammenlignet med systemet for høyere utdanning, betyr selvsagt at færre bruker statistikken. Sektoren er også svært heterogen, slik at vi må anta at eventuelle brukere først og fremst vil kunne gi tilbakemeldinger på tall for sitt eget fagområde.

Fordi fagskolestatistikken her skal benyttes til å sammenligne studentgjennomføring i skoler, fagområder og utdanningstilbud, er vi avhengige av at skolene har den samme praksisen med hensyn til når og hva som skal til for at de definerer at en student har startet på en utdanning, at en student er aktiv, eller at en student har sluttet uten å fullføre. Vi antar at en del studenter søker og kommer inn, men at de enten aldri møter eller slutter etter kort tid. De kan også slutte før de har betalt, eller før første innlevering av arbeider. Vi vet heller ikke hvordan skolene registrerer eventuelle pauser som følge av permisjon, sykdommer eller annet. En annen potensiell kilde til feil er studenter som bytter kurs, eller går fra to- til ett-årig kurs, eller motsatt. I DBH blir ikke en student registrert som fullført dersom det ikke er samsvar mellom tilbudskoden en student er registrert på som fullført og den han/hun er registrert startet på. Det er altså en rekke mulige opphav til ulikheter i definisjoner som vil kunne skape problemer med sammenlignbarhet.

I tillegg kommer spørsmålet om prosedyrer og rutiner for registrering. Skolene må antas – i større eller mindre omfang – å ha egne oversikter over sine studenter

til internt bruk. Men fagskolene vil ut fra størrelse ha veldig ulik grad av administrativ kapasitet. Sammenlignet med høyskoler og universiteter kan ingen av fagskolene betegnes som store, ikke en gang mellomstore. De fem største fagskolene har rundt 1000 studenter hver og må antas å ha en viss administrativ kapasitet, men heller ikke her veldig stor. I den andre enden har 40 prosent av fagskolene under 100 studenter, og må betegnes som veldig små. Et så lavt studentgrunnlag tilsier en meget begrenset administrativ kapasitet. Det betyr at interne studentoversikter i fagskolene må antas å foreligge med en svært ulik grad av formalisering. Mange skoler har trolig bare noen enkle oversikter på et excel-ark for de ulike utdanningstilbud, og bare noen veldig få kan antas å bruke mer profesjonaliserte studentadministrative systemer slik universiteter og høyskoler gjør.

Samtidig er skolene pålagt ulike rapporteringer, litt avhengig av sitt finansieringsgrunnlag. De skolene som har offentlig finansiering må for eksempel rapportere til fylkeskommunene om antall studenter fra ulike fylker, som grunnlag for tilskuddet fra disse. For å få NOKUT-godkjenning, enten for enkelt-tilbud eller for områder av fag, må skolene sende inn en omfattende rapport som også gjelder antall studenter på ulike utdanningstilbud og deres gjennomføring. Skolene er pålagt å rapportere til DBH om en rekke forhold, blant annet alle de som gjelder utdanningstilbud og studenter som denne rapporten baserer seg på. De interne oversiktene skolene lager seg og de ulike rapporteringene er utformet ut fra ulike formål, noe som betyr at de kan operere med ulike definisjoner av tilsvarende forhold, og de kan ha ulike telledatoer i rapporteringer for ulike formål. Dersom rapporteringene til DBH bygger på andre rapporter med avvikende definisjoner, kan det bety at det er problematisk å bruke DBH-statistikken til å sammenligne gjennomføring på tvers av skoler.

Fagskolesektoren er hele tiden i forandring, ikke minst gjennom sammenslåinger og nedlegginger. Det gjør at det kan by på problemer å etablere tidsserier for enkeltutdanninger for å kunne vurdere og sammenligne utvikling i frafall over tid.

Også nøyaktighet representerer en utfordring for statistikken. Når den administrative kapasiteten er liten og rapporteringspresset er stort, vil det bli gjort prioriteringer mellom oppgaver. For skoler som har offentlig bevilgning vil antakelig telling og rapportering av antall tilskuddsberettigede studenter gis høy prioritet. Det er dette skolene lever av, og det er også et område som også utsettes for ekstern revisjon. Derimot har det eksisterende registreringssystemet ingen finansiering knyttet til gjennomføring eller fagskolepoengproduksjon.⁶ For en rapport om kvalitet til NOKUT er det forhold knyttet til studiekvalitet som er viktigst, mens helt nøyaktige studenttall kanskje ikke er fullt så avgjørende, og dermed kanskje heller ikke så høyt prioritert. Hvordan skolene vurderer viktigheten av å rapportere presise studentdata til offentlig statistikk om fagskolen (DBH) er et empirisk

⁶ Dette vil forandre seg med vedtatt ny finansieringsmodell.

spørsmål for denne undersøkelsen. At de er pålagt å gjøre det betyr ikke nødvendigvis at de oppfatter nøyaktighet på alle deler av en slik rapportering som å ha den samme viktighet.

Men om de rent teknisk-metodiske sidene ved statistikken er i orden, er det neste spørsmålet om statistikken er sammenlignbar når det gjelder studentgjennomføring ut fra et relevanskriterium. Spørsmålene om teknisk nøyaktighet og relevans er ikke helt skilt fra hverandre, fordi også enkelte av spørsmålene over handler om relevans. I noen studier blir det kanskje oppfattet som naturlig å bruke lengre tid enn normalt på gjennomføring, fordi det dreier seg om nett-studenter som fordypet seg i eget fag mens de samtidig står i full jobb. De fleste vil trolig også oppfatte det som rimelig at en student som får barn, får lengre tid på en utdanning. Hvordan spørsmålet om pauser kan tas hensyn til i en kvantitativ gjennomførings- og frafallsanalyse, vil avhenge av hvordan dette registreres og hvordan frafall defineres. Dessuten er det mange fagskoletilbud som ikke er faste, men tilbys mer ad hoc. Om en får innvilget permisjon, er det ikke sikkert det er noen utdanning å komme tilbake til neste semester eller neste studieår. Et annet spørsmål er om det er relevant å sammenligne gjennomføring i utdanninger som stiller ulike krav, og har ulik lengde. Gjennomføring eller ikke gjennomføring av fagskoleutdanning har trolig heller ikke de samme konsekvenser og dermed heller ikke den samme avgjørende betydning for studentene innenfor ulike deler av fagskolesektoren. Her vil vi trolig finne variasjoner. Både for bedre å forstå ulikheter mellom utdanningene, og for å kunne gjøre mest mulig relevante sammenligninger ser vi på gjennomføring i toårige tekniske fagskoler, i ettårige helsefagskoler og i toårige kreative fagskoler, hver for seg. Vi vil gjøre separate kvantitative analyser av de tre fagskoleområdene, supplert med casestudier innenfor hver av disse.

For å undersøke den andre hovedproblemstillingen; *Hva kan være årsaker til ulikheter i gjennomføringsgrad ved de ulike utdanningene?* har vi basert oss på kvalitative metoder. Tilnærmingen er eksplorativ, og vi legger vekt på å forstå særpreget ved utdanningene samtidig med at vi fokuserer særlig på gjennomføring. I tråd med kategoriene til Tinto (1975, 1993) vil vi undersøke studentenes bakgrunn og motivasjon for å starte på fagskoleutdanning. Er studentene voksne og tar fagskole på deltid ved siden av sin faste jobb for å fordype seg i eget fagområde? Er de unge heltidsstudenter som ønsker å kvalifisere seg for et yrkesfelt? Eller er de voksne som ønsker seg en karriere med ny stilling innenfor eller utenfor egen bedrift og eget arbeidsfelt? Vi antar at studentene innenfor de tre fagskolefeltene vi undersøker vil plassere seg ulikt i forhold til disse kategoriene, men uten at vi dermed vet hvordan dette virker inn på gjennomføring. Vi vil undersøke studentenes opplevelse av faglig og sosial integrasjon, og også skolens og lærernes vurdering av denne. Vi vil se på om variasjoner som følge av om studiene er på heltid eller deltid, om de er stedbaserte eller nettbaserte. I hvilken grad bidrar bakgrunn

og motivasjon til faglig integrasjon? Hva kan ulike eksterne faktorer bety for gjennomføringen? Vi antar at det å ha ansvar for små barn, og det å være i jobb, eventuelt begge deler, legger andre rammer for gjennomføring enn om en er ungdom uten forpliktelser for andre enn seg selv. På samme måte er vi interessert i å se nærmere på de økonomiske vilkårene. Noen vil ha lønn for skoledagene, mens andre må ta studielån og eventuelt jobbe mer ved siden av for å dekke livsopphold, eventuelt også skolepenger.

Også de intervjudataene vi innhenter må vurderes kritisk. Særlig om studieavbruddet ikke er helt ferskt vil informantens egne begrunnelser for å ha sluttet kunne være preget av etterrasjonaliseringer som kan være påvirket av behovet for ikke å framstå som en som har feilet. Samtidig vil de som har sluttet kunne gi nyttige opplysninger som kan belyse avbruddet, for eksempel hvordan de opplevde studiet, hvilken jobb- og familiesituasjon de var i under utdanningen, om hvordan studiet var organisert, om de selv oppfatter det som at de har falt fra eller om de har pause, om hvordan de eventuelt sluttet, og hva som er deres hovedaktivitet i dag. Også ledelsens vurderinger av årsaker til ulike grad av gjennomføring vil være viktige, men må også vurderes kritisk. Utdanningsinstitusjoner vil ofte ha en tendens til å legge vekt på kvaliteten på studentene eller ytre årsaker, mens det kan være vanskeligere å se kritisk på egne forhold, som hvordan utdanningen er organisert fra skolens side. Ulike intervjudata og andre data må vurderes opp mot hverandre i et forsøk å tegne et mest mulig nøkternt bilde av årsaker til gjennomføring i fagskolene varierer.

Casestudiene skal også bidra til å belyse det tredje hovedspørsmålet; *Hva gjøres for å forbedre gjennomføring/hindre frafall?* Vi vet i utgangspunktet lite om gjennomføring og frafall er et sentralt tema på skolene. I hvilken grad følger skolen opp gjennomføringen i ulike studier? Vi må anta at det i stor grad henger sammen med om de opplever manglende gjennomføring som et stort problem for skolen eller for studentene. Hvilke tiltak har i så fall skolen truffet for å bedre gjennomføringen? Legger de vekt på individuell tilrettelegging? Registrerer de fravær, eller er det opp til studentene selv om de vil møte på skolen? I hvilken grad har skolen sentralt en strategi for å sikre god gjennomføring?

1.4.1 Nærmere om datasettet fra DBH

I denne rapporten bruker vi individdata fra Database for høgre utdanning – Fagskolestatistikk (DBH-F). Dataene er sammenstilt av Norsk Senter for Forskningsdata (NSD) og vi har informasjon om kjønn, fødselsår, opptaksgrunnlag, årstall og semester for oppstart på fagskoleutdanning, årstall og semester for eventuelt avsluttet fagskoleutdanning, hvorvidt utdanningen tas på heltid eller deltid, under-

visningsform (nettbasert, nettbasert med samling, stedbasert), antall avlagte fagskolepoeng for hvert semester⁷ og hvilket studium studenten er registrert på hvert semester.

Fagskolestatistikken har to rapporteringstidspunkter for hvorvidt studentene er aktive studenter, dette er 15. mars (vårsemesteret) og 15. oktober (høstsemesteret). Rapporteringsfristen for bestått utdanningstilbud på vårsemesteret er 15. august, mens for høstsemesteret er fristen 15. mars året etter. I motsetning til registerdata fra SSB som normalt ligger minst ett år på etterskudd, mye fordi det tar tid få samlet inn og sammenstilt dataene, er DBH-Fs statistikk oppdatert relativt kort tid etter at lærestedene har levert inn sin informasjon. Vi fikk datasettet desember 2017 og siste tilgjengelige observasjon på hvorvidt studentene har bestått fagskoleutdanningen er derfor våren 2017, rapportert 15. august, mens siste observasjon på hvorvidt studentene faktisk er aktive studenter er 15. oktober 2017.

Vi har kun informasjon om fagskolesektoren og vi kan kun se om en student bytter til et annet kurs på samme lærested. Vi har derfor ikke informasjon om overganger på tvers av læresteder innfor fagskolesystemet, eller om overganger fra fagskole til universitet eller høyskole.

Både i tilstandsrapportene om fagskolen fra Kunnskapsdepartementet og i kandidatundersøkelsene som er gjennomført påpekes det svakheter ved DBH Fagskolestatistikk. I den siste drøftes tallene for gjennomførte fagskolekandidater, hvor DBH viser langt flere utdannede enn hva Norsk Utdanningsdatabase (NUDB) og SSB gjør, og man stiller spørsmål ved om DBH har en «bredere» definisjon av fullføring (Caspersen mfl. 2017). I tilstandsrapporten om fagskoler fra 2017 påpekes det at selv om det har vært positiv utvikling mot høyere kvalitet i statistikken er det fremdeles rom for kvalitetsheving. Kunnskapsdepartementet ønsker å gi en tydelig hjemmel i fagskoleloven om registrering og annen behandling av personopplysninger om studenter og ansatte i fagskolesektoren.

Hver av de undersøkte case-skolene og også enkelte andre skoler har blitt presentert for gjennomføringsstatistikk utarbeidet på grunnlag av dataene i DBH-F og bedt om å kommentere denne. Ved noen skoler har vi fått tilgang til skolenes egne gjennomføringsstatistikker. I disse tilfellene har vi forsøkt å sammenstille skolens egen statistikk med DBH-statistikken, der det var mulig også helt ned på det enkelte utdanningstilbud, for å forsøke å identifisere eventuelle avvik. Omfanget av statistikk fra skolene varierer ut fra skolens studieadministrative systemer, men vi har fra enkelte skoler fått veldig detaljerte oversikter. Vi vil drøfte forskjeller mellom skolenes interne gjennomføringsstatistikk og DBH-fagskolestatistikken og årsaker til avvik.

⁷ Fagskolepoeng har kun vært pliktig å rapportere fra 2013 som følge av ny forskrift om fagskoleutdanning som ble fastsatt i august 2013. Skolene har kunnet rapportere fagskolepoeng også før dette men på frivillig basis. Dette må tas i betraktning med tanke på kvaliteten på dataene.

1.4.2 Utdanningslengde

Minimum varighet for fagskoleutdanning er et halvt år som tilsvarer 30 fagskolepoeng, mens maksimal varighet er to år, som tilsvarer 120 fagskolepoeng. Det regnes som en av fagskoleutdanningens styrker at den er kort og yrkesrettet og får studentene raskt ut i arbeid. De ulike utdanningslengdene tillegger fagskoleutdanningen ytterligere en dimensjon som det er viktig å kontrollere for når en studerer gjennomføring. Oversikten over fullføring som er publisert i Tilstandsrapporten for fagskoler (KD 2015) er organisert enten på fag (der studier av alle lengder sees under etter) eller etter lengde (der studier innen ulike fagområder, hvor noen er heltid og andre deltid sees under ett). Vi ønsker å bidra til å systematisere og kontekstualisere kunnskapen og fagskoleutdanningen ved å ta hensyn til både fagområde, utdanningslengde og intensitet i statistikken. Ved denne organiseringen vil vi kunne sammenligne gjennomføring på utdanninger som er like. Analysen vil begrenses til de utdanningslengdene der det er et tilstrekkelig antall studenter. Hvilke dette er vil avhenge av type fag.

1.4.3 Utdanningsintensitet

Det mest særegne forhold ved en del av fagskoleutdanningene, sammenlignet med høyere utdanning, er at de har mange studenter som samtidig er i et ansettelsesforhold, eller har permisjon fra dette. Innenfor de fullfinansierte helsefagutdanningene, er det vanlige å ta utdanningen på deltid ved siden av jobb. Fagskoleutdanningen er altså en videreutdanning eller spesialisering innenfor virksomheten, og det fagområdet de arbeider, og som oftest mens de er ansatt. Fagskoleutdanningene varierer fra studier med 25 prosent studiebelastning til studier med 100 prosent studiebelastning. Det mest vanlige er 50 prosent, 67 prosent og 100 prosent. 67 prosent betyr at et toårig studium tas over tre år, eller at et ettårig studium tas over 1,5 år.

1.4.4 Undervisningsform

Det finnes tre undervisningsformer i fagskolesektoren. Det mest vanlige innenfor alle fire fagområdene er stedbaset undervisning, der deltakerne må følge undervisningen på studiestedet. Et annet alternativ er nettbaset undervisning med samling, som betyr at undervisningen skjer i kombinasjon av faglig informasjon og veiledning via internett, selvstudium og samlinger med intensive undervisning. Et siste alternativ er rene nettbaserte studier. Den nettbaserte undervisningen består av videoforelesninger, øvingsoppgaver og innsending av oppgaver. Studentene får også veiledning via internett. Innenfor helsefagene kan den nettbaserte undervis-

ningen være kombinert med et praksiskrav. Noen skoler tilbyr kun en av undervisningsformene, for eksempel NKI og Norges Yrkesakademi er rent nettbaserte skoler, mens andre skoler tilbyr har flere undervisningsformer. Noen skoler tilbyr samme studiet med flere undervisningsformer.

1.4.5 Finansiering

Fagskolene kan finansiers enten med offentlige midler, delvis offentlige midler eller gjennom studentbetaling (og eventuelt andre tilskudd). De utdanningene vi ser på i denne rapporten har ulike finansieringsordninger. De tekniske og maritime fagskolene er offentlig finansierte, fylkeskommunale skoler. Helsefagutdanningene er også fullfinansierte med et bestemt antall plasser av det offentlige. Pengene bevilges av Helsedirektoratet, men fylkeskommunene fordeler også disse midlene, både til offentlige og private tilbydere. De kreative fagskolestudiene er som hovedregel uten offentlig støtte, finansiert av studentbetaling. Vi velger kun å fokusere på forskjellen mellom offentlig og privat finansiering og ikke skille mellom ulike kilder til offentlig finansiering.

Tabell 1.2 Andel av studenter med de ulike finansieringsformene i 2012 og 2017 fordelt på fagområde

Finansieringsform:	Teknisk/ maritime fag		Helsefag		Økonomisk administrative fag		Kreative fag	
	2012	2017	2012	2017	2012	2017	2012	2017
Delvis offentlig finansiert	4 %	13 %	1 %	2 %	2 %	14 %	13 %	22 %
Fullstendig privat	23 %	20 %	8 %	10 %	98 %	84 %	86 %	74 %
Fullstendig offentlig	64 %	66 %	91 %	88 %	0 %	2 %	1 %	3 %
Ukjent	9 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
N	4411	3956	1791	2635	1947	1474	2912	1352

1.4.6 Opptaksgrunnlag

En studie av fullføring basert på opptaksgrunnlag er interessant da personer med ulik bakgrunn kan ha ulike forutsetninger og ulik motivasjon for å fullføre. De fleste fagskolestudiene tar opp studenter på grunnlag av fagbrev eller yrkeskompetanse. De kreative fagskolene skiller seg ut ved å ta inn flest studenter med studiekompetanse. I alle fagskolene tas det opp studenter på grunnlag av realkompetanse. Enkelte fagskoler, som de kunstfaglige, bruker også opptaksprøver.

1.4.7 Utvalg

DBH startet å registrere fagskolestatistikk i 2011. Dessverre er det noe usikkerhet rundt det første året av statistikken på grunn av feilregistreringer og misforståelser, og vi har derfor besluttet å begrense analysen til studenter som startet fagskoleutdanning etter 2011.

Analysene foretas på bakgrunn av opptaksår, det vil si første året en student er registrert som aktiv i DBH-F. Vi fokuserer på studenter som startet i perioden 2012 til 2014. For studenter som startet i 2014 ekskluderer vi studenter som startet på studier med forventet fullføringstid etter våren 2017, for eksempel studenter som startet en toårig utdanning med 50% studiebelastning.

I analysen velger vi å prioritere de tre største fagområdene innenfor fagskolesektoren: teknisk fagskole, kreativ fagskole og fagskole i helse og sosial. Samlet sett utgjorde disse tre utdanningslagene rundt 80 prosent av fagskolestudentene. Tabell 1.3 viser fordelingen av nye studenter på de ulike fagområdene både for tidsperioden vi studerer og for i dag.

Tabell 1.3 Antall og andel studenter for hvert fagområde for opptaksperioden 2012- 2014 og for 2017.

Årskull	Annet		Teknisk og maritime fag		Helsefag		Økonomisk administrative fag		Kreative fag	
	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel	Antall	Andel
2012-2014	2841	9 %	13232	40 %	5299	16 %	5417	16 %	6327	19 %
2017	950	9 %	3959	38 %	2635	25 %	1474	14 %	1352	13 %

Innenfor hvert av fagområdene vil vi analysere gjennomføring blant studenter innenfor den eller de mest typiske utdanningslengdene og utdanningsintensitetene. Vi har brukt statistikken til å identifisere hvilke undergrupper det er tilstrekkelig antall observasjoner av. Innenfor helsefag resulterte dette i at vi fokuserer på ettårig fagskole på deltid over to år. Innenfor kreative fag vil vi fokusere heltidsutdanning med hovedvekt på toårig fagskoleutdanning. Innenfor den tekniske fagskolen er det toårige studieløpet det typiske, og det er vanlig å ta det både på heltid og deltid, og vi inkluderer derfor begge.

1.4.8 Sammenligning studenter i utvalg og dagens studenter

Vi skal nå sammenligne studentene vi har inkludert i vårt utvalg med den totale studentpopulasjonen på en rekke variabler. Landskapet for fagskoleutdanninger har endret seg fra 2014 og frem til i dag og vi sammenligner faktorer som utdanningsform, organisering av fagskoletilbudene og finansiering.

Det har vært et skifte mot mer nettbasert undervisning i perioden vi studerer. Mens 27 prosent av studentene i 2012 til 2014 var tilknyttet fagskoletilbud med

nettbasert undervisning, enten rent nettbasert eller nettbasert med samling, tar 38 prosent studentene som er tatt opp i 2017 studier med nettbasert undervisning. Det er likevel slik at de fleste av fagskoletilbyderne tilbyr kun stedsbasert undervisning. I 2017 er det kun 36 prosent av fagskoletilbyderne som tilbyr nettbasert undervisning, mot 28 prosent i perioden 2012 til 2014.

Fagskolene har blitt noe større og det har blitt færre tilbydere; i 2012 var det 113 tilbydere av fagskolestudier, mens det i 2017 var kun 80 tilbydere. Noen fagskoler har blitt nedlagt, noen fagskoler har slått seg sammen, noen har flyttet til høyere, akademisk utdanning, og noen fagskoler har endret juridisk tilknytning. Det har også kommet til noen få nye skoler som ikke er representert i statistikken for 2013/2014. Forandring i tilbud og tilbydere er også et kjennetegn ved fagskolesektoren. Det har hele tiden ligget som en forutsetning at ordningen med fagskoleutdanning skal være dynamisk, og at «utdanninger og skoler skal kunne opprettes og nedlegges etter skiftende kompetanse- og kapasitetsbehov i arbeidslivet».⁸

Den gjennomsnittlige fagskolen i 2012 tok opp 107 studenter, mens den gjennomsnittlige fagskolen i 2017 opp 130 studenter. Andelen fagskoletilbydere som hadde mindre enn 40 nye studenter i året har sunket fra 49 prosent til 43 prosent. Sektoren er likevel fortsatt i stor grad preget av mange små tilbydere.

1.4.9 Utvalg av undersøkelsesenheter

De tre områdene vi har valgt å studere er definert slik i forhold til uttrekk av data fra DBH-statistikken:

Teknisk fagskoleutdanning: Alle utdanninger som i DBH-statistikken basert på nus-kodeverket havner inn under hovedkategorien «Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag»⁹. Dette innbefatter første og fremst den tradisjonelle tekniske fagskolen med utdanninger innenfor elektrofag, mekaniske fag, maskinfag og bygg- og anleggsgfag. Nyere fagskoleutdanninger som er kategorisert som tekniske fag er utdanninger relatert til oljeutvinning, samt også en del IT-fag, som ofte undervises på skoler som har kreative fag.

Helsefagutdanning: Dette omfatter de fleste utdanningene som i DBH-statistikken er kategorisert under «Helse, sosial og idrettsfag (Nus-kode 56xxxx)». Dette inkluderer typiske helsefagarbeiderutdanninger som: psykisk helsearbeid, barsel og barnepleie, miljøarbeid, rehabilitering, helseadministrasjon, samt noen få, nyere utdanninger for arbeid med barn og unge. Kategorien inkluderer også ulike terapeutiske fag som massasjeterapi og soneterapi.

Kreativ fagskoleutdanning: Disse fagtilbudene er i DBH-statistikken plassert både under «Humanistiske og estetiske fag», og «Samfunnsfag og juridiske fag», i

⁸ jf. Ot.prp. nr. 39 (2006–2007) *Om lov om endringer i lov 20. juni 2003 nr. 56 om fagskoleutdanning*

⁹ NUS-kode 55xxxx

under-gruppene medie- og informasjonsfag (nus-kode 535xxx), musikk, dans og drama (nus-kode 515xxx) og bildende kunst og kunsthåndverk (nus-kode 516xxx). Bildende kunst og kunsthåndverk, med utdanninger som grafisk design, 3D design og interiør, er den største gruppen innenfor kreative fag og er en utdanningsgruppe vi har sett særlig på i denne rapporten.

Innad i disse kategoriene har målet vært å plukke ut for nærmere undersøkelser skoler som dekker en størst mulig variasjon med hensyn til undervisningsform, altså hvorvidt utdanningen er stedbasert, nettbasert eller nettbasert med samlinger, og i tillegg om utdanningene er på deltid eller heltid. Vi ønsket i tillegg å dekke både private og offentlige fagskoler, ulike størrelser og ulik geografisk beliggenhet. Med utgangspunkt å foreløpige analyser av DBH-data, ønsket vi også å inkludere både skoler med høy og med lav gjennomføring.

Vi har tilstrebet å plukke ut caseskoler innen hvert av de tre hovedområdene som speiler alle disse variasjonene. Den første utvelgelsen måtte imidlertid gradvis justeres ut fra skoler det var praktisk mulig å få avtaler med om besøk og intervjuer. Dette bidro til et frafall særlig av mindre skoler/enheter. Utvalget speiler den faglige fordelingen på kreative, helsefaglige og tekniske utdanninger, både offentlig og privat finansierte utdanninger, nettbaserte og stedbaserte, samt både heltids- og deltidsutdanninger. Det kriteriet vi i minst grad klarte å imøtekomme var geografisk variasjon. Samtlige skoler vi undersøkte ligger i Østlandsområdet. Rundt halvparten av fagskolene ligger på Østlandet, og de private fagskolene er i særlig grad konsentrert på her.

Vi tror de utvalgte skolene totalt sett har gitt oss et godt innblikk i hva som kjennetegner de ulike deler av fagskolesektoren og gjennomføringen i skolene. Ikke minst viktig har vi fått et innblikk i forholdet mellom skolenes egne oversikter og fagskolestatistikkens data om studenter og gjennomføring. Skolene har disse kjennetegn i den videre fremstillingen:

Teknisk Fagskole 1 og 2

Helsefagskole 1

Kreativ Fagskole 1 og 2

At vi begrenset oss til en helsefagskole skyldes at vi innenfor dette fagområdet også kan basere oss på data fra en undersøkelse NIFU gjorde i 2017 rettet mot kandidater som har gjennomført helsefagskole. Begge de tekniske skolene er offentlige, slik alle disse skolene er. Innenfor kreative fag er begge fagskolene private, noe som avspeiler organiseringen innen denne delen av fagskolesektoren. Helsefagskolen er privat og representerer et studieforbund. Begge de tekniske fagskolene har også tilbud om helsefagutdanning, og vi har også samlet noen gjennomføringsdata om disse utdanningene, selv om vårt fokus i disse skolene har vært på tekniske fag.

På alle de fem skolene har vi intervjuet 2 - 3 representanter for ledelsen, representert ved rektor for fagskolen, eller for fagskoledelen der skolen har flere typer utdanning. Vi har også intervjuet avdelingsledere, samt ansatte med ansvar for studentadministrasjon. I tillegg har vi ved hver skole intervjuet 2-3 lærere, samt 2 - 4 studenter, enten individuelt eller gjennom gruppeintervjuer.

Utvalget av studenter og klasser har blitt plukket ut med utgangspunkt i våre ønsker, men deretter tilpasset det som har vært praktisk mulig å få til på skolene. De største utfordringene har, ikke uventet, vært å få tak i og intervjuet studenter som har sluttet. Skolene har noen steder selv ønsket å sende disse en forespørsel på vegne av oss, i andre tilfeller har vi fått kontaktinformasjon for selv å kontakte tidligere studenter. Vi har forsøkt ulike tilnærminger, både oppringing, SMS og epost med en minisurvey. Innenfor kreative fag fikk vi til slutt svar fra 20 av 100 studenter som hadde sluttet før de hadde fullført. Av disse foretrakk 19 å svare på en minisurvey, mens en ble telefonintervjuet. Innenfor helsefag henvendte vi oss til totalt 37 tidligere studenter som ikke hadde fullført. Av disse fikk vi svar fra 3 på epost, og vi intervjuet 5 på telefon. Innenfor tekniske fag fikk vi kontaktinformasjon, fra skolene, til 15 tidligere studenter som ikke hadde fullført. 3 av disse svarte på en kort survey - en på e-post og to via SMS. Samlet sett fikk vi altså svar fra rundt 20 prosent av de vi henvendte oss til i sluttet-gruppen.

Vi har mottatt statistikk over studenter og gjennomføring på ulike utdannings-tilbud fra skolene vi besøkte, i tillegg til års- og kvalitetsmeldinger fra noen av skolene. Som følge av at vi fant betydelige avvik mellom de fem utvalgte skolenes egne tall og DBH, ble det behov for å utvide rapportens datagrunnlag for å kunne ha et bedre analysegrunnlag. Vi kontaktet derfor ytterligere syv skoler som hadde helsefag og/eller tekniske fag, og både private og offentlige med korte spørsmål om deres vurdering av DBH-statistikkenes tall for studenter og gjennomføring ved deres skole i forhold til skolens interne tall og oversikter. Vi fikk svar fra fem av disse skolene.

2 Gjennomføring i kreativ fagskoleutdanning

Kreative fagskoleutdanninger omfatter både tradisjonelle kunstfagskoler, musikk-, dans-, teater-, film- og fotoutdanninger og nyere, kreative utdanninger som arbeider med ulike former for visuell kommunikasjon. Dette er yrkesrettede utdanninger med ulike historier, som har blitt lagt inn under fagskoleloven etter at denne kom i 2003. Det nyere, kreative utdanninger omfatter blant annet 3D og animasjon, grafisk design, interaksjonsdesign, og musikkdesign. Felles for disse utdanningene er at de i dag i stor grad er IKT-baserte. I DBH-statistikken finner vi disse utdanningene både under hovedkategorien humanistiske og estetiske fag, og det som i statistikken er definert som medie- og informasjonsfag under hovedkategorien humanistiske og juridiske fag. I tillegg er det flytende grenser også mot noe mer tekniske IKT-utdanninger som plassert under naturvitenskapelige fag. DBH-statistikken gir slik sett ikke noen enkel inngang til oversikt over dette feltet, men vi viser til en mer presis definisjon lengre ned.

Kreative fagskolestudier foregår normalt over to år på heltid. Noen studier er også ettårige, normalt også på heltid. Det er et betydelig og voksende innslag av rent nettbaserte studier. De nyere, kreative utdanningene er stort sett drevet av private skoler uten noen form for offentlig støtte, hvilket betyr relativt høy studentbetaling¹⁰. Deres andel av fagskolesystemet er, ifølge DBH-statistikken, vesentlig mindre i dag enn det var bare 5-6 år tilbake. Noe av utslaget kan skyldes svakheter i statistikken, som vi skal komme tilbake til. Men ellers er det to utviklingstrekk, som begge kan knyttes til akademiseringsprosessen, eller bacheloriseringen av tertiær utdanning, som særlig har bidratt til dette (Høst og Tømte 2016). For det første har noen tidligere, kreative fagskolestudier migrert til høyere utdanning. Det gjelder både fagskoler innen dans og teater, og innenfor kommunikasjon, design og teknologi. For det andre har noen av de private fagskolene opprettet parallelle høyskoleutdanninger, som har hatt en tendens til å ta studenter fra fagskolestudiene og undergrave deres grunnlag, med nedleggelse som følge.

¹⁰ Noen kunstfaglige utdanninger har finansiering over statsbudsjettet, men de er ikke omfattet av denne undersøkelsen

2.1 Inntakskrav

At noen fagskoler valgte å satse på høyere utdanning kan også knyttes til striden om opptaksgrunnlaget i fagskolen rundt 2010, som skapte usikkerhet ved de framtidige mulighetene til å rekruttere studenter med studiekompetanse til fagskole (Høst og Tømte 2016). Denne striden endte med at det ble slått fast at studiespesialiserende retning kunne være opptaksgrunnlag i de kreative fagene. Når det gjelder studentsammensetning ligner disse utdanningene derfor sett mer på høyere utdanning enn på andre fagskoleutdanninger ved at de i stor grad rekrutterer ungdom, gjerne mer eller mindre direkte fra videregående¹¹, og ofte med studiekompetanse. De skiller seg slik sett fra de fleste fagskoleutdanningene som er videreutdanninger som bygger direkte på yrkeskompetanse, normalt fagbrev. Den største gruppen studenter i de kreative fagskoleutdanningene har bakgrunn enten fra studiespesialisering eller fra musikk, dans, drama på videregående (Caspersen 2017). En betydelig gruppe har imidlertid bakgrunn fra yrkesfaglige programmer som Medier og Kommunikasjon¹², eller Design og Håndverk.

2.2 Kopling til arbeidslivet

Til tross for at fagskolen skal ha som mål å være en utdanning som gjør at studentene skal kunne gå rett inn i arbeidslivet uten videre opplæring, er det få av studentene fra kreative utdanninger som ser ut til å gjøre det. Det er langt vanligere å gå videre i utdanningssystemet, enten i en annen fagskoleutdanning eller i høyere, akademisk utdanning. Sett under ett, kommer de kreative fagene langt svakere ut enn andre fagskolestudier om en ser på kandidatenes overgang til arbeid etter studiet. I den siste kandidatundersøkelsen har man både sett på registerdata og spurt fagskolekandidater i en survey om deres hovedaktivitet etter fullført utdanning (Caspersen 2017). Av de som har svart på surveyen var i underkant av halvparten av de som var utdannet fra kreative fag¹³ fortsatt under utdanning, mens bare litt mer enn hver fjerde oppga at de var i jobb. Snaut 10 prosent, eller nesten en tredjedel av dem som aktivt hadde søkt seg arbeid, var arbeidsledige. Mye tyder også på at de kandidatene som går ut i arbeidslivet i liten grad får relevant arbeid. Registerdata over kandidater utdannet i kreative fag fra 2008-2012 viser at den største andelen av de med kreative utdanninger som var registret selsatt, var registret innenfor næringen varehandel. I kandidatundersøkelsen fra 2017 bekreftes bildet av at kandidatene i stor grad må ta seg et arbeid som har lite

¹¹ Rundt 3 av 10 studenter er 20 år eller yngre, og halvparten er mellom 21 og 25 år ved oppstart.

¹² Dette programmet var inntil 2016 definert som et yrkesfaglig program i videregående, selv om flertallet også tok fikk studiekompetanse. I dag er det et studiespesialiserende program. Fra 2018 er det etablert et nytt yrkesfaglig program på dette området, IKT og medieproduksjon.

¹³ Her inkluderer vi det som i DBH-statistikken omfatter Humanistiske og estetiske fag og mediefag

med utdanningen å gjøre. Nesten halvparten svarer her at arbeidet de har stemmer dårlig med utdanningen. Bare 17 prosent av de som er i jobb sier de har fått en jobb som «stemmer godt» med utdanningen. Ettersom bare litt mer enn hver fjerde kandidat gikk over i jobb etter endt studie, betyr det at 4-5 prosent av de som utdannes fra en fagskole i kreative fag året etter vil være å finne et en jobb de mener stemmer godt med utdanningen. I tillegg kommer 8-9 prosent av de som utdannes som er å finne i en jobb de mener stemmer «middels» med utdanningen de har tatt. På grunnlag av en triangulering av ulike kvantitative metoder får vi dermed fram at det totalt sett ser ut til å være et svært vanskelig arbeidsmarked for de som kommer ut med en fagskoleutdanning i kreative fag. Hvordan dette fordeles seg innad blant de ulike undergrupper av kreative utdanninger vet vi lite om. Her kan det være store variasjoner.

Det er likevel viktig å ha med seg at den absolutt største andelen av studentene i kreative utdanninger går til mer utdanning etter fagskole, noe som både kan indikere at man føler det ikke er nok med fagskole, eller at de oppfatter det som vanskelig å komme inn i arbeidsmarkedet. Med toårig fagskole vil man normalt kunne bli tatt opp i en utdanning på samme område i høyere utdanning, og få godskrevet ett av de to årene. Innenfor flere av de toårige, kreative utdanningene er det imidlertid etablert avtaler om ett års påbyggingsmuligheter ved bestemte høyere utdanningsinstitusjoner i andre land, slik at studenten får en bachelor etter til sammen tre år.

2.3 Statistikk gjennomføring

6327 studenter ble registrert på fagskoleutdanning innenfor det vi kaller kreative fag i perioden 2012 til 2014. Av studentene som ble tatt opp i denne perioden er det et fåtall studenter på rent nettbaserte studier, på deltid og på utdanninger som varer mindre enn et år. Andelen nettbaserte studier har økt etter den perioden vi studerer. Vi ekskluderer derfor disse studentene fra analysen på bakgrunn av det lave antallet observasjoner og for å fokusere på de mer «typiske» studentene. Det gjenværende utvalget består av 5490 observasjoner.

Tabell 2.1 Antallet studenter som er tatt opp på kreative fagskoleutdanninger i perioden 2012 til 2014 og andelen av disse som har fullført på normert tid

Årskull/ opptaksår	Antall tatt opp	Antall fullført normert tid	Fullførings- prosent (normert tid)
2012	2554	1813	71
2013	1716	1149	67
2014	1220	500	41

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk

Tabell 2.1 viser at gjennomføringsgraden synker fra 2012 til 2014. Mens 7 av 10 av de som startet en kreativ utdanning i 2012 er registrert fullført på normert tid, er det tilsvarende tall for opptaksåret 2014 kun 4 av 10. Som vi skal komme tilbake til under avsnittene om enkeltskoler, har vi grunn til å ta store forbehold ved om DBH-tallene kan et riktig bilde av gjennomføringen ved de kreative fagskolene. Til det er variasjonene, både i studenttall og gjennomføringsandel for store.

Det store flertallet av studentene innenfor kreative fag tar toårige utdanninger. Tabell 2.2 viser at studentene ved de ettårige studiene har høyere gjennomføringsgrad enn de toårige studiene, med unntak av for opptaksåret 2012 der gjennomføringsgraden er lik. Begge studielengdene har nedgang i gjennomføringsgrad i perioden, men nedgangen er størst for de toårige studiene.

Tabell 2.2 Antall studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for de ulike utdanningslengdene.

Årskull/ Opptaksår	Ettårige studier		Toårige studier	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	452	71	2102	71
2013	433	79	1283	63
2014	256	50	964	38

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk

De kreative fagutdanningene er i DBH-statistikken delt inn i de tre fagområdene: mediefag, musikk, dans og drama og bildende kunst og kunsthåndverk. Ser vi på hver av disse fagområdene for seg får vi fullføringsgraden som er vist i Tabell 2.3. Gjennomføringsgraden ligger for hvert opptaksår høyest for musikk, dans og drama. Mediefag har lavest gjennomføring for opptaksårene 2012 og 2014, mens bildende kunst og kunsthåndverk har den laveste gjennomføringsgraden i 2013. For hvert av de tre fagområdene synker gjennomføringsgraden med opptaksår, men den synker mest for mediefag.

Tabell 2.3 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for de ulike fagretningene

Årskull/ opptaksår	Mediefag		Musikk, dans og drama		Bildende kunst og kunsthåndverk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	521	64	149	80	1884	72
2013	382	69	149	68	1185	66
2014	135	27	125	58	960	41

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk

Ved de kreative utdanningene i vårt utvalg er 65 prosent av studentene kvinner og kjønnsfordelingen er uavhengig av om studiet er toårig eller ettårig. Av Tabell 2.4 ser vi at kvinner fullfører de kreative utdanningene i større grad enn menn. Videre

ser vi at mens menn har like høy sannsynlighet for å fullføre et toårig løp som et ettårig løp, har kvinner høyere sannsynlighet for å fullføre et ettårig løp enn et toårig løp.

Tabell 2.4 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for kvinner og menn fordelt på studielengde

Årskull/ opptaksår	Kvinner				Menn			
	Ettårig		Toårig		Ettårig		Toårig	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	270	80	1403	74	182	57	699	64
2013	289	82	799	63	144	74	484	63
2014	164	59	644	40	92	36	320	35

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk

Det er noe høyere gjennomføringsgrad ved skolene som er helt eller delvis offentlig finansiert enn de andre skolene. Spesielt skiller 2014 seg negativt ut for skolene som er finansiert med skolepenger.

Tabell 2.5 Gjennomføringsgrad på normert tid for hver av de ulike finansieringsformene

Årskull/ opptaksår	Delvis offentlig		Skolepenger/Eksterne		Fullstendig offentlig	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	363	77	2167	69	24	79
2013	325	78	1369	64	22	91
2014	254	66	949	34	17	65

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk

2.4 Kreativ Fagskole 1

Kreativ fagskole 1 er i dag en i fagskolesammenheng stor skole. Den var inntil nylig en familiedrevet bedrift, som tilbød både videregående og fagskole. Skolen ble kjøpt opp av en større privat investor for 2-3 år siden, og selskapet har solgt sine videregående skoler, og satser nå mest på fagskoleutdanninger. Disse har sin opprinnelse i kortere enkeltstående kurs. De områdene man ble gode på, ble utviklet til årsstudier. Da fagskoleloven kom, så skolen at de passet godt inn under denne. Fagskolen har i dag campus i 3-4 av de største byene i Norge, og satser i tillegg stadig mer på nettstudier. De siste fem årene har man også arbeidet med å utvikle en egen høyskoleledel, foreløpig relativt beskjedne i størrelse, og langt mindre enn fagskoleledelen. Høyskoleutdanningene bygges opp innenfor samme områder som fagskolene, men med mer vekt på akademiske krav. Skolen fremhever imidlertid at de forsøker å etablere et klart skille mellom fagskole og høyskole, for å unngå at høyskoleutdanningene vokser på å ta over for fagskolestudiene. En toårig fagskoleutdanning kan derfor internt på skolen innpasses i og godskrives med ett år i en

bachelorgrad, dvs. at man får et fireårig løp gjennom en 2+2 modell for de fagskolekandidatene som vil ha en bachelor. Man legger altså ikke opp til at det skal være enkelt å gå fra fagskole til bachelor. Selv om det er forskjeller, er bachelorstudiene skolen tilbyr også anvendte utdanninger. Undervisningsmetodene er heller ikke så ulike og lærekreftene ofte de samme på fagskolen og høyskolen. I begge skoleslagene er man opptatt av å tilby praktisk utdanning og få folk raskt ut i jobb. Man vil tilby det bransjen trenger på kort tid.

Man har i tillegg gjennom mange år hatt avtaler med utenlandske læresteder hvor fagskolestudentene kan få en bachelor med bare ett års påbygging, og ikke to som skolen selv tilbyr.

Fagskolen har nå søkt NOKUT om fagområdegodkjenning for teknologi og digitale medier. De definerer hele sin kursportefølje inn under dette området. De oppfatter det slik at kreative fagretninger endrer seg kontinuerlig, og at alle utdanningene deres ligger i skjæringsfeltet mellom teknologi og kreativitet.

I DBH-statistikken framgår det skolen at alle studentene ved skolen er tatt inn på generell studiekompetanse. Representanter for skolens ledelse forteller at studentene er blitt rapportert inn «flatt» med studiekompetanse, men at det virkelige bildet er langt mer sammensatt enn som så. I områdesøknaden skolen har sendt til NOKUT står det at 71 prosent er tatt opp på grunnlag av studiekompetanse, mens 29 prosent er tatt inn på grunnlag av realkompetanse. Ut fra det både skolen og studentene opplyser, er imidlertid heller ikke dette helt riktig. Mange av studentene er tatt inn også med yrkesfaglig bakgrunn. Opptakskravet er bestått norsk og engelsk på videregående, slik at det åpnes også for elever som ikke har fullført hele videregående. Det er løpende opptak, noe som betyr at er man kvalifisert, så kommer man inn om det er plass når man søker. Dette gjelder også på tilbud som er oversøkt.

Skolen sier de ønsker å være en ledende leverandør av nettstudier, og at det eller i stor grad er søkningen som driver veksten i denne retningen. Rundt halvparten av fagskolestudentene tar i dag utdanningen på nett, mens høyskolestudiene ved skolen bare tilbys på nett. Nettstudier koster i studentavgift rundt to tredeler av stedbasert utdanning. Læremidlene er bare tilgjengelige på engelsk og er felles for de web- og stedbaserte utdanningene. Hensiktsmessigheten ved dette begrunnes i at utdanningene retter seg mot bransjer som er internasjonale og hvor det naturlige arbeidsspråket i stor grad er engelsk. Skolen har særlig i løpet av det siste året inngått mange samarbeidsavtaler med bedrifter, de fleste av dem uformelle. Målet er å styrke utdanningenes kontakt med arbeidslivet.

2.5 Gjennomføring

Etter skolens egne beregninger, se tabell 2.6, har de i snitt for opptaksårene 2012 til 2014 ligget på rundt 70 prosent gjennomføring for de stedbaserte utdanningene. Ser vi derimot på DBH-statistikken, så har skolen både langt færre studenter og langt lavere gjennomføring, helt nede i 24-26 prosent i årene 2012 og 2014. Bare i 2013 har de en gjennomføring på 70 prosent, men med 100 færre studenter enn skolene selv opererer med. På den nettbaserte utdanningen er avvikene nesten like store i gjennomføringsprosent, se tabell 2.7, og også her er sprik i studenttall. For 2012-kullet har DBH-statistikken en gjennomføring på bare 5 prosent.

Tabell 2.6 Antall studenter tatt opp på stedbaserte studier, og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid, i skolens¹⁴ og DBHs statistikk 2012-2015.

Årskull/ opptaksår	Skolens statistikk		DBHs statistikk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	525	69	407	26
2013	505	70	417	71
2014	483	69	284	24
2015	426	68	409	25

Tabell 2.7 Antall studenter tatt opp på nettbaserte studier og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid, i skolens¹⁵ og DBHs statistikk 2012-2015.

Årskull/ opptaksår	Skolens statistikk		DBHs statistikk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	208	38	194	5
2013	202	48	199	17
2014	180	51	139	37
2015	240	43	239	31

Skolen selv oppgir at de tror en forskjell mellom skolens egen statistikk og DBH-statistikken blant annet kan skyldes at skolens måte å tenke utdanningsløp ikke passer inn i registreringsystemet i DBH. Skolen tilbyr toårige utdanninger, der det første året er felles med ettårige utdanninger. Opptaket til disse to er separat, men studenter kan søke seg over fra det ene løpet til det andre. I skolens systemer

¹⁴ Tallene er hentet fra skolens søknad til NOKUT i 2017 om områdegodkjenning

¹⁵ Tallene er hentet fra skolens søknad til NOKUT i 2017 om områdegodkjenning

føres studentene for det ettårige og toårige løpet samlet på førsteåret da studentene går i samme klasse. Derfor vil studentene i skolens egen statistikk bli registrert som fullført etter ett år, både de som slutter etter ett og de som fortsetter. Studentene som fortsetter kan derfor bli registrert fullført i skolens statistikk to ganger, da de vil bli registret fullført også om de gjennomfører det andre året.

I NSD opplyser de om at DBH-F anser kun studenter som fullført dersom de fortsatt er registrert på samme fagkode som den de startet på. En student som starter på 2-årig vil bare registreres som fullført om vedkommende fullfører på samme program vedkommende er tatt opp. Dette kan forklare avvikene mellom studenttallet da skolen selv vil telle en student som tar et toårig løp som «tatt opp» både når hun starter første året og når hun starter andre året.

Skolen bekrefter at det tidligere var problemer med gjennomføring i nettbasert utdanning sammenlignet med stedbaseret, men ikke i det omfang DBH-statistikens tall viser. Samtidig forteller de at gjennomføringen i nettbasert de siste årene har økt og nå er på høyde med stedbaseret utdanning og vel så det. Dette gjenspeiles imidlertid ikke i den statistikken vi har fått fra skolen. Her er gjennomføringen ved de nettbaserte studiene fortsatt betydelig lavere enn i de stedbaserte.

2.6 Tiltak fra skolens side

Fra å ha en veldig dårlig gjennomføring, har nettstudiene, ifølge skolen, nå en bedre gjennomføring enn mange av de stedbaserte. Tiltakene skolen har satt i verk for å oppnå dette, handler egentlig i stor grad om å gjøre studiene mer like de stedbaserte der det er mulig. Det betyr at studentene har fått mindre frihet til å gjøre som de vil når det gjelder å strekke ut studiet i tid, og de har fått flere leveringer og frister i løpet av semesteret. Nett-studiene har fått en fast ukeplan, hvor stoffet studentene skal gjennom gjøres tilgjengelig på begynnelsen av uka. Man har hyppige innleveringer og et nettforum hvor alle studenter har tilgang. Det betyr at studentene kan gå inn på hverandres blogger og lære av hverandre. Læreren administrerer forumet og gir veiledning gjennom dette. Nå studentene har kjøpt et kurs innebærer det samtidig en bestemt progresjon. Skolen går så langt som å stryke de som ikke følger fristene, men de gis rett til å «konte», mot en tilleggsavgift på 2500 kroner.

Skolen konsentrerer seg ellers om målrettede tiltak mot tre stedbaserte utdanninger som har en gjennomføring som ligger under 70 prosent. Man har tidligere gjennomført en del tiltak for å øke gjennomføringen i stedbaserte utdanninger, men uten å lykkes helt. I følge skoleledelsen famler man litt i blinde, fordi man ikke helt forstår hvorfor gjennomføringen ikke er god nok alle steder. Av forklaringer skolens ledelse gir på dårlig gjennomføring fremheves særlig de som er knyttet til egenskaper ved søkerne. Skolen oppgir at de får de søkerne de får, og de som en

privat skole må ta den studentmassen de får. Alle er ikke like godt studieforbredt, heller ikke om de har gjennomført studiespesialisering i videregående.

Skolen har relativt strenge betalingsregler for å unngå at studenter slutter uten å betale. Studiestart er i august, studenter som sier fra seg plassen før 1. september må likevel betale 10 000 av de rundt 50 000 kr skolen tar i semesteravgift. Aktive studenter må si fra seg plassen minst en måned før neste semester for å slippe å betale. Sier de i fra seg plassen mindre en enn måned før må de betale 10 000 og sier de fra etter semesterstart, må de betale for hele semesteret.

Et annet tiltak for å øke gjennomføringen er at fravær registreres. Før kunne fravær ramme retten til studielån, men når denne koplingen ikke lengre finnes, har man ikke funnet fram til gode sanksjonsmidler. Studentene kan derfor i prinsippet gjennomføre et studieløp uten å møte opp, og uten at skolen kan si noe på det. Om man ikke har sanksjoner, betyr registrering likevel at man får muligheter for å følge opp den enkelte bedre. Mens hyppige innleveringer er et tiltak for å få studentene til å arbeide jevnt, er det samtidig slik at to av de studiene med høyest innleveringskrav, har også lavest gjennomføring.

2.7 Kreativ fagskole 2

Kreativ fagskole 2 har lange tradisjoner for fagskolevirksomhet, hvor de ulike enhetene gradvis har blitt fusjonert inn under en samlet fagskole. Skolen var en tid en av de største fagskolene, men er i dag langt mindre. I forbindelse med at innstramming av opptakskravene til fagskole kom på dagsorden rundt 2010, med NOKUT-krav om fagbrev som inntaksvilkår, ble man engstelig for kreative fagskolelernes framtid. Man la derfor en strategi for satsing på høyskolestudier ved siden av fagskolestudiene. Inntaksbestemmelsene for fagskolen ble imidlertid senere presisert blant annet slik at de kreative fagskolene kunne fortsette å ta inn studenter på grunnlag av studiekompetanse (Høst og Tømte 2016). I dag oppsummerer skolen at den store satsingen på høyskolestudier har bidratt til en «kannibaliseringssprosess» hvor høyskolen har vokst kraftig, mens tilsvarende fagskolestudier har blitt mer enn halvert, målt i antall studenter. Når studentene ser to relativt like studier ved siden av hverandre i katalogen, er tendensen at de fleste velger bachelor fremfor fagskole. Flere av de tidligere sentrale fagskoletilbudene har blitt lagt ned som følge av sviktende søkergrunnlag. Fra å være en stor fagskole med en liten høyskolekomponent rundt 2010, er skolen blitt en stadig større høyskole med en ganske usynlig fagskoleavdeling. Dette er en utvikling skolen i dag selv er kritisk og også selvkritisk til og ønsker å snu. Fagskolen er derfor skilt ut i egen enhet for å få en klarere profil. Skolen har nylig søkt NOKUT og fått områdeakkreditering for sin fagskolevirksomhet under området teknologi, kommunikasjon og design.

Fagskolen har i dag avdelinger i alle de store byene, selv om Oslo er den største avdelingen med utdanninger innenfor blant annet 3D og animasjon, spillutvikling, grafisk design, musikkdesign, interaksjonsdesign, film og interiør. Søkningen varierer mellom kurs. For noen har den vært så lav at man ikke har igangsatt dem. Andre har akkurat tilstrekkelig med søkere til å starte opp. I følge DBH-statistikken har det viktigste opptaksgrunnlaget variert mye fra år til år mellom studenter med studie- og yrkeskompetanse, men ifølge skolen skyldes dette feilrapportering. Tyngdepunktet hele tiden har vært studenter med studiekompetanse, fra studie-spesialisering, musikk, dans, drama, eller formgivning. Samtidig har de også innslag av studenter med realkompetanse og yrkeskompetanse. Skolen har ingen rangering av søkere, men følger prinsippet om først til mølla for de som søker, med unntak av ett studium som har opptaksprøve.

2.8 Gjennomføring

I følge skolen har verken NOKUT eller andre offentlige organer fulgt opp gjennomføringen ved skolen spesielt. Bare ved tilsyn eller søknad om akkreditering må skolen dokumentere kvalitet, noe som inkluderer frafall. Skolen oppgir at arbeid mot frafall står øverst på deres liste, og at tett oppfølging er deres viktigste metode. Skolen har begynt å registrere fravær. Lærer melder fra til en egen avdeling for studentoppfølging, dersom fraværet på en student nærmer seg 20 prosent. Men fravær har ingen konsekvens. Selv om det undervisning tre dager i uka, er det ingen oppmøteplikt. I stedet er man opptatt av å finne årsaker til at de er borte og å legge til rette og dra de igjennom studiet. Nye studenter kan gå på fagskolen tre uker uten å betale. Skolen vil at de skal vite at de har valgt riktig studie.

Med unntak av noen nettbaserte kurs innenfor helse og oppvekst, som er offentlig finansierte, er det studieavgift fra studentene som finansierer skolen. Studieavgiften dekkes av så å si alle studentene gjennom lån fra lånekassa, noe som gjør de mindre merkbare i øyeblikket for den enkelte student.

Skolen benytter Felles studentsystem (FS) som er et studieadministrativt system utviklet og forvaltet av Direktoratet for IKT og fellestjenester i høyere utdanning og forskning. Gjennom dette holder de oversikt over studentene og deres gjennomføring. De opplever ikke frafall som et stort problem, og gjennomføringen er, ifølge skolens egne beregninger, bedre i fagskole- enn i høyskoledelen ved skolen.

Skolens erfaring er at studenter som tar pause i studiene veldig ofte ikke kommer tilbake. Unntaket er de som har barselpermisjon. At noen slutter fordi de får seg jobb, anses ikke nødvendigvis som et problem, fordi det viser at de klarer seg uten utdanningen.

I følge skolens egen kvalitetsrapport er det en meget høy andel av studentene som får relevant jobb i etterkant av studiet. Dette står i stor kontrast til det studentene i den siste kandidatundersøkelsen oppga. I denne undersøkelsen er imidlertid kreative fagskolestudier sett under ett, så det utelukker ikke at det for enkeltstudier selvfølgelig kan være annerledes.

Som for kreativ fagskole 1 er det store avvik mellom skolens egne interne oversikt over studenter, deres utdanningsbakgrunn og deres gjennomføring og DBHs statistikk for tilsvarende forhold. Det største avviket finner vi i antall studenter tatt opp i 2012 og 2013. For 2012 er det i DBH-statistikken registrert hele 80 prosent flere studenter enn det skolen i sine egne oversikter operer med (Tabell 2.8). Nedgangen i studenter i DBH-statistikken er langt større enn i skolens egen statistikk.

Tabell 2.8 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid (to år) ifølge skolens egen statistikk og DBHs statistikk, 2012-2014-kullene.

Årskull/ Opptaksår	Skolens statistikk		DBHs statistikk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	921	64	1657	75
2013	675	61	878	57
2014	557	54	565	27

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk og uttak fra skolens eget studieadministrative system.

Mens skolen selv opererer med en gjennomføring på 64 prosent i 2012-kullet, synkende til 54 prosent i 2014-kullet, viser DBH-tallene en gjennomføring på 75 prosent i 2012-kullet synkende til 27 prosent i 2014-kullet. Tallene ligner lite på hverandre, med unntak av en fallende tendens.

For skolens egen del sier de at en av årsakene til avvikene kan være interne registreringssystem. Skolen gikk over til å bruke «Felles studentsystem» (FS) i 2015 og det har vært grunnlaget for rapportering siden. Vi kontrollerer derfor opptakstallene fra 2015, 2016 og 2017 for å se om det er mer samsvar mellom de to statistikkene etter overgangen til nytt system.

Tabell 2.9 viser at for opptaksårene 2016 og 2017 er det større samsvar mellom antallet innrapporterte studenter i DBH og skolens egen statistikk. For 2015 derimot er det over halvannen gang så mange studenter registrert i DBH-F som i skolens egen statistikk. Vi har kontrollert med DBH-F at dataene er kontrollert for duplikater.

Kreativ fagskole 2 tilbyr hovedsakelig toårige utdanninger så det er i liten grad mulig å kontrollere hvorvidt gjennomføringsrapporteringen har blitt bedre etter 2015. Blant de som startet i 2015 og etter ordinær plan skulle fullført våren 2017, var 22 prosent registrert fullført pr 15.08.2017 i DBH statistikken, mens 57 pro-

sent var registrert fullført i skolens egen statistikk. Videre var ingen av de studentene som startet på ettårige løp høsten 2016 registrert fullført i DBH-statistikken per 15.08.2017.

Tabell 2.9 Antallet studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid, skolens egen statistikk og DBHs statistikk, 2015-2017-kullene.

Årskull	Skolens statistikk		DBHs statistikk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2015	425	57	676	22
2016	421		456	
2017	440		439	

Skolen selv påpeker at rapporteringsfristen for fullførte studieløp i løpet av vårsemesteret, som er 15. august, kan bidra til underrapportering da studenter som har fullført ikke nødvendigvis er registrert fullført i systemet innen dette tidspunktet. De henviser til at universitet og høyskolesektoren rapporterer først 15. oktober. Skolen hevder at DBH-F ikke åpner for etterrappotering, men ved forespørsel til DBH-F får vi opplyst om at studenter som blir registrert fullført etter rapporteringstidspunktet skal etterrappoteres ved neste rapporteringstidspunkt.

Ved nærmere granskning finner vi at DBH-statistikken inneholder opptak for studenter ved skolen både på vårsemesteret og høstsemesteret, mens skolen selv opplyser om at de kun tar opp studenter på høsten. Dersom vi utelukker studentene som er registrert tatt opp på våren, så samsvarer antallet studenter i DBH-statistikken og skolens statistikk i større grad. Vi ser også at problemet med at det har blitt registrert studenter på vårsemesteret, som ikke skal være der, har avtatt fra 2016, første år etter nytt studieadministrativt system ble innført. Derimot bidrar ikke det at vi ekskluderer studenter registrert i vårsemesteret til at gjennomføringsgraden målt i DBH blir høyere og mer lik skolens. Mange av studentene som var registrert tatt opp i vårsemesteret var nemlig også registrert fullført.

Enkelte av fagskolens studier har en gjennomføringsgrad på 2 prosent i 2014 i DBH statistikken. Det er særdeles lite sannsynlig at det reflekterer den faktiske gjennomføringsgraden, da den er såpass lav at den ikke ville være til å leve med for skolen. De tydelige tegn på at DBH statistikken er feil for denne skolen gjør det lite hensiktsmessig å studere den inngående med tanke på gjennomføring i forhold til ulike bakgrunnsvariabler. Dette gjelder for eksempel også studentenes utdanningsbakgrunn, hvor statistikken heller ikke er god.

Om det er mangel på samsvar mellom DBH og skolens egne tall, så er det over tid heller ikke samsvar eller konsistens i de tallene skolen presenterer om seg selv

i sine kvalitetsrapporter. I 2015-rapporten står det at gjennomføring for deres fag-skolestudenter i 2014 og 2015 var på henholdsvis 86 og 88 prosent¹⁶. I 2016-rapporten står det om de samme to årene at gjennomføringen bare var på henholdsvis 64 og 61 prosent¹⁷. Om frafallet står det i 2015-rapporten at det i 2014 var på 34 prosent, mens det var gått ned til 12 prosent i 2015. Året etter oppsummerte imidlertid skolen at frafallstallet for 2015 likevel hadde vært på 20 prosent, og at det for 2016 var økt til 25 prosent. De veldig ulike tallene kan avspeile både unøyaktig registrering og at man har endret definisjonene av gjennomføring og frafall.

2.9 Lærernes vurderinger

Ved begge skolene vi besøkte hadde flere av lærerne selv bakgrunn som studenter i disse skolenes utdanninger. Etter dette hadde de hatt noen års bransjeerfaring, noe skolene legger stor vekt på. Lærernes kontakt med og bakgrunn fra arbeidslivet skal være den viktigste garantien for at utdanningene til enhver tid er oppdaterte i forhold til bransjens krav. Det er svært vanskelig å finne folk som både har kreativ bakgrunn og pedagogisk utdanning, og da er det den kreative fagbakgrunnen som anses som den avgjørende. Bare et mindre tall av lærerne har pedagogisk utdanning, men begge skolene har som mål å innføre dette. Det skjer gradvis ved at allerede ansatte lærere tar praktisk pedagogisk utdanning (PPU) ved siden av lærergjerningen.

De kreative fagene beskrives av lærerne på litt ulike måter, som å ligge et eller annet sted i skjæringsfeltet mellom kunst og håndverk. For å bli god kreves det mange tusen timers hardt arbeid, som en formulerte det, og det er det mange som er villige til, fordi det handler om å «forfølge drømmene sine». Som følge av dette, vil et visst frafall underveis, være helt naturlig og riktig, slik lærere vi intervjuet vurderer det. Noen studenter blir skremt over kravene og gir seg tidlig. Andre legger ikke ned tilstrekkelig innsats til at de kommer gjennom. Døgnrytme kan være et problem for studenter som sitter mye på nett utover natta, og det er ikke uvanlig. Det finnes også dem som er flinke, men roter det til ved ikke å betale studieavgiften i tide. Noen kombinerer skole og jobb, som kan være vanskelig, dersom jobben ikke er relevant for studiet. En årsak til at studenter faller fra eller slutter, oppgis av lærerne å være feilvalg. Dette er basert på studentenes egne ex post forklaringer. Også helse eller psykiske årsaker nevnes. I dette feltet må man våge å gjøre ting og presentere dem for andre om man skal klare seg, og det forekommer at noen mister eller ikke klarer å få nok tro på seg selv til å gjøre dette.

¹⁶ Her opereres det i kvalitetsrapporten med gjennomføring «i henhold til oppmeldt eksamen»

¹⁷ Her opereres det i kvalitetsrapporten med gjennomføring «til normert tid»

De fleste studentene er i begynnelsen av 20-årene, men enkelte er en god del eldre. De unge er ganske blanke rent faglig, bortsett fra at de kanskje har gått medier og kommunikasjon på videregående, noen også design og håndverk. Denne bakgrunnen illustrerer hvordan dette feltet også plasserer seg utdanningsmessig mellom yrkesfag, kunstfag og mer akademiske fag. Mens noen lærere mente studiekompetanse var viktig for å ta en kreativ utdanning, avviste andre det som helt irrelevant i denne typen utdanning. De mer voksne studentene kan ha noe erfaring fra bransjen, men det gjelder langt fra de fleste. For å få studentene gjennom kjøres et ganske strukturert regime. Man har jevnlige overleveringer og presentasjoner av egne arbeider. På slutten av semesteret samles disse og leveres for karaktervurdering. Studentene bygger seg på denne måten gradvis opp en portefølje med arbeider, og det ble fremhevet at det er denne som er studentenes viktigste signal til arbeidsmarkedet, ikke karakterene i seg selv.

Studentene skal være tilstede et visst antall dager i uka, for eksempel tre eller fire, mens de ellers står fritt til å legge opp selvstudier. Begge skolene fører fravær, men har ingen andre sanksjonsmidler enn en samtale, dersom dette sklir ut. En løsning ved den ene skolen har vært å overføre studenter som er litt for selvstendige eller egenrådige til nettbaserte studier. Også studentene selv ber noen ganger om slik overføring for å stå litt friere. På den annen side stiller nettstudier særlige krav til egendisiplin.

Om en student som starter på et toårig studium, velger å slutte etter ett, får vedkommende papirer på det. Om de da anses å ha gjennomført eller ikke, vil avhenge av om studenten har nådd sine mål, som en lærer uttrykte det. Hvordan de defineres i de ulike skolenes statistikk og hvordan de da blir definert DBH-statistikken er en annen sak. Noen av de voksne studentene har kanskje en bakgrunn som gjør at ett år med kreativ utdanning holder. De som kommer rett fra videregående vurderes som å trenge to år, og mange vil heller ikke etter to år ha blitt gode nok til å få seg en jobb innenfor bransjen. Det å komme seg gjennom utdanningen er ikke nødvendigvis godt nok.

Arbeidsmarkedet vurderes litt ulikt av lærerne. Noen sier det er godt, gitt at studentene er kommet opp på et nivå hvor de er attraktive. Andre sier det ikke er enkelt, selv om det innen noen deler er lettere å få seg en jobb enn i andre, for eksempel i grafisk design. Utdanninger som spill-design og musikk-design har et langt trangere arbeidsmarked. Ikke alle de som får en såkalt relevant jobb, havner heller i et spennende byrå. Noen må kanskje «nøye seg med» jobber utenfor den kreative bransjen, men med relaterte oppgaver for eksempel «inhouse» i et elektrovarehus. For de mest dedikerte vil et alternativ når en ikke får relevant jobb, kunne være å etablere seg som freelancer. For andre vil det kunne være å studere videre, eller ta seg en helt annen type jobb.

Det er blant lærerne ulike vurderinger av hva en student bør gjøre om det dukker opp en interresserikkelig jobb-mulighet i løpet av studiet. Noen vil da anbefale studenten å avbryte studiet og gripe sjansen. Det kan bety langt større muligheter enn å fortsette på studiet. Det kan ellers være en fare for at studenter forblir i utdanning, gjerne fortsetter på en bachelor, til og med en master, fordi de ikke tør gå ut i arbeidslivet. Som i andre yrkesutdanninger som forsøker å simulere arbeidslivet, framhever lærerne at det studentene lærer på skolen veldig raskt blir utdatert i arbeidslivet. Andre vektlegger i stedet betydningen av formell utdanning også i denne bransjen.

Både for å knytte nettverk med bedrifter og for å bruke disse i læringsøyemed er man opptatt av å etablere samarbeid med så mange bedrifter i bransjen som mulig. Oppdrag for bedrifter er som hovedregel gratis, som regel i skolens lokaler. Utplasseringer og praksis i bedrifter var ikke vanlig i de klassene vi besøkte. I den ene skolens kvalitetsrapport oppgis det at hver utdanning skal ha et bransjeråd. Dette er det lærers ansvar å etablere, og det skal som et minstekrav ha en representant fra en ekstern bedrift. Ved den andre skolen har det vært en politikk å etablere samarbeidsavtaler, formelle og uformelle, og det er siste årene registrert et voldsomt oppsving i slike, flest uformelle. Også i disse er det lærer som er initiativtaker.

Mens den ene skolen bare tilbyr stedbasert utdanning i kreative fag, har den andre ekspandert kraftig de siste årene på nettstudier. På nettstudiene er mange av lærerne basert i Sør-Afrika, hvor også opplæringsmateriellet er utviklet. Det er oppstart 4 ganger i året og hver lærer eller nettveileder har ansvaret for å følge opp 30 studenter. Fra skolens og lærernes side argumenteres det med at nettstudier passer særlig godt i disse fagene, fordi studentene må lære seg å jobbe på nett uansett, og også å kommunisere på engelsk i et internasjonalt marked. Det er også her de skal finne sine fremtidige oppdragsgivere.

Utfordringene med å gjennomføre er ifølge skolen og lærerne mange. Noen er knyttet til nettstudienes karakter, som at man må ha en større selvdisiplin enn i stedbasert utdanning, at man er mer sårbar for tekniske problemer av ulike slag, at mange har familie og barn rundt seg mens de studerer, eller de kombinerer studiene med en jobb. Andre er knyttet til at nettstudier også tiltrekker seg folk som velger denne studieformen fordi de har helsemessige problemer, eller sliter med sosial angst. Betalingsproblemer spesifiseres også som en årsak til at studenter slutter før de har gjennomført.

Det de nettbaserte mangler er møtene med bedrifter som foreleser (og markedsfører seg) på skolen, og muligheten til å besøke bedrifter i omegnen skolen har avtaler med. Skolen sier de forsøker å kompensere også for dette, ved å tipse også nettstudenter om bedrifter de kan ta kontakt med.

2.10 Studentene og deres vurderinger

De fleste studentene på de nyere, kreative studiene kommer så og si rett fra videregående, selv om også det er noen eldre. Studentene er ganske likt fordelt på kjønn, men det kan variere mellom de ulike utdanningene. På grafisk design er det ofte mange jenter, mens det på 3 D og animasjon har vært en dominans av gutter med bakgrunn som «gamere». Også her kommer det etter hvert flere jenter, som gjerne har interesse for tegning som inngang til studiet. Det mange av studentene ser ut til å ha til felles er at de forsøker å skaffe seg en utdanning innenfor det som har vært hobbyen deres. De fleste vi intervjuet kom rett fra videregående, både studiespesialisende og yrkesfag, og hadde vært usikre på hva de skulle gjøre etter videregående. De fremhevet mødrene særlig sine som viktige for at de hadde funnet frem til dette fagskolestudiet for dem. Selv hadde de visst lite om fagskole, men hadde det til felles at de var interessert i ulike former for web-design. Flere hadde også bakgrunn som «gamere». Et par av våre informanter var litt eldre og hadde en annen arbeidskarriere bak seg, men ønsket å satse på å utvikle det kreative fra hobby til yrke.

Studentene har få illusjoner om at det er lett å slå seg fram i den kreative bransjen, men de håper. Mange arbeider ofte lange dager på skolen, som gjerne holder åpent til kl. 22 eller 23 om kvelden slik at studentene skal ha tilgang til utstyret der. På den ene skolen har studentene blant annet tilgang til en 3D printer, noe som er svært populært.

Studentene uttrykker at de setter pris på lærere som kjenner faget og bransjen. Dette er, etter deres mening, langt viktigere enn om de har pedagogisk utdanning. Som fagpersoner har læreren stor autoritet blant studentene, og de føler at de får «ekte vare», dvs. den kunnskapen som gjelder i arbeidslivet. Praksis i arbeidslivet under studiet har de ikke, og flere sier det kanskje er like greit. De føler at de har kort tid på å gjennomføre studiet slik at de kan bli klare for arbeidslivet. Studentene har imidlertid søkt på en del eksterne oppdrag som ledd i utdanningen, men uten å få tilslag. Arbeidet med søknadene gir dem likevel trening.

Målet med studiet er for de fleste å opparbeide seg en bra portfølge av arbeider. Det er dette som gjelder, er de blitt fortalt. Det er først og fremst dette arbeidsgiverne ser på. Alle vi intervjuet uttrykte bekymring i forhold til det å få jobb. De var litt uenige seg imellom om det fantes jobber for dem i Norge, og noen pekte på at det var flere jobber i utlandet. Reklamebyråene og filmselskapene trenger 3D-utdannede mente noen, og spillbransjen er voksende. Den er langt større i utlandet, for eksempel i Sverige, England og USA, samtidig som det er mange om beinet. Flere nevnte som en mulighet det å jobbe over nett for utenlandske bedrifter. Samtidig var de realistiske. De hadde fått med seg at det var mange fra forrige kull som brukte lang tid på å få seg jobb.

Tre måneder før eksamen var det bare et par av medstudentene til dem vi intervjuet som hadde fått tilbud om jobb, og for flere så dette ut til å ha styrket følelsen av at de enda ikke er helt klare for arbeidslivet. Noen argumenterte med at to års utdanning er for kort, og flere hadde begynt å legge planer for videre studier, enten et nytt fagskolekurs eller bachelor i utlandet. Det siste ble karakterisert som veldig dyrt, selv om også fagskole i Norge oppfattes som dyrt. Om studentbetalingen bidrar til at de gjennomfører i større grad er ikke mulig å slå fast, men studentene argumenterte selv med at de må fullføre, fordi de har betalt for dette studiet.

I klassen vi besøkte var det 15 som søkte og ble tatt opp. 12 møtte, og to har siden sluttet, samtidig som det hadde kommet en ny til. Dermed var de 11 studenter igjen mot slutten av studiet.

20 av 100 tilskrevne studenter ved de to kreative skolene, som hadde sluttet uten å fullføre, responderte på en kort web-survey hvor vi spør om årsaker. Det vanligste svaret (40 prosent) svarte at de ikke hadde hatt tilstrekkelig interesse. 30 prosent svarte at det skyldtes økonomi, og like mange oppga at de ikke fant seg til rette i klassemiljøet. 25 prosent oppga at de syntes utdanningen var for vanskelig lagt opp. En student oppga at han hadde blitt kastet ut på slutten av første semester, fordi han ikke hadde betalt for semester to innen fristen en måned før. Han hadde i tillegg vært for sen med to innleveringer. 50 prosent av de som hadde sluttet før de hadde fullført utdanningen, og svarte oss, oppga at de hadde fått seg jobb, de fleste som midlertidige eller som freelance. 20 prosent var i ny utdanning, enten fagskole eller høyskole, mens 15 prosent oppga at de var arbeidsledige. Ingen av de som hadde sluttet, hadde gjenopptatt utdanningen de hadde sluttet i. Det siste ser ut til å avspeile et generelt trekk ved de som slutter eller tar pause i en fagskoleutdanning (se vedlegg 1). Samtidig var altså mange som hadde gått over i en annen utdanning.

2.11 Oppsummering kreative fag

Utdanninger og kurs innenfor nyere, kreative fagområder, rettet mot visuell kommunikasjon, som vi har sett spesielt på, ble fanget opp av den nye fagskoleloven da den kom i 2006. Utdanningene representerte opprinnelig tilbud som rettet seg mot ungdom over videregående skoles alder, og som gjerne ikke fantes på høyskoler og universitet. Etter hvert har denne situasjonen endret seg. En del av de tidligere fagskolestudiene har fått revidert innholdet slik at de nå er godkjente som høyere, akademisk utdanning. I tillegg er det på mange av områdene etablert parallelle høyskolestudier. Dette har bidratt til å redusere søkningen og omfanget av studenter ved disse fagskoleutdanningene. Søkningen varierer mellom kurs, noen få har oversøkning, men ellers kommer ofte alle som søker inn. Skolene har ingen

rangering av søkerne, annet enn at de må tilfredsstillere opptakskravene. De praktiserer løpende opptak, det vil si at ved oversøking er det søknadstidspunktet som avgjør hvilke studenter som kommer inn.

Studentene er unge og kommer gjerne rett fra videregående, de fleste med studiekompetanse, men man tar også opp en del søkere med yrkeskompetanse eller realkompetanse. Slik sett har man til dels overlappende søkermasse med høyere, akademisk utdanning. Mange av studentene har startet på disse utdanningene i håp om å kunne utvikle sine hobbyer og interesser til en jobb. Samtidig kommer det klart fram at det krever mye av den enkelte å bli god nok til å kunne få seg en relevant jobb. En del av studentene tilbringer mange timer på skolen, også på kveldstid. Etter endt fagskoleutdanning er det likevel ikke uvanlig at kandidatene føler de ikke er klare for arbeidslivet. Den største gruppen av studenter velger av denne og andre grunner å ta mer utdanning, enten i fagskole eller høyere, akademisk utdanning, i Norge eller i utlandet.

De fleste av studietilbudene er private. De er uten statstilskudd og krever i stedet studentbetaling. Majoriteten av utdanningstilbudene er stedbaserte, men ved en av skolene er nettstudier i ferd med å bygge seg betydelig opp. Undervisningspråk, materiell og veiledning er på engelsk både på nettbasert utdanning og i stor grad også på stedbasert.

Lærerne har ofte utdanning fra institusjonene de jobber ved. I tillegg har de arbeidserfaring fra den kreative bransjen. Få har foreløpig pedagogisk utdanning, men det er lærernes yrkesfaglige kompetanse og deres kontakt med arbeidslivet som er etterspurt. Lærerne påpeker at det ikke nødvendigvis er nok for en student å klare å gjennomføre utdanningen for å få en jobb i den kreative bransjen. I stedet kreves det tusener av timer med øving, som en spissformulerte det.

Selv om de fleste studentene virker dedikerte, er det ikke alle som blir motivert til å yte så mye som kanskje trengs, og en del av disse slutter. Blant de som har sluttet før de har gjennomført, er hyppigste forklaring at de ikke hadde tilstrekkelig interesse for utdanningen, eller at den ikke var slik de hadde tenkt seg. Noen mente også studiene var for vanskelige for dem. Studiene må karakteriseres som relativt dyre i et land hvor utdanning gjennomgående er gratis, og økonomi er en viktig begrunnelse blant de som slutter uten å fullføre. Enkelte slutter også fordi de får gode jobbtillbud mens de er studenter. Den største gruppen av de som hadde sluttet, og som vi fikk kontakt med, oppga at de var i jobb, men noen var også gått over i annen utdanning, enten ved fagskole eller høyskole. En mindre gruppe oppga at de var arbeidsledige.

Skolene mener selv at studentenes gjennomføring generelt sett er god, selv om de er bekymret for enkeltområder. Av tiltak de har satt i verk er fraværsoppfølging, og dessuten en sterkere strukturering av kursene. For alle typer studier

handler det om hyppige innleveringer, og for de nettbaserte å gjøre de mer like de stedbaserte studiene med hensyn til tidsstrukturering.

Det er store diskrepanser mellom DBH-statistikkens tall for antall studenter, deres bakgrunn og gjennomføring av utdanningen på den ene siden, og skolenes tall på den andre. Det er også en del sprik innad i de tallene skolene selv presenterer. Totalt sett gjør dette at det ikke er mulig å gjøre meningsfulle, komparative beregninger av utviklingen i gjennomføring ved skolene, eller av gjennomføring i forhold til ulike bakgrunnsvariabler.

For å ta de siste tilgjengelige tallene, 2015-2017-kullet, så ligger gjennomføringen for de to skolenes stedbaserte og nettbaserte utdanninger ifølge DBH-F på mellom 22 og 31 prosent. De har blitt gradvis lavere fra 2012kullet. Skolenes egne tall visert en gjennomføring på mellom 43 og 68 prosent, altså mer enn dobbelt så høyt som i DBH. Vår konklusjon for dette området er at det er noe grunnleggende galt i registreringen på DBH-F. Gjennomføringstallene som DBH-dataene viser på dette området er til dels så lave at disse private skolene ikke ville ha kunnet leve med dem. Vi antar at den faktiske gjennomføringen ligger nærmere det skolene selv opererer med, også fordi de stemmer bedre med inntrykket vi får gjennom intervjuer med ledelse, lærere og studenter. Skolene er opptatte av å ha god gjennomføring. Basert på skolenes egne tall og opplysninger ellers ser gjennomføringen ut til å ha bedret seg på nettstudier, men blitt noe svakere på stedbaserte. Også i studenttallene er det store avvik, for den ene skolen har DHH-statistikken registrert hele 700 studenter mer på den ene skolen, enn det skolen selv mener den hadde. Dette er så mye at det påvirker hele det bildet DBH-statistikken gir av fagområdet. Det gir også et betydelig utslag for fagskolesektoren som helhet.

Vi har ikke kommet til bunns i hva de store avvikene skyldes, men kan peke på noen momenter. Ulik definisjoner av fullføring mellom skolene og DBH-F ser ut til å kunne være en forklaring. Begge skolene vedgår at de har rapportert svært unøyaktige tall om studentenes utdanningsbakgrunn, noe som antyder at DBH-rapporteringen kanskje ikke har hatt så høy prioritet på skolene. De er private og mottar for de fleste av studiene sine ikke statstilskudd. Det kan være en grunn til at gjennomføringstall i større grad ses på som et internt anliggende.

3 Gjennomføring i helsefagutdanning

Fagskoletilbudene som har blitt etablert i helse og sosial fra 2006 og utover, bygger i utgangspunktet direkte på de tidligere videreutdanningene i hjelpepleie, og noen av utdanningene har en nærmest ubrutt historie fra 1980-tallet og til i dag. Videreutdanningene i hjelpepleie ble i sin tid etablert etter mønster fra videreutdanningene som var bygget opp innenfor sykepleie, som spesialisering på toppen av en generalistutdanning (Høst 2006). Etter Reform 94 forsvant videreutdanningene i stor grad, fordi fylkeskommunene prioriterte å dekke tilbudet av videregående opplæring til alle med rett, mens videreutdanning ikke var omfattet av den samme retten. Imidlertid eksisterte det også etter 1994 og helt fram til fagskoleutdanningene ble etablert i 2006 tilbud om videreutdanninger, primært i regi av private kursoperatører.

På slutten av 1990-tallet ble det etablert personell- og rekrutteringsplaner fra Helsedirektoratet for alle større yrkesgrupper innen helsesektoren, og for første gang var også yrkene på videregående opplærings nivå inkludert. I «Rekrutteringsplan for helse- og sosialpersonell 2003-2006» var ett av tiltakene som ble lansert, å (re-)etablere en videreutdanning for hjelpepleiere og omsorgsarbeidere. I planen heter det:

For å gjøre det lettere å klatre på karrierestigen for hjelpepleiarar, omsorgsarbeidarar o.a. vil regjeringa føreslå å innpasse vidareutdanningar i helse- og sosialfag i den nye fagskuleordninga. Regjeringa vil legge fram ein odelstingsproposisjon om lov om fagskular hausten 2003...¹⁸.

Helsedirektoratet bevilget penger til en slik fagskoleutdanning i helse- og sosialfag, som startet opp i 2006. Gjennom Kompetanseløftet 2015 ble det etter hvert mulig for kommunene å søke Fylkesmannen om tilskudd til delvis å dekke vikarutgifter i kommunene slik at det lettere skulle være mulig for ansatte å få permisjon med lønn for å ta fagskole. Dette ga rekrutteringen til fagskoleutdanningene en viktig drahjelp. I tillegg til dette har fagorganisasjonene bidratt med stipendier til sine medlemmer som tar fagskoleutdanning.

¹⁸ Helse- og sosialfagene i videregående opplæring. Rekruttering, fagstruktur og yrkestitler. Rapport til Sosial- og helsedirektoratet 7. januar 2004.

I tillegg til offentlige fagskoler har også private utdanningstilbydere fått offentlige tilskudd for å etablere tilbud, og de private og de offentlige tilbyderne er om lag like store når det gjelder fagskoleutdanning innen helse og sosial. De dominerende private aktørene representerer imidlertid ikke kommersielle, men tilhører frivillig sektor, gjennom studieforbundene AOF og Folkeuniversitetet. De private nettkursoperatørene NKI og NKS/Høyskolen Kristiania har også mange studenter. Helsemyndighetene bruker i dag i underkant av 100 millioner kroner på helsefagskole. Midlene lyses ut gjennom fylkeskommunene, slik at både fylkeskommunale og private tilbydere har muligheter til å konkurrere om dem. Finansieringen har nådd et nivå som gjør at utdanningen er gratis for studentene i helsefagutdanningene.

Mens gjennomsnittsalderen for kandidater i andre fagskoleutdanninger er under 30 år, er den i helse- og sosialfagutdanningene 42 år (Caspersen mfl. 2016). Studentene er i de fleste tilfeller godt voksne ansatte i pleie og omsorg, i all hovedsak kvinner, som tar fagskole på deltid ved siden av jobb. Antallet studenter i helsefagskoler lå på over 3200 våren 2016, en økning på 50 prosent de siste fem årene¹⁹. Utdanningstilbudene er spredt på en rekke mindre tilbydere som konkurrerer fra år til år om midler som fylkeskommunene deler ut, noe som gir det dette fagskoleområdet et ad hoc-preg.

Utdanningstilbudene i helse og sosial er normalt ettårige kurs, som tas på deltid over to år. I enkelte tilfeller er de halvårige, og tas da over ett år. Litt over 60 prosent av kursene er stedbaserte, mens resten er helt eller delvis nettbaserte. Fagskoleutdanningene omfatter fordypning innen områder som psykiatri, psykisk utviklingshemmede, rus, geriatri og barsel og barnepleie. De mest populære utdanningene er knyttet til psykisk helsearbeid, noen ganger kombinert med fokus på særlige grupper som rus og psykiatri, psykisk helsearbeid rettet mot eldre eller psykisk utviklingshemmede. Praksis er obligatorisk i alle fag, som regel to ganger fem uker. Studentene skaffer seg, med noen unntak, praksisplass selv. Studenter, som under studiet ikke har en arbeidstilknytning, vil ofte også ha vanskeligere enn de som er i jobb, for å skaffe seg de nødvendige 10 ukers praksis i studiet. Om de skaffer seg praksisplass vil denne som regel ikke være betalt slik tilfellet er for de studentene som har praksis på egen arbeidsplass eller i egen kommune.

Både deltidsorganiseringen og den store andelen nettbaserte kurs er tilpasset mønsteret med at det er ansatte i sektoren som normalt er deltidsansatte kvinner, som er studentene (Høst 2017).

Fagskole i helse kan karakteriseres som tilbudsrevet. På den ene siden har man de statlige helsemyndighetene som ønsker å heve kompetansen for alle grup-

¹⁹ DBH fagskolestatistikk våren 2018

per innen pleie- og omsorgsarbeid. På den andre siden har man en rekke utdanningstilbydere som ønsker å fylle, eller eventuelt ekspandere sin opplæringsvirksomhet.

3.1 Inntakskrav

Det generelle inntaksgrunnlaget til fagskoleutdanning er, ifølge fagskoleloven, «relevant videregående opplæring». Dette ble opprinnelig tolket som at fagskole skal bygge på fagbrev. Fra 2011 ble det imidlertid etablert en såkalt forsøksordning, som etter hvert ble permanent, og hvor det blir klart slått fast at det er anledning til opptak på grunnlag av generell studiekompetanse innenfor områdene kunst, kultur, design og håndverk, medier og kommunikasjon. Denne ordningen har siden blitt utvidet til å gjelde helsefagene, til tross for at man her har yrkesopplæring på videregående nivå med fagbrev eller yrkeskompetanse som fagskolene er en videreutdanning på. En begrunnelse for det siste var at behovet for rekruttering innen helsesektoren tilsa at man utvidet opptaksgrunnlaget²⁰.

Flere kurstilbydere har benyttet åpningen for å bruke studiekompetanse som opptaksgrunnlag, slik at det ikke har vært noe absolutt krav om fagbrev ved opptak. Fagskolen preges dermed av et noe uklart skille mellom grunnutdanning og videreutdanning. Kandidater uten fagbrev får imidlertid ikke tilgang til stillinger som er omfattet av autorisasjonskrav innen pleie- og omsorgsarbeid, for eksempel helsefagarbeiderstillinger, selv om de har fagskoleutdanning.

3.2 Kopling til arbeidslivet

Studentene innenfor helsefagskolene er altså som regel knyttet til arbeidslivet gjennom en jobb, også i studietiden. Mens teknisk fagskole innenfor mange fagområder er en vei til karrierer som leder, mellomleder eller faglige avansementsstillinger for fagarbeidere gir ikke fagskole innen helse denne typen karrierer (Høst 2017). Helse- og omsorgssektoren er annerledes enn privat sektor, ikke minst fordi den tradisjonelt er preget av en sterk profesjonsdominans. Skillene, både i utdanningssystemet og i arbeidslivet, framstår her som langt mer rigide enn i andre sektorer. Arbeidsgivers manøvreringsrom i anvendelse av personalet er begrenset ut fra reguleringer av hvilken formell kompetanse som kreves til ulike stillinger og arbeidsoppgaver. Her er det i utgangspunktet klare skiller mellom høyskolenivået, representert ved sykepleiere og vernepleiere, og fagarbeidernivået, representert ved hjelpepleiere og helsefagarbeidere.

²⁰ Stortingsmelding 13 (2012-2013): Velferdsutdanningene – samspill i praksis.

Skillene ser ikke ut til å ha blitt mindre med årene. Fra 2008 til 2016 økte antall årsverk sykepleiere med nesten 40 prosent, og vernepleiere med 50 prosent, antall mens antall årsverk helsefagarbeidere og hjelpepleiere sto stille²¹. Den sterke økningen i andelen høyskoleutdannede innad i de kommunale pleie- og omsorgstjenestene de senere år, ser ut til å ha gjort karrieremulighetene for fagarbeidere, også de med fagskoleutdanning mindre (ibid.).

De som gjennomfører fagskoleutdanning innen helse er ofte godt voksne og erfarne hjelpepleiere og helsefagarbeidere. De fleste har hatt lange arbeidskarrierer, i stor grad på deltid, ofte med flere gjennomførte utdanninger underveis. Unge nyutdannede er underrepresentert i fagskolen innenfor helse, og ser i større grad ut til å trekke mot høyere utdanning. Selv om mange av søkerne har respondert på utdanningstilbud formidlet av arbeidsgiver, er det de enkelte søkeres eget behov for fordypning og oppkvalifisering som ser ut til å være hoveddrivkraften. Bare unntaksvis virker fagskoledeltakelsen å være en integrert del av arbeidsgivers systematiske arbeid med kompetanseheving. Mer vanlig er det at arbeidsgivere har begrenset kjennskap til hva fagskoleutdanning representerer (ibid.).

I motsetning til mange av de tekniske fagskoleutdanningene, gir altså fagskoleutdanning i helse og omsorg som hovedregel verken nye stillinger eller muligheter får å gå videre i høyere utdanning. Det som fremstår som det viktigste utbyttet for fagskolekandidatene, er at de øker sin kompetanse, og at dette gjør dem mer kvalifiserte i sitt arbeid. Fagskoleutdanning brukes også i noen tilfeller for å styrke muligheten for inngang i områder som barselavdelinger og i psykiatri. Her har det blitt vanskeligere for helsefagarbeidere å få jobb, fordi det i økende grad stilles krav om høyere utdanning.

3.3 Statistikk gjennomføring

5299 studenter ble registrert på fagskoleutdanning innenfor helse- og sosialfag i perioden 2012 til 2014. Nesten alle studentene er tatt opp på ettårige utdannelse som tas på deltid over to år. Vi ekskluderer derfor heltidsstudenter og studenter på studier som ikke er ettårige fra analysen på bakgrunn av det lave antallet observasjoner og for å fokusere på de mest «typiske» studentene. Det gjenværende utvalget består av 4405 observasjoner.

Tabell 3.1 viser gjennomføringsgraden for opptaksårene 2012 til 2014. Den viser en nedgang i antallet studenter som ble registrert fra 2012 til 2013, men en oppgang igjen i 2014. Videre viser den at andelen av studentene som har gjennomført på normert tid har svingt rundt 50 prosent.

²¹ SSB statistikkbanken 2017

Tabell 3.1 Antallet studenter som er tatt opp på helsefagutdanninger i perioden 2012 til 2014 og andelen av disse som har fullført på normert tid

Årskull/ opptaksår	Tatt opp	Andel fullført
2012	1740	50
2013	1322	48
2014	1560	54

Av deltidsstudentene på ettårige helsefagutdanninger har 30 prosent av studentene en form for nettbasert undervisning, enten samlingsbasert eller ren nettbasert, mens de øvrige har stedbasert undervisning. Som vist av Tabell 3.2 er det lavest gjennomføring på de rent nettbaserte utdanningene, etterfulgt av nettbasert undervisning. Stedbasert undervisning har den høyeste andelen fullførte.

Tabell 3.2 Antall studenter med de ulike undervisningsmetodene og andelen av disse som har fullført på normert tid

Årskull	2012		2013		2014	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
Rent nett	379	22	140	18	140	18
Nett med samling	205	25	139	37	139	37
Stedbasert	1156	64	1043	53	1043	53

Kilde: DBH-F,

Tabell 3.3 viser gjennomføringsgraden for de fagområdene som har flest studenter innenfor helsefagutdanningene for hver av de ulike undervisningsmetodene. Vi ser at for innenfor de fleste fagområdene er gjennomføringsgraden lavere ved nettbaserte studier enn ved de stedbaserte studiene, med unntak av eldreomsorg. Av de stedbaserte studiene har fagområdet helseadministrasjon og rehabilitering høyest gjennomføringsgrad, mens barsel og barnepleie har lavest. Barsel og barnepleie er en utdanning som skiller seg ut på to måter: det ene er at den er en av de få utdanningene der studentene skifter fagfelt. Det vil si at studentene er i utgangspunktet helsefagarbeidere innenfor andre retninger og ønsker seg over til barsel- og barnepleie. Dette stiller de i en annen posisjon ovenfor den eksisterende arbeidsgiveren med tanke på å legge til rette for studier siden den ansatte antakelig ikke vil gå tilbake arbeidsplassen dersom studiet gjennomføres.

Innenfor de nettbaserte studiene med samling er det stor variasjon. Eldreomsorg og rehabilitering har gjennomføringsgrader som er på nivå med de stedbaserte utdanningene, mens barsel og barnepleie og miljøarbeiderutdanningene har lav gjennomføringsgrad²². De rene nettstudiene har særdeles lav gjennomføringsgrad for alle de tre fagområdene som har dette som en mulighet.

²² Her er vi blitt informert om at rapportering av nettbaserte kurs og nettbaserte med samling noe steder går litt over i hverandre.

Tabell 3.3 Antall studenter som er tatt opp og andelen av disse som gjennomfører på normert tid for ulike fagområder for årskullene 2012 til 2014.

Undervisningsmetode	Stedbasert		Nettstudier med samling		Rene nettstudier	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
Fagområde						
Barsel og barnepleie	229	47	107	24		
Miljøarbeid	650	57	26	15		
Psykisk helsearbeid	1112	59	240	25	360	19
Eldreomsorg	405	59	178	69	141	21
Kreftomsorg	299	59	52	40		
Helseadministrasjon	155	73	49	31		
Rehabilitering	205	67	19	63	129	27

Kilde: DBH-F.

Ved helsefagutdanningene er kun 10 prosent av studentene menn. For opptaksåret 2012 hadde menn to prosentpoeng høyere gjennomføringsgrad enn kvinner, mens for de andre opptaksårene hadde menn lavere gjennomføringsgrad enn kvinner.

Tabell 3.4 Antallet kvinnelige og mannlige studenter tatt opp per opptaksår og andelen av disse som fullfører på normert tid

Årskull	Kvinner		Menn	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	1542	50	198	52
2013	1209	49	113	38
2014	1396	55	164	49

Kilde: DBH-F.

Studentene ved helsefagskolene er i hovedsak godt voksne studenter, og nær to tredeler av studentmassen er over 35 år. Det er kun små variasjoner i gjennomføringsgrad på tvers av alderskategoriene, men tendensen er at gjennomføringsgraden øker med alderen.

Tabell 3.5 Antallet studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for ulike aldersgrupper definert ut fra alder ved oppstart

Årskull	25 år eller yngre		26-35 år		Eldre enn 35 år	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	160	47	409	49	1171	51
2013	160	44	321	47	841	49
2014	190	51	411	53	959	55

Kilde: DBH-F

Det er omtrent like andeler studenter ved private og offentlige skoler for opptaksårene 2013 og 2014. Vi ser at gjennomføringsgraden ved de offentlige fagskolene

er høyere enn ved de private. Ved gjennomgang av statistikken har vi fått flere indikasjoner på at det er flere private fagskoler der skolens egen gjennomføringsstatistikk ikke samsvarer med DBH-Fagskolestatistikk. Vi har tatt ut en privat fagskole hvor DBH-tallene åpenbart er gale. Dette kommer vi tilbake til nedenfor.

Tabell 3.6 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid fordelt på eierform

Årskull	Offentlig		Privat (uten en tilbyder)	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	615	67	747	51
2013	636	53	546	49
2014	583	67	743	52

Kilde: DBH-F, Tabellen ekskluderer en privat tilbyder som vi vet har hatt feilregistreringer på antallet studenter og gjennomføringsgrad

Alle fagskoler som mottar støtte fra Helsedirektoratet får tilskudd basert på revisorbekreftede studenttall. Revisorrapporten for foregående år leveres sammen med øvrig rapportering til DBH-F 15. mars. Skolene leverer en revisorrapport for hvert fylke de mottar tilskudd fra og rapporten bekrefter at det er samsvar mellom studenttallet tilbyder mottar statstilskudd for og antallet studenter som er registrert i tilbyders studieadministrative system.²³ Det varierer derimot hvilken kilde revisoren bruker for grunnlag for revisjonen. I vår caseskoles rapport står det for 2013:

Vi har fra tilbyder mottatt rapportering til fylkeskommunen av studenttall i fylket per 1. februar og 1. oktober. Vi har også mottatt brev om rapportering fra Helsedirektoratet og Excel-fil for spesifisering av studenttall etter tilbud.

I rapporten fra 2014 står det derimot:

Vi har fra Norsk samfunnsvitenskapelig datatjenestes database DBH-Fagskolestatistikk innhentet studenttall tilbyder har mottatt statstilskudd for [..].

Vi forventet i utgangspunktet at vi kunne bruke revisjonen som en kvalitetskontroll for antallet registrerte studenter i de tilfellene DBH-F var grunnlaget for revisjon. Dette var ikke helt enkelt da revisorrapporten for 2014 for vår caseskole ikke inneholdt revisorrapporter for alle fylkene skolen fikk tilskudd for. DBH-F har også en oversikt over hvor mange studenter skolene får tilskudd for. Det er derimot ikke fullstendig samsvar mellom antallet studenter som står i fylkesoversikten her og antallet studenter som er registrert på hvert fylke i revisorrapporten. Det er derfor vanskelig å få en nærmere oversikt over hva de korrekte tallene er

²³ For et utvalg studenter kontrollerer revisor også at tilbyder har mottatt søknad fra og tilbydd plass til studenten.

og hva som er grunnlaget for revisorkontrollen og hvorvidt revisorkontrollen fungerer som en kvalitetssikring av DBH-F. Det er uansett viktig å merke seg at revisorkontrollen er kun en kontroll av hvorvidt antallet studenter som er registrert i skolens eget studieadministrative system er det samme som skolen mottar tilskudd for. Det er ikke en kontroll av interne rutiner og retningslinjer for å registrere en student i det studieadministrative systemet.

3.4 Helsefagskole 1

Helsefagskole 1 utgjør en egen avdeling i et stort studieforbund, som for øvrig først og fremst har kurs rettet mot voksne innenfor videregående opplæring, samt noen tilbud i høyere utdanning. Til tross for at fagskolen er en av de større aktørene innenfor helse og sosial, kan den ikke sies å være veldig stor, med rundt 200 studenter. Skolen har en lang historie som tilbyr av utdanning innenfor helse og sosial, både på videregående skoles nivå og som videreutdanning. Fra 2008 har man hatt tilbud om fagskoleutdanning.

Fagskolen har tre campuser, to av dem ligger tett på hverandre, plassert i nabo-fylker i samme landsdel, mens den tredje ligger i en annen landsdel. I den siste følger studentene, enkeltvis eller samlet forelesninger på video, og de kan også kommunisere interaktivt med lærer. Dette er godkjent av NOKUT som en stedbasert utdanning. I tillegg har man tilbud om nett-utdanning i barn og barsel.

Selv om flere av tilbudene har vært relativt stabile over tid, vet ikke skolen fra det ene året til det andre om de får statlig støtte til de ulike fagskoletilbudene sine, noe som er nødvendig for å få nok søkere innenfor et område hvor normalen nå har blitt at utdanningen skal være gratis. En fylkeskommune har gitt tilsagn om økonomisk støtte over to år, noe som gjør planleggingen enklere. Andre fylkeskommuner kan, ifølge skolen, vente så lenge med å gi tilsagn om økonomisk støtte at kursoppstart må utsettes fra 1. september til 1. oktober. Skolen kan da ikke vente til de vet om de får innvilget offentlig støtte før de annonserer kurs, fordi de trenger tid på seg til å rekruttere studenter. Derfor både annonserer og rekrutterer skolen studenter til kurs før de vet sikkert om de får statsstøtte. Kursene lyses derfor ut med forbehold om statsstøtte.

Skolen er også avhengig av å ha fulle klasser for at det skal balansere økonomisk. De overbooker derfor klassene i visshet om at en del studenter ikke møter opp eller faller fra helt i startfasen. Dersom flere enn det en har regnet med fortsetter, kan det føre til at de ikke har nok praksisplasser. For mange studenter i en klasse kan også medføre krav om flere lærere, noe som det heller ikke er rom for i budsjettet. For å få det til å gå rundt rent økonomisk med stor og ofte uforutsigbar variasjon i aktivitet, har man en liten fast stab og 5-6 faste lærere, og ellers 20-25

timelønnte lærere, som brukes både på videregående og fagskole ettersom hvor og hvor stort behovet er.

Skolen hadde tidligere et annet telletidspunkt for studenter for tilskudd fra fylkeskommune, 1. oktober og 1. februar, men det er fra 2014 tilpasset DBH-F sitt telletidspunkt 1. oktober og 1.mars. Studentantallet dokumenteres, enten ved oppmøte eller ved en erklæring om at en student er tatt opp, men har gyldig fraværsgrunn. Noen studenter innvilges fritak første semester på grunnlag av tidligere gjennomført utdanning. Dersom studenten da ikke møter opp etter fritaket vil det gjøre rapporteringen mindre nøyaktig. Rapporten til fylkeskommunen går på antall studenter, mens rapporten skolen sender til DBH går på person med personnummer.

3.5 Inntak

De fleste studentene har fagbrev eller skolebasert yrkeskompetanse. Studenter med studiekompetanse kan tas inn, men da på grunnlag av realkompetanse, noe som krever minst tre års praksis. For disse krever de i tillegg et motivasjonsbrev. Mange av søkerne i denne kategorien har innvandrerbakgrunn, og skolen har nylig skjerpet språkkravet fra norsk på B1-nivå til B2-nivå, slik at de ikke tar opp studenter som ikke vil klare studiet på grunn av manglende språkkunnskaper. Det er ingen rangering av søkere, men opptak etter prinsippet om førstemann til mølla. Noen studier er oversøkt, men ofte ligger kursene i grenseland i forhold til å kunne settes i verk.

3.6 Gjennomføring

I tråd med hva DBH-Fagskolestatistikk viser, har skolen selv registrert noe nedgang i gjennomføringen de senere årene. De er usikre på hvordan skal forklares, men tar dette på det største alvor. Det begrunner de både med økonomi, at man får for små klasser og skolen taper penger, og hensynet til å få gjennom studenter som nedlegger en stor innsats.

Tabell 3.7 Antall studenter som er tatt opp for hvert opptaksår og andelen av disse som har fullført på normert tid (her: to år etter oppstart)

Årskull/ Opptaksår	Tatt opp	Andel fullført
2012	121	64
2013	119	51
2014	143	52
2015	84	48

Kilde: DBH-F

De stedbaserte utdanningene organiseres gjennom 26 samlinger à 2-3 dager på skolen. Gjennom at studentene normalt er ansatt på deltid i helse- og omsorgssek­toren mens de studerer, har del av studentene muligheter for betalte praksispe­rioder i den kommunen de arbeider. De som ikke har denne muligheten, har ifølge skolen, et press på seg til å jobbe ved siden av de ubetalte praksisperiodene, fordi privatøkonomien krever det.

Studiet er delt opp med fire deleksamener og en avsluttende eksamen. Man kan gå videre til neste emne selv om man har strøket på en deleksamen, men for å få lov til å starte på siste emne, må man ha bestått de fire første emnene. En barriere for å fullføre ligger i teorikravene. Noen studenter kommer, ifølge skolen, til stu­diet med den innstilling at de skal klare seg med det de får av undervisning på skolen. De er i utgangspunktet ikke forberedt på at de må legge ned tid til egenstu­dier og oppgaveskriving utenfor skoletiden. Noen sliter også med grunnleggende skriveferdigheter og IKT-ferdigheter. Skolen har derfor nylig startet med å kart­legge dette på første samling, slik at innsats kan legges inn på det.

Skolen legger også vekt på at det er mange dedikerte studenter, som kombine­rer studier med deltidsjobb og gjerne familieforpliktelser i tillegg. Dersom det på toppen av dette kommer andre hindringer, som f. eks. fødselspermisjon, skilsmis­ser eller at de må pleie eldre pårørende, fører det gjerne til problemer med gjen­nomføringen. Ved stedbaserte utdanninger kan studentene søke permisjon og få fortsette i en ny klasse senere, men bare forutsatt at kurset kjøres også i påfølgende år. Det er ikke alltid tilfelle. Erfaringene med slike utsettelse er heller ikke gode. Erfaringene er at det ofte kan være vanskelig å komme inn midtveis i en vel­etablert klasse. Skolen har et oppmøtekrav på 75 prosent for at en skal kunne gå opp til eksamen. Det var likevel et visst rom for forhandlinger om en har gode grunner til fraværet.

Fagskolen tilbyr bare en nettbasert utdanning, og den er i barsel og barnepleie. Skolen opplever at gjennomføringen her har vært god med særlig mange unge, motiverte studenter, men de ser at gjennomføringen har gått en del ned de siste årene. Dette gjenspeiles også i DBH-statistikken: studentene ved det nettbaserte studiet i barsel og barnepleie er noe yngre enn de stedbaserte studentene. DBH statistikken viser også at gjennomføringen på normert tid har vært lavere for den nettbaserte utdanningen enn for den stedbaserte for opptaksårene 2012, 2013 og 2014, og den er synkende. Fagskoleutdanningen i barsel og barnepleie, som fore­går både som stedbasert og nettbasert utdanning, skiller seg fra mange av de andre helsefagutdanningene ved at studentene ikke så lett får permisjon til å studere, fordi de som regel utdanner seg «bort fra arbeidsplassen». Ikke alle nettstudenter får offentlig støtte fra sin fylkeskommune. Det innebærer studentbetaling for de som kommer fra disse fylkene. Nettstudenter må også, ifølge skolen, ikke bare selv

skaffe seg en praksisplass, men i enkelte fylker også selv finne eksamensvakt og betale dem lønn.

Man praktiserer løpende opptak i nettstudiene, og det er fire eksamener en kan melde seg opp til hvert år. Nettstudentene på skolen har tidligere fått lov til å bruke opp mot fem år på en utdanning som er normert til to år. Dette ut fra at skolen opplever at veldig mange av disse trenger mer tid, fordi de ved siden av både jobber og ofte har egne barn. De må også ofte vente på å få praksisplasser. Skolen har ønsket at de heller fullfører på lang tid, enn at de blir stoppet og dermed står med en ikke fullført utdanning. Fra 2017 er det satt en grense for gjennomføring på 2 år, men med muligheter for «et halvt års forlengelse». I praksis betyr dette at det blir normalt å fullføre en fire semesters utdanning på fem semestre. Denne liberale praktiseringen av gjennomføringstid kan være en nærliggende forklaring på lav gjennomføring målt etter to år. Noen flere fullfører om de får flere semestre, men det er likevel på det rene at fullføringsprosenten fortsatt er relativt lav, også om man øker gjennomføringstiden.

Det er for øvrig store variasjoner mellom fagområdene og flere har lavere gjennomføring i 2015 enn i tidligere år. En sammenligning av gjennomføringsgrad for samme studium, men på tvers av studiesteder, er vanskelig da det er lite kontinuitet i kurstilbudet. Kursene har ikke blitt igangsatt alle årene på alle studiestedene.

Helsefagskole 1 er såpass liten at vi ikke ønsker å gjengi tall på fagnivå. Vi har på forespørsel fått skolens egne tall for hver utdanning. Disse viser at skolens tall for gjennomføring i stedbasert utdanning ligger 3-5 prosentpoeng høyere enn DBH-tallene. Skolen påpeker også andre avvik ved at et nettbasert kurs er plassert som nettbasert med samlinger. Fordi tallene her er små, fører det til betydelige feil i statistikken for de nettbaserte kursene i helse og sosial som helhet.

3.7 Andre helsefagskoler

Ved bare en av skolene vi besøkte har vi gjennomført systematiske intervjuer og dokumentanalyser på helsefagutdanning. Ved en annen av de offentlige fagskolene vi besøkte fikk vi imidlertid tall for gjennomføring på helsefagutdanningen. Disse stemte rimelig godt med DBH-F og viste en gjennomføring på 60-70 prosent for stedbasert utdanning, noe under den for teknisk fagskoleutdanning samme sted. Skolen har ikke kommentert disse tallene, men våre egne beregninger basert på deres interne tall, viser at disse samsvarer rimelig godt med DBH-F-tallene.

Vi har i tillegg konfrontert to andre helsefagskoler med DBH-tallene for deres skole. Den ene skolen, som tilbyr nettstudier, hadde en gjennomføringsgrad på null i DBH-statistikken for et av årskullene. Skolen forklarer at dette var det siste årskullet som startet ved den fagskolen før den ble slått sammen med en annen fagskole. Den nye sammenslåtte fagskolen rapporterte videre på alle studentene,

men skolen mistenker at det ikke har blitt fanget opp i DBH-systemet at disse studentene har fullført ved en annen fagskole.

Den andre skolen, som også har nettstudier i helsefag, sier de har høyere gjennomføringstall enn det DBH-statistikken har for skolen. De mener årsaken er at skolen og DBH-F har ulik definisjon av gjennomføring. I DBH-F regnes en student kun som gjennomført dersom den har fullført den samme utdanningen som den er registrert startet på. Det betyr at studenter som skifter studieløp etter at de har blitt registrert, og deretter fullfører det nye studieløpet ikke vil bli registrert fullført i DBH-F. Skolen trekker frem at de tilbyr både halvårige utdanninger, og ettårige utdanninger som består av to halvårige utdanninger. Hver av disse har egne koder for rapportering til DBH-F. I de tilfellene der en student er meldt inn på den ettårige, men velger å bytte til den halvårige (eller motsatt) vil studenten skifte utdanningskode og dermed ikke bli registrert som fullført. Denne forklaringen sammenfaller med kreativ fagskole 1 sin forklaring.

3.8 Lærernes vurderinger

Lærerne ved helsefagutdanningene er enten sykepleiere eller hjelpepleiere/helsefagarbeidere med pedagogisk utdanning. De er gjerne knyttet til skolen på timebasis. Lærerne beskriver at mange av studentene starter med et svakt utgangspunkt i forhold til studieteknikk, og mange har før de kom til fagskolen, «skydd teori». Ikke alle er like sterke skriftlig eller digitalt. Samtidig har de mye verdifull erfaring fra praksis og er gjerne genuint interessert i jobben sin. De fleste hever seg mye og klarer seg godt gjennom studiet. Noen av fagskolestudentene ønsker å gå videre til høyere utdanning, noe lærerne i mange tilfeller oppmuntrer til. Både lærere og studenter er klar over at fagskoleutdanning som regel ikke er tilstrekkelig om en ønsker seg en videre karriere som innebærer ny stilling.

Enkelte lærere er kritiske til at økonomien tvinger skolen til å ta inn også studenter som mangler fagbrev og har et for tynt faglig grunnlag. Det største frafallet opplever de gjerne helt i starten på studiet «etter at studentene er blitt realitetsorientert».

Klassedynamikken trekkes fram som en av de viktige forutsetningene for god gjennomføring i den stedbaserte utdanningen. Studentene i en klasse tar ofte et stort ansvar for hverandre.

Nettstudentene opplever ikke klassedynamikk på samme måten som de som sitter fysisk sammen. Likevel opplever lærerne at de har god gjennomføring sammenlignet med studentene ved den stedbaserte utdanningen. På nett har studentene et forum hvor de kan stille spørsmål til hverandre og komme i dialog. Veileder kan også gå inn og svare eller kommentere. Oppgaver legges imidlertid ikke ut på forum slik det gjøres i kreative fag, og veiledning gis bare individuelt. Veileder, som

har ansvaret for 30 studenter, opplever at de fleste studenter er fornøyd med oppfølgingen på nett. Noen stopper det likevel opp for, og ofte uten at veileder får høre noe, eller får kontakt. Noen opplever det litt ensomt å studere på nett, og sliter med motivasjon og struktur på arbeidet. De ønsker og trenger ofte «en veiledning det ikke er rom for». For en del av studentene ligger problemene i private forhold, ting i livet som tar konsentrasjon og energi.

Praksisperiodene kan være en stor utfordring. Under praksis må studentene ofte ha barnepass og permisjon fra ordinær jobb, dersom de ikke har praksisen sin i denne. Noen bruker også ferie eller avspasering for å få dette til. Ofte tar praksisperioden mer enn de normerte 50 dager å få avviklet, som følge av syke barn eller andre hindringer. Lærer følger opp både student og veileder på arbeidsplassen. Nettveileder, som har studenter over hele landet, har telefonoppfølging av både veileder og student.

3.9 Studentenes vurderinger

Gruppen med studenter vi intervjuet tok fagskoleutdanning i psykisk helsearbeid. De var alle i alderen 33-40 år, de fleste var kvinner, og alle hadde lang fartstid innenfor pleie- og omsorgssektoren. De fleste av studentene vi intervjuet hadde hjemmeboende barn. Studentene var i dag enten fast ansatte i 50-90 prosent-stillinger, de hadde små helgestillinger, eller de var tilkallingsvakter. Slik sett representerte de typiske ansettelsesmønstre for gruppen de var representert fra, nemlig helsefagarbeidere og hjelpepleiere. En av studentene hadde også tidligere gjennomført en fagskoleutdanning i helse.

Studentene oppga som motivasjon for studiet både behovet for faglig utvikling, og at de håpet fagskoleutdanningen ville styrke dem i konkurransen om jobber innenfor psykiatrien. Likevel var de realistiske på at det ikke var enkelt å få jobb uten høyskoleutdanning innenfor psykiatriske institusjoner. Derfor hadde flere en langtidsplan om i tillegg å ta enten vernepleier- eller sykepleierutdanning.

Det var ikke så vanlig at fagskoleutdanningen var noe arbeidsgiver hadde ivret for, selv om alle hadde jobber innenfor områder hvor spesialisering i psykisk helsearbeid på ulike måter var relevant. Bare de med faste ansettelser og større stillinger, hadde permisjon med lønn på skoledagene, og heller ikke for disse var det avklart at det ville fortsette utdanningen ut. De øvrige hadde søkt lån fra Lånekassa.

Studentene hadde ikke vært helt forberedt på at de selv måtte skaffe seg praksisplasser. Skolen hadde gitt studentene en liste med institusjoner de kunne kontakte, men det var ikke lett å få praksisplasser i konkurranse med vernepleiere og sykepleiere. For dem med faste ansettelser og store stillinger var praksis på eget arbeidssted en løsning, selv om den ikke alltid var den beste. Fordelen da er man

får lønn i praksistiden. De som ikke har lønnet praksis må ofte jobbe «doble vakter» for å tjene penger ved siden av å gjennomføre 10 uker praksis. I løpet av praksisperioden skal studentene også skrive en praksisoppgave.

Deltidsorganiseringen av studiet er en tilpasning til den største målgruppen for utdanningen, som er deltidsarbeidende, voksne kvinner. Å studere på deltid var også en betingelse for at studentene skulle kunne jobbe ved siden av og dermed forsørge seg selv og eventuelle barn. Om det var hektisk å kombinere studier, jobb og for mange også ansvar for barn, påpekte noen at ulempen kunne være at selve studieintensiteten kunne bli litt lav, og at det ble mye av og på. Det var også et puslespill å kombinere studiedager som ikke var på faste ukedager med det å få til permisjonsdager fra jobb.

Bare noen få studenter har erfaring med studier etter videregående, som for de flestes vedkommende lå ganske langt tilbake i tid. Mange brukte derfor mye tid på å lære seg studieteknikk, bruk av IKT og oppgaveskriving. Studentenes styrke var den solide praksiserfaringen, som de mente samtidig var en forutsetning for å greie studiet.

I klassen på 16 var det ingen som hadde sluttet, men to av studentene vurderte det. Studentene fortalte om et sterkt samhold i klassen, som gjorde at studentene følte et stort sosialt ansvar for at alle fullførte, og forsøkte å bidra til å støtte de som sto i fare for å falle ut.

Skolen har et oppmøtekrav på 75 prosent for at en skal kunne gå opp til eksamen, men studentene var litt usikre på hvor bokstavelig dette skulle forstås. For mange av dem var det nødvendig fra tid til annen å komme senere eller gå før fra skolen av hensyn til jobb.

Studentene framholdt behovet for individuell oppfølging for å få flere gjennom. De opplevde lærerne som stort sett gode, men opplevde kapasiteten til oppfølging som litt for liten.

Vi kontaktet til sammen 37 studenter som ifølge fagskolen hadde sluttet uten å fullføre studiet. Av disse fikk vi korte telefonintervjuer med seks stykker. Felles for de fleste av dem var at de ikke så på beslutningen om å hoppe av studiet som et endelig avbrudd. En hadde allerede kommet tilbake på fagskolestudiet, mens flere av de andre holdt dette åpent, eller ventet eller håpet på en passende anledning til å starte opp igjen. Begrunnelsene de ga for å ha sluttet eller tatt pause kan med få unntak plasseres under kategorien ytre årsaker, selv om disse virker sammen med deres erfaringer fra studiet. En hadde hatt barselpermisjon, og fikk etterpå tilbud om en 100 prosent stilling, noe som var så attraktivt at hun satte videre studier på vent. En annen oppga at skilsmisse, og de komplikasjoner og belastninger dette medførte, gjorde at videre studier måtte vente. Flere oppga at den totale arbeidsbelastningen med studier, jobb og familie. Denne kan arte seg på svært ulike måter. Det er for eksempel vanskelig være ringevikar, hvor man i utgangspunktet bør

være tilgjengelig for å bli benyttet så mye som man selv er økonomisk avhengig av, og det å samtidig følge et studium med bestemte oppmøtedager. Andre trenger å ha en tilstrekkelig inntekt for å sikre sin oppholdstillatelse i Norge, noe som ikke så lett lar seg forene med lange, ubetalte praksisperioder i utdanningen. I disse situasjonene er det som regel studiene som utsettes eller avbrytes.

Noen foretrekker den fleksibiliteten det gir å studere på nett. Men ikke alle velger dette selv. Bor du langt fra nærmeste studiested, vil nettstudier ofte være det eneste mulige alternativet om en ønsker videreutdanning, slik en av våre informanter forteller. Man er ofte ikke forberedt på de utfordringene som følger med. De hyppigst nevnte er ustabil nett eller datatrøbbel når det absolutt ikke burde skje, barn som forstyrrer når en skal sette seg til, at man undervurderer tiden man trenger og har for mye jobb og omsorgsoppgaver ved siden av, eller at man rett og slett ikke er trent til å disiplinere seg for egenstudier hjemmefra. En student forteller også om lærer som ikke brydde seg eller satte noe press eller frister, men lot det bare skli ut slik at hun til slutt ga opp.

3.10 Oppsummering helsefagutdanning

Fagskoleutdanning i helse og sosial bygger på en lang tradisjon med videreutdanning av ansatte innen sektoren. Normalmodellen er at et års videreutdanning fordeles over to år, slik at den kan kombineres med en deltidsstilling. For hjelpepleiere og helsefagarbeidere, som er de dominerende i denne utdanningen, er deltidsarbeidet normalen også når de ikke er under utdanning. Hovedtyngden av studenter er voksne kvinner.

Fagskoleutdanning innen helse og sosial synes å være tilbudsdrivet, og de viktigste driverne bak veksten er statlige myndigheters opptrapping av midler til kompetanseheving, kombinert med ulike utdanningstilbyderes ønske om å ekspandere i dette feltet. Arbeidsgiverne har foreløpig vist svak interesse for fagskoleutdanning, noe som gjør at studentene er usikre på om utdanningen gir dem noen uttelling rent karrieremessig. I stedet er det egen interesse for å fordype seg i fagfeltet som er den viktigste motivasjonen, sammen med det å skaffe seg et sterkere grunnlag for horisontal mobilitet i sektoren.

Skolens, lærernes og studentenes vurderinger av hva som fremmer og hva som hemmer gjennomføring av fagskoleutdanningen er i stor grad sammenfallende. Studentene har med seg mye erfaring fra arbeidsfeltet, men mange bruker samtidig mye tid på å få trening i studieteknikk og oppgaveskriving, og til å mestre IKT. Mange studenter er uforberedt på kravene til egeninnsats utover skolen. Lærerne har gode kunnskaper om faget og arbeidsfeltet, men har en begrenset kapasitet til å følge opp alle studentene. God klassedynamikk ser ut til å kunne hjelpe mange gjennom.

Ett av skolens tiltak for å bedre gjennomføringen er å skjerpe opptaks- og oppstartsprosedyrene, særlig for de uten fagbrev eller yrkeskompetanse. De mener realkompetansevurderingene ikke har vært gode nok, og at en del av de som kommer inn ikke er godt nok forberedt på det som venter dem. Et annet tiltak innebærer å gjennomføre en forventningsavklaring for nye studenter ved starten av studieløpet, særlig ved å understreke kravet til egeninnsats utenom skole- og praksistid.

De lange praksisperiodene ser ut til å representere en særlig utfordring for mange av studentene. Det kan være vanskelig å skaffe praksisplass i konkurranse med høyskolestudenter, som har en mye lengre tradisjon og høyere status. Mens fagskolestudentene ofte må henvende seg individuelt om praksisplass, er det institusjonene som forhandler for høyskole- og universitetsstudentene. Dersom praksisperiodene gjennomføres utenfor egen arbeidsplass eller kommune, er den som regel ulønnet, noe som gjør at mange studenter jobber dobbelt for å skaffe seg penger til livsopphold.

Nettstudentenes utfordringer er både sammenfallende med og ulike fra de stedbaserte utdanningene. Nettstudiene stiller større krav til at studentene er bedre forberedt på å gå inn i en studiesituasjon og å mestre IKT-kravene, fordi de her vil kunne få mindre støtte enn i et stedbasert studium. Også kravene til egen disiplin og struktur er større. Når det ikke er avsatt faste dager til skole, vil arbeidsdager lettere kunne fortrenge studiedager.

En stor andel av studentene har egne, hjemmeboende barn, som også inngår i tidskabalene. Det virker slik sett som at enkelte ikke har så mye å gå på før totalbelastningen gjør at de må sette studiene på vent eller avbryte dem. For de som avbryter utdanningen har dette konsekvenser av svært varierende alvorsgrad. For noen er dette helt udramatisk, nærmest en lettelse å kunne konsentrere seg «bare» om jobb, mens det for andre, særlig de med en løs tilknytning til arbeidsfeltet, kan se ut til å være opphav til større frustrasjon.

Finansieringssystemet slik det slår ut for den fragmenterte strukturen av helsefagskoler, ser slik ut til å reprodusere et system basert på kortsiktighet og undergrave stabilitet. Inntrykket man får fra en, i fagskolesammenheng middels stor skole, er at man strever hardt for å få finansiering, utlysning og inntak til å henge sammen på en god måte, og slik fungere rimelig stabilt fra år til år. Det er neppe det beste utgangspunktet for å kunne jobbe systematisk med å bedre kvaliteten og gjennomføringen i utdanningen. Når pauser i utdanningsløpet ser ut til ofte å bli permanente, kan en av forklaringene være at manglende stabilitet og omfang i utdanningstilbudet gjør det vanskelig å komme inn igjen.

For helse og sosial totalt viser DBH en gjennomføringsandel på normert tid som svinger rundt 50 prosent. Den ligger høyere for de stedbaserte utdanningene, men betraktelig lavere for de nettbaserte utdanningene. Det samme mønsteret finner

vi ved skolen vi har besøkt. DBH-tallene for stedbasert utdanning for denne skolen stemmer rimelig godt for dens egne tall. Skolen har hatt en liberal praksis i forhold til å la nettstudentene bruke mer enn de normerte to årene på et studium, noe som kan ha bidratt til svakere gjennomføringstall etter normert tid. Vi har i tillegg konfrontert tre andre helsefagskoler med DBH-tallene for deres skole. Den ene, en offentlig fagskole som har stedbasert utdanning i helse, bekrefter DBH-tallene. De andre, private skoler som har nettbasert utdanning, sier gjennomføringstallene i DBH er for lave og ikke stemmer for deres skole. Dette forklarer de dels med studenter som har skiftet utdanningskode underveis, dels ved at fusjoner mellom fagskoler gjør at gjennomføring ikke fanges opp. En foreløpig konklusjon er således at DBH-statistikken for de stedbaserte utdanningene, som utgjør rundt 60 prosent av den totale studentmassen, kan se ut til å stemme rimelig godt med skolenes egne tall, mens det for de nettbaserte utdanningene vi har undersøkt er reist mange innvendinger fra skoler som ikke kjenner seg igjen i tallene og mener de er for lave. Skolen vi har undersøkt viser imidlertid også ved egen statistikk betraktelig lavere gjennomføring i nettstudier.

4 Gjennomføring i teknisk fagskoleutdanning

De tekniske og maritime fagskoleutdanningene omfatter omtrent halvparten av alle registrerte fagskolestudenter i Norge, og disse to fagområdene utgjør langt den største andelen av fagskoletilbudene. I DBH-statistikken er de fleste plassert under kategorien «Naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag», mens en del av de maritime fagene er plassert under samferdsels- og sikkerhetsfag og andre servicefag. I denne rapporten konsentrerer vi oss primært om de *tekniske* fagskoleutdanningene. Dette er utdanningstilbud som omfatter de fleste som i statistikken (DBH-F) er kategorisert under naturvitenskapelige fag, håndverksfag og tekniske fag og her finner vi først og fremst utdanninger innenfor elektro, bygg og industri.

De tekniske fagskoleutdanningene er kanskje de utdanningene og det fagområdet med lengst tradisjon blant de fagområdene vi her har delt fagskolesektoren inn i. I følge Høst og Tømte (2016) kan dette fagområdet (da inkludert det maritime fagområdet) anses som selve kjernen i det som i dag omtales som fagskolesektoren. Utdanningene har tradisjon tilbake til 1960-tallet og de oppsto som en konsekvens av at de gamle tekniske skolene ble oppgradert til ingeniørhøyskoler. Man ønsket fremdeles å beholde en form for «mellomsjikt» av teknikerutdanninger (mellom fagbrev og høyere utdanning) og dermed ble de tekniske fagskolene etablert. Hvorvidt etableringen av de tekniske fagskolene ble ansett som vellykket eller ikke, er det ulike syn på. De tidlige kandidatene som den tekniske fagskolen utdannet opplevde at utdanningen i liten grad bidro til endringer i yrkesstatus og de opplevde også at utdanningen var lite kjent i industrien.

Terskelen for å etablere nye fagskoler var i flere tiår svært lav – noe som førte til at en rekke nye skoler oppsto, men at disse ofte var små og utdannet få kandidater. I ettertid kan det se ut som om skolene ble opprettet som svar på et lokalt definert behov for arbeidskraft innen industri/næringsliv og i mindre grad som del av en politisk styrt strategi. Dette i motsetning til utviklingen av den videregående opplæringen i samme periode. Etableringen av stadig nye tilbud kan ha bidratt til at industrien har opplevd disse utdanningene som noe diffuse og at det

har vært vanskelig å vurdere kompetansen til en fagskolekandidat. Det kan imidlertid se ut som om denne trenden endrer seg. I følge NHOs kompetansebarometer (Rørstad et.al., 2017) melder NHOs medlemsbedrifter om et stort behov for kompetanse innen håndverksfag og ingeniør og tekniske fag. Når bedriftene oppgir hva slags *utdanningsnivå* de har behov for, oppgir halvparten av bedriftene at de har behov for *fagskoleutdannede*. Resultatene fra denne undersøkelsen indikerer at fagskoleutdanningen etter hvert er mer kjent og etablert innen næringsliv og industri.

Langt de fleste tekniske fagskolene er offentlige og administrativt sorterer de tekniske fagskolene inn under fylkeskommunen, sammen med de videregående skolene. Flere av de tekniske fagskolene har vært og er fremdeles lokalisert i samme lokaler som videregående skoler. Per 2018 finansieres alle offentlige fagskoler over Kunnskapsdepartementets budsjett, via Fylkeskommunene.

De fleste tekniske fagskoleutdanningene har en varighet på to år. Mange av disse tilbys også som utdanninger på deltid – da gjerne over fire år. Det er viktig å presisere at dataene det følgende avsnittet er basert på i all hovedsak er hentet fra intervjuer gjort med personer tilknyttet de mer tekniske fagskoleutdanningene og *ikke* de maritime utdanningene. Vi har snakket med personer innenfor to ulike utdanninger innen det tekniske fagområdet. Dermed har vi heller ikke dekket hele det tekniske utdanningstilbudet. Dette er forbehold man må ha i mente når man leser dette avsnittet.

4.1 Inntakskrav

Det opprinnelige målet var at potensielle fagskolestudenter måtte ha fagbrev for å være kvalifisert for en slik utdanning. Imidlertid var det relativt få i ungdomskulene sent på 60-tallet og tidlig på 70-tallet som tok fagbrev, og man fryktet dermed at rekrutteringsgrunnlaget ble for lite (Høst og Tømte, 2016). Man landet tilslutt på at søkeren måtte ha fullført grunnskole og ha to års praksis for å være kvalifisert for en teknisk fagskoleutdanning. I dag skal søkerne ha fagbrev for å være kvalifisert, men man har også mulighet for realkompetansevurdering. For å bli realkompetansevurdert må søkeren være fylt 23 år og ha 5 års relevant praksis.

4.2 Kopling til arbeidslivet

Beregninger basert på statistikk fra SSB og fra Nasjonal utdanningsdatabase viser at over 80 prosent av fagskolekandidater utdannet innen tekniske fag i perioden 2008 – 2012 var i arbeid ett til to år etter endt utdanning (Caspersen et al., 2017). Som allerede kommentert gir NHOs medlemsbedrifter uttrykk for et stort behov for fagskolekandidater, og da særlig innen naturvitenskapelige fag, håndverksfag

og tekniske fag (Rørstad et al., 2017). Også i andre kompetansebehovframskrivninger blir behovet fagskoleutdanninger fremhevet. Sparman et al. (2016) skriver blant annet at pga. økning i bygg- og anleggsnæringen vil vi fram mot 2035 oppleve et økt behov for videregående fagutdanning og fagutdanning på høyere nivå.

Blant de tre fagskoleslagene vi har sett på i denne rapporten er det sannsynligvis de tekniske (her inkludert de maritime) utdanningene som gir den tydeligste gevinsten etter endt utdanning i form av et reelt hopp på karrierestigen. Studentene vi snakket med i forbindelse med dette prosjektet fremhevet også muligheten for en annen stillingskategori, f.eks. prosjektleder og mellomleder, som et av de viktigste målene med å starte en fagskoleutdanning. Det ble også fremhevet av både skolenes ledelse og studentene at enkelte av studentene kunne bli tilbudt jobb allerede før de var ferdige med utdanningen.

Skolenes ledelse var opptatt av det de opplevde som en tett kobling mot industri og næringsliv. Både nye studenter og også lærere rekrutteres fra næringslivet. Flere utdanningstilbud opprettes som et svar på opplevde kompetansebehov i næringslivet. Skolene henter også foredragsholdere fra industrien, noe studentene ga uttrykk for kunne skje i enda større grad.

4.3 Gjennomføring

12 129 studenter ble registrert i DBH statistikken på tekniske utdanninger i perioden 2012 til 2014. Hovedvekten av disse studentene (77 prosent) ble tatt opp på toårige studier, og vi begrenser analysen til disse studentene på bakgrunn av at det er den typiske utdanningen innenfor dette området.

Studentene ved toårige tekniske fagskoler kan enten ta studiet på heltid over 4 semestre, eller på deltid over 6 eller 8 semestre. Det er tilbyderen selv som bestemmer studielengde, men enkelte skoler tilbyr samme studium med ulike studieintensiteter. Tabell 4.1 viser at gjennomføringen ved den stedbaserte utdanningen har svingt mellom 64 og 71 prosent. Det er imidlertid betydelig lavere gjennomføringsgrad ved deltidsstudiene enn ved heltidsstudiet.

Tabell 4.1 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid, fordelt på studielengde

Normert studietid	4 semestre heltid		6 semestre deltid		8 semestre deltid	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
Årskull/opptaksår						
2012	1226	68	1363	43	289	28
2013	1348	71	1365	42	394	52
2014	1481	64	1049	44		

Kilde: DBH-F. Merk at studenter med 50% studieprogresjon som startet på et toårig løp i 2014 ikke er forventet ferdig før 2018. Disse er derfor ekskludert fra vår analyse, både i denne tabellen og øvrige tabeller.

Studieintensitet samsvarer i stor grad med undervisningsform. Nesten alle heltidsstudentene er på stedbaserte utdanningsprogrammer, mens hovedvekten av deltidsstudiene er samlingsbaserte nettstudier. Tabell 4.2 viser at det for deltidsstudiene ikke er noe klart mønster i gjennomføringsgrad ut fra undervisningsmetode. Mens det er høyere gjennomføringsgrad for de samlingsbaserte studiene enn de stedbaserte studiene for studenter som tar det toårige studiet over seks semestre, er det motsatt for studenter som tar studiet over åtte semestre.

Tabell 4.2 Antall studenter tatt opp på toårige studier på deltid og andelen av disse som har fullført på normert tid, fordelt på normert studielengde og undervisningsmetode

Normert Studielengde	6 semestre deltid				8 semestre deltid			
	Nett/samling		Sted		Nett/samling		Sted	
	Årskull/ Opptaksår	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp
2012	852	45	508	39	169	15	117	48
2013	751	48	614	36	241	54	148	47
2014	715	50	299	31				

Kun 5 prosent av studentene ved de tekniske fagskolene er kvinner. Siden disse fordeler seg på ulike studieintensiteter og studieprogrammer utgjør dette en for liten gruppe til at det er hensiktsmessig å studere om det er kjønnsforskjeller i gjennomføringsgrad.

En stor andel av de tekniske og maritime fagskolestudiene foregår ved offentlige skoler, men et unntak er fagutdanninger tilknyttet oljebransjen som petroleumsteknologi og boring og fagutdanninger. Flere av disse har imidlertid blitt lagt ned etter 2014 og vi har derfor ikke prioritert å studere gjennomføringen i disse.

Konsentrerer vi oss om de offentlige utdanningene og ser på gjennomføringsgrad i forhold til ulike aldersgrupper ved oppstart ser vi at studenter over 35 år har lavere gjennomføringsgrad enn de yngre studentene. Tabell 4.3 og Tabell 4.4 viser at dette er uavhengig av om studiet er stedbasert eller nettbasert og om studiet er på heltid eller deltid.

Tabell 4.3 Gjennomføringsgrad for stedbaserte offentlige utdanninger for årskullene 2012 til 2014.

Alder ved oppstart	4 semestre heltid		6 semestre deltid		8 semestre deltid	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel Fullført	Tatt opp	Andel fullført
25 år eller yngre	2339	72 %	353	48 %	127	40 %
26-35 år	986	73 %	331	46 %	138	38 %
Eldre enn 35 år	454	64 %	180	39 %	94	30 %

Merk: For utdanning over 8 semestre er ikke studenter som startet i 2014 inkludert da deres fullførings-tidspunkt er etter siste observasjon i datasettet.

Tabell 4.4 Gjennomføringsgrad for nettbaserte studie med samlinger, offentlige utdanninger for årskullene 2012 til 2014.

Alder ved oppstart	6 semestre deltid		8 semestre deltid	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
25 år eller yngre	576	53	91	40
26-35 år	977	55	192	41
Eldre enn 35 år	518	49	127	32

4.4 Teknisk fagskole 1

Teknisk fagskole 1 er en av de større fagskolene i landet og sentralt plassert på Østlandet. Skolen ble etablert som utdanningsinstitusjon på slutten av 60-tallet. Det tekniske fagområdet danner utgangspunktet for fagskolen, men i dag tilbyr de også utdanning innen helse- og sosialfag, ledelsesfag og også enkelte utdanninger innenfor andre fagområder. Skolen tilbyr også utdanning flere andre steder på Østlandsområdet, og var tidlige ute med å opprette nettstudier. Teknisk fagskole 1 rekrutterer studenter fra hele landet.

Hovedcampus befinner seg midt i et svært aktivt industrimiljø, bestående av flere store internasjonale bedrifter. Særlig de tekniske fagområdene er sterkt knyttet opp til dette miljøet. Skolen oppgir da også at de har tette bånd mot det lokale næringsliv og har god oversikt over det som rører seg i de ulike bedriftene.

Mange av utdanningstilbudene innenfor dette fagområdet er opprettet som svar på behov i det lokale næringsliv, og skolens ledelse oppfatter også at skolen er viktig for industrien og næringslivet.

Skolen eies av to fylkeskommuner og får også finansiering via disse.

4.4.1 Gjennomføring

Jamfør DBH-statistikken har teknisk fagskole 1 hatt en gjennomføringsgrad på normert tid på mellom 57 og 76 prosent, se Tabell 4.5. Lavest gjennomføring på normert tid er observert studentene som startet i 2012, men gjennomføringen for dette året øker betraktelig (til 73 prosent) dersom vi måler gjennomføring ett år etter normert tid. For 2013 og 2014 årskullene øker gjennomføringen kun med ett prosentpoeng ved å gi studentene ett år ekstra. En mulig forklaring er derfor at det har vært registreringsfeil for deler av 2012 årskullet. NSD opplyste på generelt grunnlag da vi fikk datasettet at det forekommer observasjoner der studenter har blitt registrert fullført to ganger og at de i disse tilfellene satt gjennomføringstidspunktet til det tidspunktet som var lengst frem i tid. Siden den tilsynelatende forsinkelsen gjelder flere kurs og kurs der studenter har gjennomført på normert tid, virker det som en sannsynlig forklaring at det er registreringsfeil.

Fra skolen har vi mottatt årsrapporter som viser opptakstallene og avbrudd. Det er betydelige avvik mellom antallet studenter som er registrert i DBH-Fagskolestatistikk og antallet studenter i skolens årsrapport. Skolen selv rapporterer ikke avbrudd per årskull men antallet studenter som har avbrutt utdanningen i løpet av rapporteringsåret og andelen det utgjør av den eksisterende studentmassen. Mellom 2 og 10 prosent av studentmassen faller ifølge skolens årsrapporter av hvert år og andelen og har vært synkende. Det er ikke åpenbart hvordan dette oversettes til gjennomføringsgrad for hvert årskull, men skolens rapport tegner et bilde av relativt god gjennomføring, noe som samsvarer i stor grad med vår beregning på bakgrunn av DBH-F.

Tabell 4.5 Antall studenter ved teknisk fagskole 1 som er registret tatt opp for hvert av opptaksårene og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid.

Årskull	DBHs statistikk		Skolens statistikk
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp
2012	450	57	388
2013	479	62	515
2014	253	76	

* Kilde: DBH-Fagskolestatistikk og skolens årsrapporter. For DBH-F inkluderer tallene for 2014 kun studenter som har startet på studier som har normert studietid på 6 semestre eller mindre.

Teknisk fagskole 1 har utdanninger både innenfor økonomisk administrative fag og helsefag i tillegg til de tekniske fagene. Siden fagskolen er valgt ut som case basert på de tekniske fagutdanningene vil vi i den videre analysen fokusere på de tekniske fagene. De tekniske fagutdanningene ved skolen er hovedsakelig toårig utdannelse som tas enten på heltid over fire semestre eller på deltid over åtte semestre. Videre er det forskjellig undervisningsmetode for de to studieintensitetene: heltidsstudiene gjennomføres hovedsakelig som stedbaserte utdannelse, mens deltidsstudiene gjennomføres hovedsakelig som nettbaserte studier med samling. Tabell 4.6 viser at gjennomføringsgraden er lavere for deltidsstudiene enn for heltidsstudiene. For alle skolene har vi kontrollert om gjennomføringsgraden er påvirket av valget vi har tatt om å studere gjennomføring på normert tid. Dette har for de andre skolene påvirket gjennomføringsgraden svært lite. Det samme er tilfellet for teknisk fagskole 1, med unntak av studenter som startet på deltidstudier i 2012. For disse studentene øker gjennomføringsgraden fra 7 prosent til 61 prosent hvis vi måler gjennomføring ett år etter normert tid. En sannsynlig forklaring er at de lave gjennomføringstallene skyldes en registreringsfeil, og at tallene ett år etter normert tid er riktig.

Tabell 4.6 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid og ett år etter normert tid fordelt på heltids- og deltidsstudier.

Studiebelastning Undervisnings- metode	Heltid (100%) Stedbasert			Deltid (50%) nettbasert med samling			
	Årskull	Tatt opp	Andel fullført (normert)	Andel fullført (normert +1 år)	Tatt opp	Andel fullført (normert)	Andel fullført (normert +1 år)
2012		103	78	80	118	7	61
2013		122	75	76	124	69	69
2014		127	76	77			

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk. Tallene for 2014 ekskluderer studenter som har startet på studier som har normert studietid på 8 semestre da disse har fullføringstidspunkt etter 15.08.2017. Kolonnen andel normert viser andelen av studentene som startet det gitte opptaksåret som har fullført på normert tid, mens andel fullført inkluderer studenter som har fullført ett år etter normert tid.

Det er store forskjeller i aldersspredningen på heltids- og deltidsstudier. Studentene på heltidsstudier er i stor grad yngre enn studentene på deltidsstudiene: to tredeler av studentmassen ved heltidsstudiene, men kun en femtedel av studentene ved deltidsstudiene er yngre enn 25 år. Tabell 4.7 deler gjennomføringsgraden opp etter undervisningsmetode og aldersgruppe og viser at det er aldersgruppen mellom 26 og 35 år, dvs. midtsjiktet rent aldersmessig, som har høyest gjennomføringsgrad for begge studietypene. Dette samsvarer med skolens eget bilde av at de har større utfordringer med gjennomføring i kurs der studentene er yngre.

Tabell 4.7 Gjennomføringsgrad på normert tid og ett år etter normert tid for heltid og deltidsstudenter fordelt på alder ved oppstart på studiet.

	Deltid/nettbasert			Heltid/stedbasert	
	Tatt opp	Andel fullført (normert tid)	Andel fullført (normert + 1 år)	Tatt opp	Andel fullført (normert tid)
25 år eller yngre	56	32	52	235	77
26-35	134	43	74	71	80
Over 35	52	37	58	46	70

Skolens ledelse oppfatter at de generelt har lavt frafall, og de mener at i de tilfellene studentene slutter, så faller de fra tidlig. Årsrapportene fra de siste to årene viser at mellom 5 og 10 prosent av studentene faller av eller takker nei etter de har fått tilbud om studieplass, men før telletidspunktet. Videre rapporterer de at 2-5 prosent faller fra mellom telletidspunktet i første semester og andre semester og 5 prosent det påfølgende semestret. Dette gir et lite innblikk i at telletidspunktet for å bli medregnet som student og oppstartstidspunkt kan være avgjørende for omfanget av frafall da kurs som starter tidlig i august og kurs som starter sent i september vil ha hatt ulik grad av frafall før telletidspunktet.

Skolen oppgir selv at rundt 90 prosent gjennomfører på normert tid. Videre rapporterer skolen at en stor andel av de som går opp til avsluttende eksamen består, mellom 88 og 96 prosent. De studentene som ikke består avsluttende eksamen får kompetansebevis, mens de øvrige studentene får vitnemål.

4.4.2 Ledelsens vurdering

Fagskolen har en lærerstab med erfaring fra næringsliv og industri. Både innenfor de tekniske og innenfor helsefagutdanningene er ledelsen opptatt av at lærerne har praksisnær og oppdatert kunnskap om faget de skal undervise i. De færreste er utdannet lærere, men per i dag har alle lærerne gjennomført praktisk-pedagogisk utdanning. Det er et krav om å ha gjennomført praktisk-pedagogisk utdanning innen tre år (fra ansettelse) for å kunne praktisere som lærer ved skolen. Det er noe uenighet i skolens ledelse rundt hvorvidt man burde øke dette kravet til utdanning på masternivå. Det er enighet i ledelsen om at god pedagogisk kompetanse er svært viktig også for lærere på en fagskole. Ledelsen forteller at skolens lærere har høy snittalder, men at denne likevel har gått noe ned den siste tiden. Høy snittalder indikerer også mye erfaring, som anses å være av stor verdi i denne konteksten. Lærerne vurderes også å være meget dedikerte hva gjelder lærergjeringen.

De tekniske utdanningene utdanner i hovedsak ledere som rekrutteres inn i industri/næringsliv på ulike nivå. Likevel, selv om ledelsesperspektivet er viktig ønsker også ledelsen ved skolen å løfte frem betydningen av at de også utdanner spesialister innen de ulike tekniske fagområdene.

Som allerede nevnt regner skolen selv med en fullføringsgrad på ca. 90 prosent (for hele skolen totalt), noe man må kunne karakterisere som høyt. Det må også presiseres at ledelsen ikke opplever at frafall er et stort problem hos dem.

Ledelsen mener at det viktig å være ærlig i forhold til at ikke alle kan eller skal være fagskolestudenter. Det er fordelaktig om man klarer å fange de som ikke passer inn tidlig i løpet og veilede dem «ut» av utdanningen. For øvrig er dette en skole hvor man har iverksatt ulike tiltak i forkant av studiestart, for å forhindre frafall. Dette dreier seg bl.a. om kartleggingsprøver i forhold til lese- og skrivevansker, og forkurs i matematikk (for de tekniske fagene). Både kartleggingen og forkurs i matematikk er frivillig, og det pekes på at det kan bli slik at de som faktisk burde delta på disse tilbudene, ikke gjør det. Skolen gjennomfører også en såkalt fadderuke for nye studenter. Ledelsen peker på at det er spesielt viktig å klare å etablere et godt læringsmiljø for studentene, og mener selv at de har fått til dette ved deres skole. De legger bl.a. stor vekt på å opprette studiegrupper, noe de opplever er spesielt viktig for de nettbaserte studentene.

Gjennom intervjuene med ledelsen, men også med lærere og studenter, er også inntrykket at frafall er en større utfordring i de nettbaserte deltidsstudiene enn i de stedbaserte. Studentene her er stort sett i full jobb, samtidig som de ofte har familie. Studier på kveldstid i tillegg er svært krevende og for enkelte kan det bli for krevende og de slutter. Skolens ledelse mener imidlertid at de legger mye vekt på å følge opp – særlig de som står i fare for å slutte, men som kanskje har gitt uttrykk for at de ønsker å fortsette. Oppfølging av nettbaserte studenter er sannsynligvis noe mer utfordrende, noe som kanskje reflekteres i den lavere gjennomføringsgraden ved nettstudiene.

4.5 Teknisk fagskole 2

I likhet med fagskole 1 er også fagskole 2 en skole som gir utdanningstilbud innen flere fagområder – i hovedsak tekniske fag og helse- og sosialfag. Skolen ble etablert som teknisk fagskole på slutten av 1960-tallet, og er i dag plassert sammen med en videregående skole. Skolen er eid av to fylkeskommuner, hvorav den ene har en viss interesse for fagskole, den andre ikke. Skolen har noen fagutvalg med representanter for arbeidslivet, bestående av blant annet Byggmesterforbundet, HR-ledere fra enkeltbedrifter og tidligere studenter. Noen av lærerne hospiterer også frivillig i bedrifter et par uker i året. Fagskole 2 er lokalisert i en større by på Østlandsområdet. Denne skolen opplever det som utfordrende og nærmest umulig å ha en fullstendig oversikt over hele bransjen. En stor utfordring for rekruttering til skolen er at de større entreprenørene er mindre lojale ovenfor den offentlige tekniske fagskolen, og i stedet oppretter egne internopplæringer.

Utdanningene tilbys både på heltid og deltid og både som ett og toårige utdanninger. Hovedvekten av studentene er innenfor tekniske fag, blant annet byggfag og elektrofag. Fagskolen tar opp rundt 200 studenter i året innenfor de tekniske fagskoleutdanningene og er i fagskolemålestokk en relativt stor fagskole. Skolen opplever imidlertid sviktende søkning, både innenfor helsefag og byggfag. Konkurransen med høyere utdanning om studenter, oppgis som en forklaring. Teknisk fagskole 2 har et hovedcampus og i tillegg lokaler ved flere videregående skoler. Hvert studiested har derfor et begrenset antall studenter. Teknisk fagskole 2 tilbyr hovedsakelig stedbasert utdanning, men har to studier som er nettbasert undervisning med samling.

4.5.1 Gjennomføring

I følge DBH-statistikken har teknisk fagskole 2 hatt en gjennomføringsgrad på normalt tid på mellom 66 og 73 prosent for årskullene 2012 til 2014 for de tekniske fagene. I følge skolens egen statistikk er gjennomføringsgraden høyere og er på

over 80 prosent. Også for helsefagene er gjennomføringsgraden høyere i skolens egen statistikk enn i DBH-statistikken. Skolen vet ikke hvorfor det er avvik og skal undersøke dette nærmere.

Tabell 4.8 Antall studenter for hvert av årskullene/opptaksårene og andelen av disse som har fullført på normert tid for tekniske fag

Årskull	Skolens statistikk		DBHs statistikk	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
2012	196	88	190	68
2013	214	86	223	66
2014	248	83	203	73

Kilde: DBH-Fagskolestatistikk. Merk, for årskullet 2014 er studentene ved toårige utdannelser på 50% studietid ekskludert da de ikke er forventet fullført per siste observasjonstidspunkt.

Nesten 70 prosent av studentene som ble tatt opp på teknisk fagskole 2 mellom 2012 og 2014 ble tatt opp på heltidsstudier. Det er høyere gjennomføringsgrad ved heltidsstudiene enn ved deltidsstudiene: rundt 87 prosent av heltidsstudentene fullfører på normert tid og gjennomføringsgraden er relativt lik for de ettårige og toårige utdanningene. Ved klima, energi og miljø (KEM), som er et av deltidsstudiene, har kun et fåtall studenter fullført på normert tid, ifølge DBH-statistikken. Ved elkraft og bygg på deltid er gjennomføringsgraden bedre enn ved KEM, men fortsatt lavere enn ved heltidsstudiene. Skolen kommenterer at den lave gjennomføringsgraden i DBH-statistikken for disse utdanningene ikke stemmer med deres egne oversikter.

Heltidsstudentene ved teknisk fagskole 2 er relativt unge, de under 25 år utgjør den største gruppen. Ved deltidsstudiene er studentene mellom 26 og 35 år den største gruppen. Ved heltidsstudiene er det kun små forskjeller i gjennomføringsgrad for de ulike aldersgruppene, mens ved deltidsstudiene er gjennomføringsgraden synkende med alder.

Tabell 4.9 Antallet studenter som er tatt opp i de ulike aldersgruppene og andelen av disse som har fullført på normert tid

Alder ved oppstart	Deltid		Heltid	
	Tatt opp	Andel fullført	Tatt opp	Andel fullført
25 år eller yngre	54	41	206	87
26-35 år	95	28	167	88
Eldre enn 35 år	40	15	54	83

For teknisk fagskole 2 har vi ikke skolens egne tall for perioden 2012 til 2014, kun en oversikt over antallet studenter som var aktive per høsten 2017 og våren 2018. Siden fagskolen tilbyr utdanning over ett til fire år så vil de som var aktive per høsten 2017 ha hatt ulike oppstartsår. Sammenligner vi med de som er registrert aktive i DBH høsten 2017 er det stor grad av samsvar.

De to telletidspunktene fra skolens statistikk, høsten 2017 og våren 2018 gir oss mulighet til å se på frafall fra et semester til et annet og hvorvidt dette frafallet er påvirket av hvor langt i studiet studentene har kommet. For både heltidsstudiene og deltidstudiene er frafallet stort i løpet av det første semesteret ved at rundt 16 prosent av studentene som er registrert på første semester ikke lengre er aktive andre semester. Frafallet er vesentlig mindre andre året: rundt 6 prosent av studentene på heltidsstudier faller av mellom tredje og fjerde semester, mens tilsvarende tall for deltidstudentene er 9 prosent.

Fagskolen selv sier at det er noe vanskelig å rapportere da deres studieadministrative systemer (SATS og VIGO) ikke er tilpasset rapportering til DBH. For eksempel kan de ikke fjerne studenter fra SATS, men de kan sette de som passive. Videre forteller skolens ledelse at det er litt ulik praksis blant lærerne om hvordan og når frafall rapporteres.

4.5.2 Ledelsens vurderinger

Skolens ledelse peker på at det er spesielt vanskelig å rekruttere lærere, og da særlig til utdanningstilbudene som ligger i byen. Grunnen til dette er at det er stor konkurranse om potensielle lærekrefter, og stort sett vil aktuelle personer med relevante fagbakgrunner tjene bedre i det private næringsliv. Dette gjelder særlig for de tekniske fagene, mindre for helsefag. Lønn for fagskolelærere ligger på samme nivå som for lærere på videregående skole, og fagskolen må forholde seg til dette nivået. Det er videre også svært utfordrende å få tak i lærere med ønskelig bakgrunn – særlig rett faglig bakgrunn er mangelvare. Ledelsen antar at de i gjennomsnitt har én relevant søker til utlyste lærerstillinger i året innenfor de tekniske fagene. En nyansatt lærer kan starte opp i jobben uten å ha praktisk-pedagogisk utdanning, men de må ha gjennomført denne innen tre år for å få fast ansettelse.

Ledelsen ved fagskolen er minst like opptatt av svak innsøking til fagskoleutdanningene som av gjennomføring og frafall, som de er mindre bekymret for. De opplever at søkingen til enkelte av fagene innenfor de tekniske utdanningene er gått ned. Dette gjelder i særlig grad for utdanningstilbud på heltid. Lav innsøking får også konsekvenser for gjennomføringsgraden, da man antar at kvaliteten på studentene bli lavere, i og med at alle som søker får studieplass. For utdanningsstilbudene på deltid opplever ledelsen ved skolen en noe motsatt trend, at søkingen til enkelte av disse tilbudene er økende. Dette gir også bedre kvalitet på studentene og bedre gjennomføringsgrad. Ledelsen ved denne skolen har også en oppfatning om at det generelt for de tekniske fagskolene går mot en større andel deltidstudenter.

Det blir presisert at fagskolen tilbyr utdanning på høyere nivå, og at de ikke er en utdanningsinstitusjon på nivå med videregående skoler. Dermed har man heller ikke noe system for å følge opp svake studenter på samme måte som man har det i videregående skoler. Ledelsen mener likevel at de følger opp studentene i mye større grad enn man gjør med studenter på universiteter og høyskoler, og at ikke alle som begynner på en fagskoleutdanning nødvendigvis skal gjennomføre utdanningen.

Skolen har per i dag ingen konkrete rutiner for å føre fravær på studentene og er heller ikke pålagt dette slik som videregående skoler er, men de er i gang med å utarbeide tydelige rutiner som kan brukes av alle lærerne. Skolen fører dog fravær de første 14.dagene på utdanningen, slik at man raskt kan få en oversikt over mulige studieplasser som kan være tilgjengelige for de som står på venteliste. Fraværsoppfølging er også vanskelig å få til, særlig for studenter som deltar på deltidstudier. Den enkelte lærer må lage seg egne mekanismer for å fange opp mulig frafall blant studentene, og dermed vil det kunne være ulikt hva de ulike lærere fanger opp.

Et viktig aspekt når det gjelder gjennomføring- og frafallsproblematikk er at ikke alle studentene har det helt klart for seg hva det er de starter på, når de starter. En forventningsavklaring mellom alle nye studenter og skolen vil sannsynligvis være av stor verdi for å sikre høyere gjennomføringsgrad. I det første året på fagskolestudiet, så møter studenten mye teori gjennom fagene matematikk, norsk og engelsk. Studentene som søker seg til denne skolen har ofte en forventning om at de skal få en form for lederutdanning, men det er altså ingen ledelsesfag som møter dem.

For enkelte studenter kan det være vanskelig å se verdien i et relativt tungt teoretisk materiale, når det de ønsker med utdanningen f.eks. er å kunne jobbe som prosjektleder på en byggeplass.

Mismatch mellom den nye studentens forventninger til studiet og hva studiet faktisk består i, er altså en av de viktigste årsakene til frafall ifølge ledelsen. En annen grunn til frafall, som også handler om studentens forventninger til studiet, er, ifølge skolens ledelse, at flere studenter antar at de kan kombinere studier med mye jobb ved siden av.

I og med nytt finansieringssystem hvor 20 prosent av skolens finansiering er resultatbasert, er det også sterkere økonomiske incentiver for å både øke innsøkingen til å utdanningstilbudene og for å øke gjennomføringen. I følge ledelsen vil økt søkning kunne føre til bedre stabilitet i studentmassen og bedre gjennomføring. I tillegg til å utarbeide rutiner for føring av fravær, har ledelsen ved skolen også tatt andre aktive grep for å øke gjennomføringen. Bl.a. har man opprettet et

studentutvalg ved skolen som f.eks. gjennom organisering av fadderuker skal bidra til at studentene skal bli bedre kjent med hverandre og på den måten skape et bra studentmiljø.

4.5.3 Lærernes vurderinger

Lærerne vi snakket med ved de to fagskolene har alle fagbakgrunn eller utdanning som er relevant for faget de underviser på, i dag. Noen av lærerne har utdanning på høyere nivå (siving., hovedfag o.l.), mens de fleste har lang fartstid i næringslivet (byggebransjen) før de ble lærere ved fagskolen. For å kunne praktisere som lærer ved fagskolen er det et krav til praktisk-pedagogisk utdanning i løpet av de to til tre første årene man er ansatt som lærer. De fleste av lærerne vi snakket med hadde denne utdanningen. De er enige i at utdanningen har vært av verdi for dem, men er likevel usikre på om man er for opptatt av den *pedagogiske* utdanningen for lærere som underviser på typiske yrkesfag. Lærerne bruker mye tid og energi på å følge opp studentene (også utenom normal arbeidstid), og et av de viktigste målene deres er å klare å gjøre teorien mer anvendelig ved å koble den tettere opp mot praksis. Lærerne mener at dersom de klarer dette, og klarer å få studentene til å se verdien av teorien, så vil det bl.a. kunne bidra til å forhindre frafall. Det er imidlertid ikke gitt at alle lærere ved en fagskole klarer eller kan omsette teori til praksis. «Våre» lærere er spesielt opptatt av å videreformidle hvor viktig *relevansen* i det de lærer bort til sine studenter, er. De mener det er ekstremt viktig at lærerne evner å gjøre kunnskapen/teorien de skal lære bort, relevant for studentene. Og denne evnen har man ikke eller man får den heller ikke nødvendigvis gjennom hverken praktisk pedagogisk tilleggsutdanning eller gjennom en ingeniørutdanning. En lærer med ingeniørutdanning har ikke nødvendigvis et fagbrev eller svennebrev i bunn, noe som kan gjøre det vanskelig for denne læreren å relatere stoffet til den hverdagen disse studentene etter hvert skal ut i, og som de fleste av studentene også allerede har tatt del i. Dermed er antagelsen at kvaliteten på utdanningen kan bli svekket dersom fagskolelæreryrket «akademiseres» i for stor grad. Våre lærere mener at den ideelle fagskolelærer (på tekniske fag) har fagbrev i bunn og eventuelt en ingeniørutdanning eller en fagskoleutdanning i tillegg. Både lærere og ledelse ved skolene kommenterer at det er vanskelig å rekruttere lærere med ønsket fagbakgrunn. Dette kan gi seg utslag i at de lærerne man har til dels får for mye ansvar og blir overbelastet. Lærerne ønsker seg et større fagmiljø slik at det alltid er flere å trekke på når presset er stort.

Lærerne ved begge skolene mener at det er en tett kobling mellom næringsliv/bransjen og skolen. De er opptatt av at kandidater utdannet fra den tekniske fagskolen er i stand til å gå rett fra skolebenken og ut i jobb og være produktive fra første dag. Skolen og lærerne får ofte telefoner fra potensielle arbeidsgivere som

trenger folk som kan gå rett inn i en stilling uten lang opplæring. Flere av utdanningstilbudene ved de to skolene er også utarbeidet etter behov meldt inn fra industri/næringsliv. En annen viktig kobling mellom skolen og næringslivet er bruken av «gamle» studenter som nå er ute i jobb, til å rekruttere nye studenter. Ved begge skolene har lærerne inntrykk av at rekruttering via dette nettverket er svært viktig for søkningen til utdanningene ved skolene. Rekruttering kan også gå andre veien, ved at tidligere studenter rekrutterer arbeidskraft til sin bedrift. Rekruttering på denne måten er selvfølgelig avhengig av at skolen det rekrutteres til og fra er godt kjent og har et godt rykte.

Lærerne er opptatt av at kunnskap om de tekniske fagskoleutdanningene og hvilken kompetanse de gir, spres i større grad. Fagskolen er avhengige av å opprettholde et visst nivå på antallet studenter, i og med ny ordning med resultatbasert finansiering. Dermed er de også avhengige av «selge seg inn» til potensielle studenter – fagskolen må gjøre seg attraktiv. For å få til dette må man mobilisere skolens ledelse og også ledelsen ved andre tekniske fagskoler. Lærerne mener at «verdien av en fagskole(utdanning)» må tydeliggjøres mye mer, og at dette er tema som bør diskuteres både i Utdanningsdirektoratet og i Fagskolerådet. I og med at oppmerksomheten mot fagskolene fra sentralt politisk hold er stor, er det interessant at både lærere og ledelse ved «våre» to skoler opplever lite lokalpolitisk interesse. En årsak til dette kan være at fagskolene sorterer under fylkeskommunen, og at fylkeskommunene har størst oppmerksomhet rettet mot de videregående skolene.

Det er også enkelte konkrete utfordringer for fagskolene som kan bidra til å gjøre dem mindre attraktive blant mulige studenter. En av disse utfordringene er de begrensede mulighetene det er for fagskolekandidatene å få bruke fagskoleutdanningen mer direkte inn i et høyere utdanningsløp – f.eks. i form av en bachelorgrad. Det finnes noen få muligheter i utlandet - Danmark er blitt nevnt - for å bygge på fagskoleutdanningen, men slik det fungerer i dag er det få muligheter i Norge. Skal man ta en ingeniørutdanning ved en høgskole eller universitet, så vil man ikke få godkjent noe av fagskoleutdannelsen og må dermed studere i tre nye år. En annen utfordring som også blir nevnt i forbindelse med å gjøre tekniske fagskoleutdanninger mer attraktive er mulighetene for prosjektering innenfor ulike tiltaksklasser. Den laveste/minst kompliserte tiltaksklassen er 1, mens den høyeste/mest kompliserte tiltaksklassen er 3. En fagskolekandidat kan kun prosjektere byggeprosjekter som sorterer inn under tiltaksklasse 1. En ingeniør med bachelorgrad kan prosjektere innenfor tiltaksklasse 2. Fagskolelærerne opplever dette som både underlig og urettferdig, så lenge som det er fagskolekandidaten som har den reelle, *praktiske* kompetansen som er nødvendig for å kunne prosjek-

tere innen tiltaksklasse 2. Lærerne mener at denne mismatchen også er en konsekvens av at *kunnskapen* om de tekniske fagskoleutdanningene generelt er for dårlig.

Lærerne karakteriserer sine studenter som «typiske fagidioter» - genuint opp-tatt av faget sitt. Nettopp derfor skulle også lærerne ønsket at selve utdanningen var enda mer «fagspesifikk» allerede det første studieåret. Det første studieåret er imidlertid temmelig teoritunget med matte, norsk, engelsk, og fysikk, noe som kan bli en utfordring for enkelte av studentene, da det er stor variasjon på kunnskaps-nivået til de studentene som starter på en teknisk fagskoleutdanning. Den ene av skolene har rutiner for å kartlegge eventuelle mangler i forkunnskaper før det første semesteret starter. En problemstilling når det gjelder studentenes forkunnskaper, og som løftes frem av lærerne ved begge skolene er at enkelte studenter ikke har særlig erfaring i å bruke pc som et arbeidsverktøy (Word, Excel osv.). Denne problemstilling gjelder både yngre og eldre studenter. Det er et formelt opptakskrav å kunne bruke en pc i utdanningen, men det er ikke nødvendigvis enkelt å håndheve dette opptakskravet.

Det er imidlertid ingen av lærerne ved de to skolene som oppfatter at de har et stort problem når det gjelder frafall. De opplever studentene som motiverte, og de oppfatter deltidsstudentene som mest motiverte. Det virker også å være gjennomgående at de studentene som faller fra, gjør det tidlig i studiet. Alle lærerne er også enige om at det ikke er alle som nødvendigvis *skal* gjennomføre en fagskoleutdanning, og virker også som om at noen studenter ikke helt vet hva slags studie de har søkt på og hva som kreves av arbeid for å gjennomføre. Det som lærerne særlig ved den ene skolen kan oppleve som en reell utfordring er at de har erfart en lavere søkning til enkelte av heltidsstudiene. Dette kan gi en dårligere kvalitet på studentene som starter opp, og øke faren for frafall.

Noen av studentene som faller fra uteblir bare fra studiene og skolen uten å oppgi noen grunn. Disse kan det være vanskelig for lærerne å følge opp. Skolen er pliktig til å varsle i god tid til den studenten de ser står i fare for å ikke klare å gjennomføre. Utover dette vil det være opp til den enkelte lærer hvordan den enkelte student følges opp – både de som er aktive og motiverte og de som står i fare for å falle fra.

4.5.4 Studentene og deres vurderinger

Vi har intervjuet tre grupper studenter – to grupper med heltidsstudenter og en gruppe med deltidsstudenter innen tekniske fag. Til sammen har vi snakket med ca. 20 fagskolestudenter. I tillegg har vi vært i kontakt med tre tidligere studenter som ikke har fullført fagskolestudiet. Alle studentene vi har snakket med er menn. Det er viktig å presisere at studentene vi har snakket med utdanner seg innen to

ulike fag, men alle innen det tekniske *fagområdet*. De to ulike fagutdanningene er også litt ulikt organisert, noe som bl.a. kommer til uttrykk i andel praksis i løpet av utdanning. I den ene utdanningen inngår én uke obligatorisk praksis i en relevant bedrift i løpet av de siste semesteret. Det ble påpekt at denne praksisuka kunne bidra til at studentene fikk jobbtilbud i praksisbedriften. Ved den andre fagutdanningen inngår ikke obligatorisk praksis i utdanningsløpet. Aldersspennet er relativt stort uavhengig av hvorvidt de deltar på heltid- eller deltidsstudier. Studentene på deltid har i større grad familiære forpliktelser enn hva tilfellet er for studentene på heltid.

Studentene har noe ulike motiver for å ta en fagskoleutdanning. For de eldste studentene virker det i stor grad å være et ønske om, eller rett og slett et behov for videreutdanning til et mindre fysisk krevende yrke. De har hatt krevende, fysisk belastende arbeidsoppgaver og etter hvert kan kroppen si stopp. De eldste studentene vi snakket med var mellom 45 og 50 år. Normalt vil de fremdeles kunne ha mange år igjen som yrkesaktive, og de ønsker at de med en fagskoleutdanning kan kvalifisere seg til en jobb som i større grad preges av «kontorarbeid» enn hva tilfellet har vært i tidligere jobber. For de øvrige studentene kan det være et ønske om mer utdanning, en faglig fordypning, et ønske om å i større grad ha anledning til å påta seg lederansvar. Enkelte av de yngre studentene er også opptatt av at den jobben de opprinnelig har utdannet seg til, med fagbrev, er fysisk svært krevende, og ønsker med fagskoleutdanningen å sikre seg kontorjobb og på den måten ha mulighet til å stå i jobb lengre. Fellesnevneren for studentene vi snakket med er at de alle har vært i jobb før de startet utdanningen. Normalt er deltidsstudentene fremdeles i full jobb, mens heltidsstudentene ikke er i jobb under utdanningen. Heltidsstudentene finansierer studiene gjennom studielån, og noen får finansiering av livsopphold fra NAV. Deltidsstudentene forsørger seg i hovedsak selv, men kan få støtte fra arbeidsgiver gjennom fri med lønn i forbindelse med samlinger. Generelt virker muligheten for karriereopprykk eller avansement som et av de aller viktigste incentivene for å fullføre fagskoleutdanningen for disse studentene.

Noen av studentene oppgir også et ønske om å bruke fagskoleutdanningen som en vei inn i videre utdanning, men disse studentene er også klar over de begrensede mulighetene de har i Norge for å kunne bruke fagskoleutdanningen direkte i så henseende. Studentene gir også uttrykk for at de ønsker en tettere kobling mellom fagskoleutdanningen og høyere utdanning, og foreslår bl.a. å opprette moduler i fagskoleutdanningen – f.eks. innen matte og fysikk, som også kunne godkjennes som høyere utdanning og inngå i en bachelorgrad. Fagskolepoengene har også vært en kilde til frustrasjon for noen av studentene og de ønsker svært gjerne at disse på en eller annen måte skal kunne omgjøres til vanlige studiepoeng.

Jevnt over mener studentene at utdanningen de går på er godt tilpasset arbeidslivet, og i likhet med både ledelse og lærere er de opptatt av at de som nyutdannede

fagskoleingeniører kan være operative i ny jobb i løpet av meget kort tid og uten stor grad av opplæring på arbeidsplassen.

Fulltidsstudentene har i utgangspunktet undervisning hver dag. Flere av studentene ga uttrykk for at dette var veldig bra, og en av grunnene til at de fremdeles «hang med.» Deltidsstudentene vi snakket med hadde noe fast undervisning på nett, pluss seks samlinger à tre dager i løpet av et skoleår. Både skolens ledelse og lærerne antar at deltidsstudentene har den største belastningen, med full jobb og ofte familie, i tillegg til utdanningen. Deltidsstudiet er også lagt opp med en større andel selvstudium og det er beregnet at studentene skal bruke 15 timer i uka på utdanningen. Deltidsstudentene vi snakket med ga også uttrykk for at belastningen var stor og at det var særlig familielivet som fikk lide under utdanningen. Det var særlig de studentene som hadde små barn som følte mest på dette. Deltidsstudentene meldte at de jevnt over opplevde at arbeidsgiver oppmuntret og oppfordret til utdanning, men at de i liten grad hadde mulighet til å bidra med økonomisk støtte.

Studentene var stort sett fornøyd med den faglige kvaliteten på utdanningen. Enkelte mener likevel at hyppige lærerbytter/utskiftninger har bidratt til å svekke undervisningen. For noen av studentene har lærernes engasjement vært helt avgjørende for at de fortsatt er i utdanning og kommer til å gjennomføre.

Også studentene peker på det utfordrende førsteåret med mye teori. De mener at dette kan komme overraskende på enkelte og være en grunn til at noen faller fra tidlig i studiet. Noen av studentene mener også at de ikke helt ser linken mellom det allmennteoretiske førsteåret og det mer faglige andreåret. Dersom denne kom tydeligere frem ville det kanskje vært enklere å godta at teorien er nødvendig for helheten i utdanningen. Studentene er også svært bevisste at de utdanner seg til ledere. Dette blir også fremhevet at skolens ledere og lærere. Imidlertid mener studentene at de typiske lederfagene mangler i utdanningsløpet og de etterspør flere slike. Alle studentene, inkludert deltidsstudentene, skryter av klassemiljøet de har etablert seg i mellom. De følger hverandre opp og ringer dersom noen uteblir fra undervisningen. Klassemiljøet har stor betydning for ønsket om å gjennomføre utdanningen.

Alle studentene anser at studiet de går på er attraktivt og at de relativt enkelt vil få seg jobb etter endt utdanning. På grunnlag av fagskoleutdanningen kan de også søke om å få mesterbrev, noe som vil gjøre dem enda mer attraktive på arbeidsmarkedet. Dette oppgis som et ekstra incentiv for å fullføre utdanningen. På tross av at de opplever seg selv som attraktive i arbeidsmarkedet, kommenterer også studentene at generelt vet arbeidsmarkedet for lite om fagskolen og for lite om hva en fagskoleutdanning innen tekniske fag består i. I likhet med lærerne kommenterer også studentene på det noe underlige i at de, som nyutdannede fag-

skolekandidater, kun får prosjektere bygg under tiltaksklasse 1, mens at en nyutdannet ingeniør uten relevant praksis eller fagbrev, automatisk får prosjektere under tiltaksklasse 2. Studentene mener dette i stor grad kan tilskrives for lite kunnskap om fagskoleutdanninger og hvilken kompetanse en slik utdanning faktisk gir. Studentene opplever også at en ingeniørutdanning (bachelornivå) gir vesentlig høyere status enn hva tilfellet er for en fagskoleutdanning. I en anbudsprosess vil en bedrift få poeng for antall ansatte med ingeniørutdanning og sivilingeniørutdanning. Bedriften får ingen poeng for fagskoleingeniører. Studentene er generelt opptatt av fagskoleutdanningens status, og de opplever statusen som for lav – kompetansen de innehar etter endt utdanning, tatt i betraktning. Studentene antar også at økt status vil gi økt gjennomføring.

Slik våre studenter opplever det er det svært vanlig at det er økonomiske grunner til at noen ikke gjennomfører, eller andre mer personlige årsaker. I likhet med ledelse og lærere oppfatter ikke disse studentene at frafall er et stort problem innen de utdanningene de kjenner.

4.6 Andre tekniske fagskoler

Vi har i tillegg til de to skolene vi besøkte, konfrontert fem andre tekniske fagskoler med DBH-tallene for studenter og gjennomføring ved skolen.

Den første skolen svarer at DBH-tallene for gjennomføring nok kan være riktige, teknisk sett. De mener imidlertid en relativt dårlig gjennomføringsgrad skyldes et såkalt Y-veisamarbeid med den samlokaliserte høyskolen. Mange studenter sluttet derfor på fagskolen og begynte på høyskolen etter gjennomført førsteår, fordi de fikk dette regnet inn i en bachelorgrad. Overgang fra fagskole til høyskole vil i DBH-F bli registret som frafall.

Den andre var opprinnelig en teknisk fagskole, men er etter sammenslåinger av flere mindre fagskoler, blitt en skole som også omfatter blant annet helsefag. Hverken gjennomføringstallene eller studenttallene i DBH-F stemmer for den nye, større enheten, på tross av at administrasjonen har tilgang på studenttallene for alle de tidligere enhetene i fagskolen. Den ansvarlige for skolens statistikk mener det er alt for mange studenter i DBH statistikken i forhold til de t som finnes i skolens egne oversikter.

Den tredje tekniske fagskolen er privat og tilbyr utdanninger rettet mot offshore-næringen. Skolen forteller at de hadde lav gjennomføring i den perioden vi undersøker, fordi oljekrisen førte til at deltidsstudentene deres, offshorearbeidere som tok bedriftsfinansiert fagskoleutdanning i friukene sine, mistet jobben. Dermed forsvant også det økonomiske grunnlaget for fagskolestudiene. Skolen sier det likevel er avvik mellom skolens egen gjennomføringsstatistikk og DBH-statistikken, som kan skyldes at de har rapportert på en ugyldig utdanningskode.

Den fjerde tekniske fagskolen vi kontaktet sier DBH-tallene stemmer med skolens tall for perioden. Den femte og siste tekniske fagskolen vi kontaktet, som i tillegg til å være en liten teknisk fagskole, også omfatter maritime fag og helsefag, sier skolen ikke har egne årsrapporter eller andre interne oversikter over gjennomføring og frafall. De som jobber med fagskole jobber også med videregående, og arbeidet med fagskolen utgjør bare en liten del av de administrativt ansatte sitt arbeid.

4.7 Oppsummering tekniske fagskoler

De tekniske fagskolene representerer sammen med de maritime utdanningene den lengste tradisjonen innenfor fagskolen. De første kandidatene utdannet fra en teknisk fagskole opplevde at industri og næringsliv var relativt ukjent med utdanningen og kompetansen den ga. Utdanningen ga også en uklar innplassering i et yrkeshierarki. I dag viser bl.a. NHOs kompetansebarometer at det er et stort behov for folk med fagskoleutdanning og ifølge våre informanter blant fagskolestudenter, lærere og ledelse ved skolene, er koblingen til næringslivet forholdsvis tett. De fleste lærerne vi snakket med har erfaring fra relevant bransje, og næringslivet rekrutterer fagskolekandidater direkte fra skolen. Ressurser fra industri/næringsliv brukes også inn i undervisningen. De vi snakket med var også opptatt av å løfte frem at en nyutdannet fagskolekandidat kan gå rett i jobb, og være operativ etter meget kort tid. De tekniske fagskoleutdanningene er svært praksisnære og det ble presisert at lærerne først og fremst bør ha relevant erfaring, slik at de evner å gjøre undervisningen relevant.

På tross av den tette koblingen mot næringslivet og det store behovet for fagskoleutdannede, mener våre informanter at kunnskapsnivået om fagskoleutdanning er for lavt, også ute blant bedriftene. Man vet fremdeles for lite om hvilken kompetanse en teknisk fagskoleutdanning gir, og at de derfor ikke får så mye ansvar i jobben som det utdanningen burde tilsi. Ledelsen ved begge skolene ga uttrykk for at den lokalpolitiske interessen for fagskolen var lav, og at de mener dette i stor grad skyldes at fagskolene administrativt sorterer under fylkeskommunene, i likhet med de videregående skolene, og at oppmerksomheten i hovedsak da er rettet mot de siste. For ledelsen ved skolene oppleves denne manglende oppmerksomheten som svært frustrerende.

Frafall og svak gjennomføring ble ikke oppfattet som et stort problem innen de tekniske fagskoleutdanningene ved de to skolene vi besøkte. Skolenes ledelse, lærere og studenter er også ganske samstemte om årsaker til eventuelle frafall. En av de viktigste blir oppgitt å være nye studenters første møte med utdanningen de har valgt. Det første året på utdanning innenfor tekniske fag er meget teoritungt, med matte, fysikk, engelsk og norsk, og dette kan komme som et sjokk på enkelte

nye studenter. For noen av studentene kan dette bli for utfordrende. Det er en felles oppfatning om at de fleste som slutter, slutter tidlig i utdanningsløpet. Dersom man faller fra senere i løpet mener man det i stor grad skyldes utfordringer på det mer personlige plan for den enkelte.

For å forhindre frafall har skolene uansett iverksatt ulike tiltak. Teknisk fagskole 1 gjennomfører kartleggingsprøver av nye studenter, dersom studentene selv ønsker det, for å avdekke f.eks. lese- og skrivevansker. Samme fagskole tilbyr også et forkurs i matematikk. For øvrig har man fadderuker for nye studenter og skolen har også faste rutiner for hvordan studenter som står i fare for å falle fra følges opp. Den enkelte lærer følger opp i så stor grad han eller hun kan, selv om dette kan være noe begrenset, den store arbeidsbelastningen fagskolelærene oppgir at de ofte har.

Gjennomføringsgraden har ifølge DBH-F ligget på mellom 60 og 70 prosent for fagområdet teknisk fagskole som helhet for stedbaserte utdanninger på heltid. Gjennomføringsgraden for deltidsutdanninger er vesentlig lavere og har ligget på rundt 40 til 50 prosent, både for stedbaserte og nettbaserte utdanninger. Vi har hatt svært begrenset tilgang på statistikk på gjennomføring fra skolene selv, men generelt mener skolene, både de vi har besøkt og de vi bare har kontaktet om DBH-tallene, at gjennomføringen er noe høyere enn det som fremkommer av DBH-statistikken. Videre finner vi for den ene fagskolen vi besøkte og en av de vi kontaktet at det er vesentlige flere studenter registrert i DBH-F enn det de har i skolens egne årsrapporter. De relativt sett gode gjennomføringstallene i de tekniske fagskolene vi finner i DBH-tallene blir stilt noe i tvil etter at skolene har gitt dem sin vurdering. De fleste skolene mener imidlertid de heller er for lave enn for høye. I tillegg sier to av skolene at DBH-statistikken har registrert flere studenter ved deres skoler enn det de har hatt. Totalt sett gir dette oss grunn til å understreke at gjennomføringstallene i dette området også må bør tolkes med noe forsiktighet.

5 Oppsummering og diskusjon

5.1 Hvordan er gjennomføringen i fagskolen?

Prosjektets første problemstilling var å undersøke hvordan gjennomføringen i fagskolen er, og hva som kjennetegner dem som ikke gjennomfører. Vi la i utgangspunktet opp til å besvare dette spørsmålet gjennom bruk av registerdata fra DBH Fagskolestatistikk. Det ble imidlertid tidlig klart for oss at det er såpass store problemer med denne statistikken at den, i hvert fall ikke alene, kan benyttes som et grunnlag for å si noe om gjennomføring i fagskolesektoren som sådan, eller å sammenligne utdanninger på tvers.

Av de tre områdene av fagskolesektoren vi valgte ut, peker den kreative fagskolesektoren seg ut som den hvor den offentlige statistikken ser ut til å være minst i stand til å si noe om studentgjennomføring. Ved å sammenligne skolenes statistikk finner vi ved en av skolene et avvik i antall studenter registrert hvor DBH-F et år har 150 prosent flere registrerte studenter enn skolen selv. Også ved den andre skolen er det store avvik, men da den andre veien, med opptil 70 prosent flere studenter i skolens system enn det DBH-F har registrert. I følge DBH-F er gjennomføringen i de kreative fagskolene fra 22 prosent for nettbasert utdanning og opp til 31 prosent i stedbasert. Skolene selv oppgir en gjennomføring på fra 43 prosent for nettbasert utdanning og opp til 68 prosent i stedbasert. Det er grunn til å tro gjennomføringstallene ligger nærmere det skolene selv oppgir i sine interne oversikter enn det DBH-F-dataene forteller. Det støttes også av det lærere og studenter forteller om de enkelte klasser.

For helse og sosial totalt viser DBH en gjennomføringsandel på normert tid som svinger rundt 50 prosent. Den ligger noe høyere for de stedbaserte utdanningene, men vesentlig lavere for de nettbaserte utdanningene. Vi har fått bekreftet fra en offentlig og en privat fagskole at deres tall er rimelig like med DBH sine. To andre skoler med nettstudier i helsefag mener at DBH-tallene er for lave i forhold til deres egne tall.

Gjennomføringen i teknisk fagskole ligger ifølge DBH-F på mellom 60 og 70 prosent for stedbaserte utdanninger på heltid. Gjennomføringsgraden for deltidsutdanninger er vesentlig lavere og har ligget på mellom 40 og 50 prosent, både for

stedbaserte og nettbaserte utdanninger. Det har vært veldig vanskelig å få tilgang på statistikk for gjennomføring fra skolene selv, men i den grad skolene har innsigelser på DBH-tallene vi konfronterer de med, er det for at de er for lave for deres skole. I to av de tekniske fagskolene er det vesentlig flere studenter registrert i DBH-F enn det antall studenter som er rapportert i skolens egne systemer og årsrapporter. Selv om gjennomføring ved de tekniske fagskolene ser ut til å være relativt sett god, er det således også her grunn til at tallene bør tolkes med noe forsiktighet.

Ulike definisjoner mellom skolene og DBH-F av når en student skal regnes som å ha gjennomført er en sentral forklaring fra skolene på diskrepansene. Vi har definert gjennomføring som gjennomført på normert tid, med de svakhetene dette har. I motsetning til i høyere, akademisk utdanning, ser ikke pauser i studiene ut til å ha særlig betydning (se vedlegg 1). De som fullfører gjør det gjerne på normert tid. Det kan skyldes ulike forhold som vanskeliggjør pauser i fagskolen, som regler for studentbetaling, permisjon fra jobb og det at fagskoletilbudene mange steder har et ad hoc-preg. Det er ikke alltid en utdanning å komme tilbake til neste år. Bytte av studier internt i fagskolesektoren eller til høyere utdanning blir ikke fanget opp i statistikken og vil kunne påvirke gjennomføringstallene. Det samme gjelder fusjoner mellom skoler. De store sprikene i studenttall mellom DBH-statistikken og flere relativt store skolars egne oversikter er ikke enkle å forklare, særlig ikke når DBH i ett tilfelle har registrert langt flere studenter for en skole enn det skolen har. DBH identifiserer studentene med personnummer slik at dobbeltregistrering ikke skal kunne forekomme.

Det er nærliggende å knytte sprik i studenttall til unøyaktig registrering. Begge de kreative skolene vedgår at de har rapportert direkte gale om studentenes utdanningsbakgrunn. Når unøyaktig rapportering fra skolene ser ut til å være et problem for statistikken, kan dette ha mange årsaker. Det kan handle om at kategoriene det rapporteres etter ikke stemmer så godt med skolens egne kategorier, eller rett og slett at det tar for mye tid for skolene å rapportere. Når den administrative kapasiteten er liten, som den er i fagskolene, og rapporteringskravene omfattende, vil det bli gjort prioriteringer mellom oppgaver. For skoler som har offentlig bevilgning vil antakelig telling og rapportering av antall tilskuddsberettigede studenter gis høy prioritet. Det er dette skolene lever av, og det er også et område som utsettes for ekstern revisjon. Samtidig er det ikke nødvendigvis sammenfall mellom det skolene rapporterer til ulike fylkeskommuner og det de rapporterer samlet til DBH. Private skoler med studier som ikke får offentlig støtte ser kanskje studenttall og gjennomføringstall i større grad som et internt anliggende og rapportering til DBH gis ikke så høy prioritet. Det er store ulikheter i hvor formaliserte de interne studentoversikter i fagskolene er. Men avvikene mel-

lom skolens tall og DBH-statistikken følger ikke nødvendigvis disse skillene. Skoler med enkle oversikter for de ulike utdanningstilbud på et excel-ark, har ikke nødvendigvis større avvik enn skoler som benytter med mer profesjonaliserte, studentadministrative systemer som Felles studentsystem (FS).

DBH-tallene har altså såpass mange svakheter at de ikke er i nærheten av å kunne gi grunnlag for presise svar ut fra systematiske sammenligninger over tid. Det at datagrunnlaget er mildt sagt ujevnt i kvalitet, betyr imidlertid ikke at det ikke kan fortelle oss noe. Det grove bildet vi får om vi baserer oss både på DBH-F-data, skolenes tall og mer kvalitative data fra skolene, er at gjennomføringen ser ut til å være høyest på stedbaserte heltidsutdanninger, og disse finner vi innenfor tekniske og kreative fag. Det disse studentene har til felles er at de har studier som hovedbeskjeftigelse, og at mange er forholdsvis unge, med kort tid mellom videregående opplæring og fagskole. Innenfor de tekniske fagene finner vi likevel en større andel, også av de på heltid, som kommer fra arbeidslivet med fagarbeiderbakgrunn. Nettutdanningene har lavere gjennomføring innenfor alle områdene og uansett heltid eller deltid. Innenfor de kreative fagene er nettstudentene normalt heltidsstudenter, mens de innen de tekniske fagene og helsefagutdanningene vanligvis er deltidsstudenter. De som tar stedbasert deltidsutdanning i de tekniske fagene ser ikke ut til å ha bedre gjennomføring enn nettstudentene. Innenfor helse er det annerledes. Her er deltid hovedregelen, også for de stedbaserte utdanningene. Gjennomføringen i de stedbaserte utdanningene på deltid er langt bedre enn for nettutdanningene.

Når vi skal analysere betydningen av studentens bakgrunn, skulle vi i utgangspunktet ha muligheter til ved hjelp av DBH-data å se på studentenes utdanningsbakgrunn, alder og kjønn. De kreative fagskolene er det eneste området det kunne være interessant å undersøke om ulik utdanningsbakgrunn betyr noe for gjennomføring, fordi vi vet at utdanningsbakgrunnen her varierer. Dataene de kreative skolene har levert fra seg når det gjelder studentenes utdanningsbakgrunn er imidlertid så feilaktige at de ikke kan brukes til en analyse. Innenfor helsefagutdanningene og de tekniske fagskoleutdanning har de aller fleste studentene fagbrev eller tilsvarende. Kjønn er trolig enklere for skolene å rapportere, men ser ikke ut til å slå ut veldig mye på gjennomføringen i disse utdanningene. Alder slår ulikt ut mellom fagområdene. I helsefagutdanningene ser det ut til at gjennomføringen øker noe med studentenes alder, mens det ser ut til å være motsatt i de tekniske fagskolene. Om en skal knytte dette til aldersprofilen på utdanningene, så er det slik at de som tilhører det typiske alderssegmentet for fagskoleområdet ser ut til å ha best gjennomføring.

De største utfordringene for statistikken ser i dag altså ut til å ligge innenfor de kreative fagene. De fagskolene vi har sett på, står for store deler av studentmassen innenfor kreative fag. Dette betyr at de studentdataene som ligger inne i DBH fra

disse skolene betyr mye for hele fagområdet. Slik sett har DBH-statistikken på dette fagområdet i dag så store svakheter, både når det gjelder studentantall, studentenes utdanningsbakgrunn, og deres gjennomføring, at de er ubrukelige både som grunnlag for forskning og politikk.

5.2 Hva kan være årsaken til manglende gjennomføring ved de ulike utdanninger?

I tidligere studier av gjennomføring og frafall i tertiærutdanning, har gjerne frafallsårsaker vært gruppert som studentenes disposisjoner for å gjennomføre utdanningen, i de faglige og sosiale erfaringene de får underveis i studieløpet, og eksterne faktorer som studentenes forpliktelser utenfor studiet og deres økonomi. I tillegg kommer faktorer som program- og studiekvalitet. I tillegg påpekes gjerne nødvendigheten av å forstå konteksten utdanningen foregår i.

5.2.1 Studentenes bakgrunn og disposisjoner

Som vi har vært inne på har vi sparsomt med kvantitative data som gjør det mulig å se på betydningen av bakgrunnsfaktorer. Det begrenser seg egentlig til alder og kjønn. Når vi skal drøfte betydningen av studentenes disposisjoner, skjer dette derfor på grunnlag av det kvalitative datamaterialet. Vi vet at to av de tre utdanningsområdene tar opp studenter med yrkesfaglig bakgrunn, mens det tredje tar opp både studenter med studiespesialiserende og yrkesfaglige utdanningsprogram. Alle områdene tar i tillegg opp studenter på grunnlag av realkompetanse. Innenfor de tekniske fagskoleutdanningene og helsefagutdanningene ses det som naturlig og riktig at man tar opp studenter med yrkesfaglig grunnlag, fordi utdanningene i stor grad bygger på dette. Frafallet i alle utdanningene er størst i den aller første fasen (se vedlegg 1), og det er ikke praksissjokket, men det vi kanskje kan kalle skolesjokket som framholdes som den viktigste årsaken. Studentene har gjerne startet på utdanningen, fordi de er interessert i å lære mer innenfor sitt fagfelt, men er ikke alltid forberedt på kravene til studieteknikk, IKT-kunnskaper og evne til å formulere seg skriftlig. Blant studentene i de tekniske fagskolene blir mange overrasket over det store omfanget av norsk, fysikk og matte første året. Innenfor de kreative fagene legges det mer vekt på at mange studenter opplever at faget er for vanskelig, eller at de ikke har tilstrekkelig interesse. De blir tidlig presset til å presentere det de produserer, noe som enkelte kan oppleve som tøft.

De som sliter i møtet med disse kravene og som ikke har en tilstrekkelig sterk motivasjon, vil ut fra det studenter og lærere forteller, ha en større tendens til å velge å hoppe av tidlig. Motivasjon kan omfatte mye, men vi legger her vekt på å forstå den kontekstuelle, ut fra det våre informanter forteller. Innenfor de kreative

fagene forklares motivasjon enkelt formulert som å følge sine drømmer, eller å gjøre hobbyen sin til levebrød. Innenfor helsefagene er det ønsket om å lære mer innen faget sitt, kanskje også som grunnlag for noe større mobilitet innenfor sektoren. For de tekniske fagene er det ønsket om en spesialist- eller lederjobb innenfor faget eller bransjen som ser ut til å være motivasjonen, sammen med et ønske om et arbeid som er mindre fysisk krevende.

Det er ingen av våre informanter som problematiserer selve opptaksgrunnlaget, og argumenterer for at man for eksempel bare skal ta opp studenter med studiekompetanse, ut fra at disse antas å være bedre studieforbereid. Dette skal primært være videreutdanninger som bygger på fagbrev, og de skal være tett koplet til praksisfeltet. Noen mener imidlertid at opptaket på grunnlag av realkompetanse har vært praktisert for lite strengt, og at man slipper inn for eksempel studenter med for svake norskkunnskaper. Innenfor helse trekkes det også fram negative erfaringer med å ta inn studenter, enten med realkompetanse eller studiekompetanse, men som ikke er autoriserte fagarbeidere, til utdanninger som retter seg mot områder der dette er et krav. Innenfor de kreative fagene er det litt ulike syn på betydningen av å ha studiekompetanse. Enkelte lærere sier dette er viktig, mens andre sier at det innenfor kreative fag spiller liten rolle med studentenes utdanningsbakgrunn. Motivasjon, og i noen grad talent, framholdes som viktigere enn grunnlaget man har fra tidligere utdanning. Også i disse fagene pekes det på at en del studenter er lite forberedt på de harde arbeidskrav som stilles om de skal gjennomføre utdanningen på en god nok måte. Dette er det eneste området hvor vi fikk et visst antall svar fra studenter som hadde sluttet uten å gjennomføre, og manglende interesse var klart hyppigste forklaring.

5.2.2 Faglig og sosial integrering

Motivasjonen må altså være sterk nok til å overleve den første motstanden man møter gjennom utdanningens krav. En vellykket faglig og sosial integrering innebærer gjerne at motivasjonen til å gjennomføre studiet blir konsolidert og styrket.

I alle utdanningene legges det stor vekt på betydningen av sosial integrasjon og klasse miljø. Særlig studentene i teknisk fagskoleutdanning og helsefag, som i de fleste tilfellene kommer fra arbeidslivet, legger stor vekt på betydningen av at de støttes og passer på hverandre. De kan se ut til å ha en felles identitet knyttet nettopp til at de er arbeidstakere som skal forsøke seg i utdanningsverdenen. Bortsett fra i den helt innledende fasen, hvor man ser det som naturlig at en del villfarne sjeler hopper av før toget får fart, så omtales ikke frafall i utdanningen som noe trivielt blant studentene. I stedet omtales det som noe ekstraordinært, noe man må unngå, ikke bare for ens egen del, men i klassen generelt. Studenter som ikke møter opp på skolen, blir gjerne oppringt eller får meldinger fra medstudenter.

Men akkurat som en god sosial integrasjon gjennom klasse miljøet er viktig for de som omfattes av den, kan det virke stikk motsatt på andre. Blant de kreative studentene som hadde sluttet underveis, var det at de ikke fant seg til rette i klasse miljøet en av de viktigste forklaringene de ga. Den sosiale integrasjonen er ikke like lett å oppnå i nettbaserte studier. Særlig i den nettbaserte utdanningen i helsefag som vi har sett på, skiller gjennomføringsmønsteret seg ut ved at flere faller gradvis av eller tar pauser utover i studiet. Skolen har åpnet for at studentene skal kunne bruke lengre tid, og det gjør de, men uten at det er lett å se at det bidrar til veldig mye bedre gjennomføring.

Innenfor alle de tre fagområdene vi har sett på legger studentene særlig vekt på lærerens betydning når de skal forklare det vi kan kalle den faglige sosialiseringen. Det at læreren kan faget og har kunnskap om arbeidsfeltet fremholdes som det aller viktigste. Det settes over nødvendigheten av pedagogisk utdanning, både av studenter og lærere, mens skoleledelsen også legger stor vekt på pedagogisk utdanning. Tendensen er at stadig flere av lærerne har tatt pedagogisk utdanning, ikke før de blir ansatte som lærere, men ved siden av lærerjobben. Inntrykket, basert på de skolene vi besøkte, er at det er flest lærere som har det i helsefag, noe færre i de tekniske fagene, og absolutt færrest i de kreative fagene. Flere lærere og studenter, særlig i de nettbaserte utdanningene, uttrykker ellers at lærerressursene ofte er for knappe, og det ofte er et større veiledningsbehov enn det studentene kan få i dag.

Mangel på stabilitet blant lærere, og skifte av undervisningsdager som skaper problemer i forhold til den jobben man har ved siden av, fremholdes som et problem ved flere av utdanningene som er organisert på deltid. Tilgang på praksisplasser er nødvendig for overhodet å kunne gjennomføre i helsefagutdanningene, og her er det store utfordringer, særlig for studenter som spesialisere seg inn mot et annet arbeidsfelt enn det de er ansatt i. Den manglende kjennskapen til fagskoleutdanningene i arbeidsfeltet, og de manglende institusjonelle ressurser når det gjelder å rekruttere praksisplasser, gjør at noen studenter må gi opp studiet fordi de ikke får praksisplass.

Innenfor de kreative fagene er det normalt ikke praksis i bedrifter, mens det innenfor de tekniske fagskolene varierer. I den grad det er bedriftspraksis ser den imidlertid ut til å være svært beskjeden, 1-2 uker.

5.2.3 Eksterne faktorer

Utover i studiet er det færre som faller fra, og eksterne faktorer oppgis som vanligste frafallsårsak. Klassene vi besøkte fortalte gjerne om enkelttilfeller hvor en student har gitt opp, og forklarte det oftest med utenforliggende faktorer: Skilsmisse, sykdom, for stor totalbelastning. For studentene innenfor helse og tekniske

fag er det belastningen som ligger i å utdanne seg ved siden av jobb som trekkes frem som størst. I helse er det hovedmønsteret at studentene kombinerer sin vanlige jobb, normalt på deltid, med fagskoleutdanning. I tillegg har mange av dem familieforpliktelser, enten har de barn eller så er de så voksne at de har forelder som trenger omsorg. Dette er gjerne kvinner som er vant til å være fleksible, de har kombinert jobb og familieforpliktelser, og tenker at de skal klare å tilpasse også fagskoleutdanning i denne kabalen. De fleste klarer det, men ikke alle. Særlig stor er utfordringen i praksistiden for de som har denne ubetalt, og derfor trenger inntekt ved siden av. Når det å kombinere jobb, familieforpliktelser og studier blir for mye, er det naturlig at det er studiene som ofres, eller settes på vent, som mange uttrykker det, selv om det i fagskolesammenheng ser ut til å bli permanent. Ved de tekniske fagskolene vi besøkte, så tendensen ut til å være at stadig flere tok studiene på deltid ved siden jobb. Det betyr at en i økende grad får de samme utfordringene her som i helse med hensyn til totalbelastningen. Også innenfor de kreative fagene er det mange som jobber ved siden av. De er heltidsstudenter, men uten obligatorisk oppmøte, noe som kan gjøre det fristende enkelte dager å legge inn jobb i stedet for skole. Mange av studentene i kreative fag «lever på nett», noe som kan gjøre det vanskelig å få nok søvn. Da kan det bli fristende å sove lengre framfor å gå på skolen.

Mange fagskolestudenter tar studielån for å sikre seg midler til livsopphold. I tillegg må de studentene som går på studentfinansierte kurs også låne til relativt høye studieavgifter, ofte godt over 100 000 kroner i året. Noen av disse oppgir økonomi som årsak til at de har sluttet. Det kan arte seg på ulike måter, men om de for eksempel skulle trenge lengre tid på studiet, vil de kunne oppleve det som dyrt å fortsette. Enkelte oppgir også at de har blitt ofre for en streng praksis fra skolen sin side, ved at de har blitt kastet ut som følge av at de ikke har klart å betale skolepenger innen fristen. En av skolene med offentlig finansiert utdanning har for øvrig innført en liten studieavgift for å hindre at studenter som egentlig ikke er så veldig motiverte melder seg på, fordi det er gratis utdanning. De har ikke oppsummert om dette har fått betydning for søkermassen.

5.2.4 Hva står på spill? Om utdanningens betydning for videre karriere

Fagskoleutdanningen spiller en høyst ulik rolle innenfor de ulike fagområdene og selvsagt også individuelt innenfor disse utdanningene. Studentene innenfor kreative fag kan sammenlignes med de typiske studenter ved høyskoler og universitet på den måten at de utdanner seg for å komme inn i arbeidsmarkedet. Både lærere og studenter har en forståelse av at det er hva slags portefølje de opparbeider seg som er viktig, og ikke det at de gjennomfører utdanningen i seg selv. Til dels gir de også uttrykk for at det er viktigere å komme seg inn i den kreative bransjen enn å

fullføre utdanningen. Det betyr, satt på spissen, at får du et gunstig jobbtilbud, så bør du avbryte utdanningen for å ta det, og heller avbryte utdanningen. Det er ikke det at utdanningen ikke er viktig, men man oppfatter at man lærer mer i arbeidslivet. Et jobbtilbud kan bli sjansen man ikke tør gå fra seg. For mange av de kreative studentene er det også vanlig å gå videre til høyere akademisk utdanning, ofte i utlandet, etter fagskolestudiene. Fordi man ikke nødvendigvis får så god uttelling for fagskoleutdanning innenfor høyere utdanning i Norge, er det ikke uvanlig at studenter som har avbrutt fagskolestudiene, i stedet søker seg til høyere akademisk utdanning.

Studentene innenfor tekniske fag er gjerne drevet av et ønske om avansement innenfor samme fagfelt. Slik sett kan den muligheten svekkes om de ikke klarer å gjennomføre. For disse studentene gjelder likevel at de har en fagutdanning i bunnen, og som regel vil de enten ha en jobb å fortsette i eller gå tilbake til, dersom de ikke har det stiller de neppe svakere, kanskje heller sterkere, i jobbmarkedet enn andre fagarbeidere som ikke har startet på fagskole.

Studentene som tar fagskole innen helse er de fagskolestudentene som har minst å vinne rent karrieremessig på å gjennomføre en fagskoleutdanning. De kan imidlertid gå glipp av en lønnsforhøyelse. Men normalt fortsetter de i den samme jobben enten de gjennomfører eller avbryter utdanningen. Det betyr ikke at det ikke er viktig å gjennomføre for de fleste. Det kan handle om egen tilfredshet og følelse av mestring, og det kan handle om forventninger fra arbeidsgiver som har støttet utdanningen økonomisk.

5.3 Hva gjøres for å forbedre gjennomføringen og forhindre frafall?

Alle skolene vi har besøkt understreker at de er opptatt av å bedre gjennomføringen og hindre frafall i fagskoleutdanningene. Langt fra alle ser imidlertid dette som en hovedsak, rett og slett fordi de ikke opplever at lav gjennomføring er et stort problem.

En del av skolene er opptatte av tiltak for å minske frafallet i den tidlige fasen av studiet. Inntrykket er at få av skolene avviser søkere i det hele tatt dersom de har fagbrev i tekniske og helsefaglige studier, og studiekompetanse eller fagbrev i de kreative fagene. Romslige realkompetansevurderinger ser ut til å inkludere også de fleste som ikke har den formelle kompetansen. Lav søkning, og et ønske om å fylle opp plassene, gjør at også søkere man er i tvil om vil klare å gjennomføre, ofte tas opp. Ved noen skoler ønsker man å se nærmere på opptaksrutiner og kriterier. Det kan dreie seg om motivasjonsbrev og innføring av en mindre studieavgift for å forsøke å sile ut de som ikke har tilstrekkelig motivasjon. Det kan handle om å foreta en forventningsavklaring, slik at studenter som ikke er klar over det

forstår at gjennomføring også betinger en vesentlig egeninnsats utover skoletiden, og at andre belastninger må søkes tilpasset dette. I tillegg prøver en skole å kartlegge språk- og IKT-ferdigheter tidlig, slik at de som trenger det, kan få ekstra støtte for å komme godt i gang. Dette er formelle opptakskrav i utgangspunktet, men ikke så lett å praktisere strengt så lenge det er mangel på søkere.

De fleste fagskolestudentene har til felles at de ikke har noen erfaring fra utdanning etter videregående. For de kreative studiene sin ligger gjennomføring av videregående gjerne i nær fortid. Skolene oppsummerer at de må introdusere struktur rundt et relativt fritt studium, hvor studentene bestemmer selv om de skal møte opp eller ikke. De innfører fraværsregistrering som et oppfølgingstiltak, selv om det ikke er obligatorisk oppmøte. De krever også hyppige innleveringer for å forebygge at studenter sakker for mye akterut.

Til fagskole i helsefag kommer studentene som regel med omfattende erfaring fra praksisfeltet, men med mange års fravær fra utdanning. For disse er det veiledning i studieteknikk og bruk av IKT som har vært nevnt som viktige tiltak. Lærernes kapasitet er imidlertid begrenset og strekker ikke til i forhold til behovene. I stedet må de appellere til samarbeid mellom studentene.

Også de fleste studentene i tekniske fag har med seg mye faglig erfaring fra arbeidsfeltet. For dem kan de teoretiske kravene i matte, fysikk og norsk være en stor utfordring. Noen lærere reiser tvil om den veldig teorifortunge modellen egentlig er hensiktsmessig i denne typen studier. De jobber hardt med å vise relevansen av de teoriske kravene i utdanningen.

Nettstudiene har en karakter som gjør at de krever mye mer selvdisciplin av den enkelte. Ikke alle har imidlertid søkt nettstudier fordi de er så selvstendige. De kan ha søkt hit fordi de er bosatt langt unna nærmeste utdanning og er bundet av familie eller jobb til å bli boende. De kan også ha søkt nettstudier fordi de ønsker å slippe unna skolens rutiner, eller i enkelte tilfeller fordi de sliter med sosial angst. Uten erfaring er det lett å overvurdere sin egen kapasitet til å kombinere nettstudier med familie og arbeid. Et tiltak er å forsøke å strukturere nettstudiene mer som stedbaserte studier, med rigide planer og utporsjonering av nytt stoff og nye oppgaver uke for uke. Et annet tiltak er mer individuell oppfølging av studenter som er registrert med lav aktivitet på nettet. Andre tiltak for å bedre gjennomføringen i nettstudier er etablering av egne fora eller studiegrupper på nett hvor studentene kan utveksle spørsmål, erfaringer, og i kreative fag også arbeider.

5.3.1 Strukturelle rammebetingelser setter begrensninger

Det har vært en utbredt oppfatning at i fagskoleutdanning er ikke gjennomføring en utfordring slik det er i andre deler av utdanningssektoren. Hit kommer det studenter med erfaring fra arbeidslivet som vet hvor de vil og er høyt motiverte. De

virrer ikke rundt på søken etter hva de skal bli. Det er absolutt grunn til å anta at fagskolestudentene som gruppe har noen slike kjennetegn. I tillegg har de mange små fagskolemiljøene en styrke i at studentene blir knyttet sammen. En forholdsvis uformell kultur gjør det lettere å inkludere de mange studenter hvis erfaringer fra utdanningssystemet ligger langt tilbake i tid.

Fagskolene har imidlertid noen særegne strukturelle utfordringer som åpenbart påvirker gjennomføringen, og som ikke alltid kan løses av den enkelte skole eller den enkelte lærer. Det første gjelder søkertilstrømningen. Med lav søkning vil fagskolene nødvendigvis måtte ta inn mer eller mindre alle søkere, også de som ikke tilstrekkelig motiverte, eller forberedte til å gjennomføre en fagskoleutdanning. Fagskolesektoren har de siste par årene fått stor politisk oppmerksomhet fra Storting og regjering, men det er ingen tegn til økt søkning. Fortsatt opplever fagskolene at de har en relativt svak posisjon både i forhold til det lokalpolitiske nivå, i forhold til arbeidslivet og i forhold til det øvrige utdanningssystemet. Skolene vi har besøkt opplever i de fleste tilfeller - ikke alle - en svak interesse fra fylkeskommunene som i dag forvalter denne sektoren, og som eier mange av skolene. For disse er det videregående opplæring som tar det meste av oppmerksomheten. Til tross for at diverse undersøkelser av arbeidslivets behov skulle tyde på at private bedrifter og offentlige virksomheter nærmest sloss om tilgjengelige kandidater fra fagskolene, er dette langt fra opplevelsen man har på skolene. Fagskoleutdanning oppfattes fortsatt på de fleste områder å ha et uklart nedslagsfelt i arbeidsfeltet, selvfølgelig med visse variasjoner mellom ulike typer fagskoler. Den svakeste posisjonen ser fagskole i helse ut til å ha. Til tross for en stor satsing fra helsemyndighetene på fagskole som ledd i Kompetanseløftet 2015 og introduksjon av studiepoeng, opplever ikke studentene fra denne utdanningen at de blir vurdert som annet enn fagarbeidere etter gjennomførte studier. Verken i arbeidsfeltet eller i utdanningssystemet gir fagskole noen merkbar uttelling. Det kan gjøre noe med motivasjonen til å gjennomføre i situasjoner hvor totalbelastningen av skole, jobb og utdanning blir i største laget. Mens Stortinget har vedtatt at fagskole skal gi studiepoeng, er det få fagskoler som melder om en styring av fagskolestudentenes posisjon i forhold til overgang til høyskoler eller universiteter. Snarer enn å tenke påbygging, er det slik at det mange ganger heller kan lønne seg for en fagskolestudent å avbryte studiet for i stedet å starte på en høyskole.

For de utdanningene som krever praksisplasser, primært innenfor helsefagene, er utgangspunktet at fagskolene i dag stiller langt bak i køen sammenlignet med høyskole- og universitetsutdanning med praksiskrav i utdanningen. I de tekniske fagskoleutdanningene sliter skolene flere steder med å rekruttere et tilstrekkelig antall lærere med solid bakgrunn i faget. Pedagogisk tilleggsutdanning kan de ta mens de er ansatt, men det gjelder ikke den faglige kvalifiseringen, og uten denne faller de gjennom i forhold til studentene. Flere påpeker at fagmiljøene ved de

fleste fagskolene blir for små og dermed lite robuste. Skolene har også lite å gå på i forhold til fravær blant lærerne. Innenfor helsefag ser det ut til at en svært fragmentert struktur med små og sårbare miljøer reproduseres av systemet for tilde- linger av midler. Skoler må lyse ut utdanninger før de vet om de får midler, eller de sliter med å få nok søkere når de endelig har fått midler. De kan ikke ha annet enn en liten kjernes av faste lærere, fordi de sjelden vet hvor mange utdannings- tiltak de får satt i gang. Idealet om en fagskolesektor som skal være tett på arbeids- livet og raskt kunne opprette og legge ned utdanninger etter aktuelle behov, bidrar således til en ad hoc-preget utdanningsstruktur. Dette kan gjøre muligheten til å flytte eller ta pause i studiet som følge av svangerskapspermisjon eller andre nød- vendige årsaker lite reell. Utdanningstilbudet finnes ikke i nærheten, kanskje ikke en gang i landsdelen, om det finnes i det hele tatt, den dagen du ønsker å fortsette etter en pause eller flytting. De strukturelle særtrekkene ved fagskolesektoren med et stort antall veldig små og til dels ustabile utdanninger er trolig en av for- klaringene på at studentene her i liten grad ser ut til å komme tilbake etter et av- brudd, i motsetning til studenter i høyere, akademisk utdanning.

Små enheter har gjerne lav administrativ kapasitet. De har svært få ansatte som bare arbeider med studentadministrasjon. Dette er ikke hele, men deler av forkla- ringen på den manglende kapasiteten til å rapportere studenttall og gjennomfø- ring. Litt spissformulert prioriterer de knappe ressurser på å holde utdanningene i gang og få studentene til å fullføre.

Referanser

- Aamodt P.O. (2001). Studiegjennomføring og studiefravall. En statistisk oversikt. NIFU skriftserie 14/2001 Oslo: NIFU
- Aamodt, P.O. og Hovdhagen, E. Fravall og gjennomføring i lavere grads studier før og etter kvalitetsreformen: En sammenlikning mellom begynnerkullene fra 1999, 2003 og 2005. NIFU: Rapport 38/2011
- Allison, P. D. (1984): *Event History Analysis: Regression for Longitudinal Event Data*. Quantitative applications in the social sciences: a Sage university paper series no. 46. Beverly Hills: Sage.
- Archer, M. (1989): Cross-National Research and the Analysis of Educational Systems. I Kohn, Melvin (ed.): *Cross-national research in sociology*. Sage
- Caspersen, J., Utvær, B., Bugge, H. og C. Wendelborg (2017): *Fagskolekandidatene. En undersøkelse av fagskolestudenter uteksaminert i 2015*. NTNU samfunnsforskning
- Caspersen, J., E. Waagene og L. A. Støren (2012): *Fagskoleutdannede – hvem er de og hvor går de?* Oslo: NIFU
- Helland, Håvard (2017): *Persistent Passion for Professional Education - Consequences for student completion and dropout*. Høgskolen i Oslo og Akershus (upublisert).
- Hovdhaugen, E. & P.O. Aamodt (2005). Fravall ved universitetet En undersøkelse av fravall og fullføring blant førstegangsregistrerte studenter ved Universitetet i Bergen, Universitetet i Oslo og Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) høsten 1999 Arbeidsnotat 13/2005 Oslo: NIFU STEP
- Høst, H. (2017): «Eget behov for faglig fordypning». *Om fagskoleutdanning i helse og sosial*. Oslo. NIFU.
- Høst, H. og C. Tømte (2016): *Styring og styrking av en fragmentert sektor. Evaluering av Nasjonalt fagskoleråd*. Oslo
- Korsnes, Olav 1996: *Industri og samfunn. Framlegg til et program for studiet av norsk arbeidsliv*. Dr. philos-avhandling Sosiologisk Institutt/AHS - Gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning, Universitetet i Bergen.
- Kunnskapsdepartementet. (2013). *Tilstandsrapport Fagskoler 2012*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

- Mastekaasa A. & M. N. Hansen (2005): "Frafall i høyere utdanning: Hvilken betydning har sosial bakgrunn?" i Statistisk sentralbyrå: Utdanning2005 – deltakelse og kompetanse Statistiske analyser Oslo: Statistisk sentralbyrå
- Nyen, T., A. Skålholt og A. H. Tønder (2014): Fagbrevet som grunnlag for videre utdanning. I Høst, Håkon (red.) (2015): *Kvalitet i fag- og yrkesopplæringen: Fokus på opplæringen i bedrift*. Oslo. Nordisk institutt for studier av innovasjon, forskning og utdanning.
- Næss, T. (2003): Studieprogresjon, studieeffektivitet og frafall ved de frie fagstudiene ved universitetene, NIFU skriftserie nr. 16/2003, Oslo: NIFU.
- Rumberger, R. W. (2011): *Dropping out. Why students drop out of high school and what can be done about it*. Massachusetts. Harvard University Press
- Sakslind, R. (1992): *Kvalifikasjonspolitik og strukturreformer. Nasjonale kontraster i teknisk utdanning og arbeidsliv*. Bergen. AHS – gruppe for flerfaglig arbeidslivsforskning.
- Schnepf, S. V. (2014): Do Tertiary Dropout Students Really Not Succeed in European Labour Markets?. IZA Discussion Paper No. 8015. Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2409537>
- Singer, J. D. & J. B. Willett (2003): *Applied Longitudinal Data Analysis. Modeling Change and Event Occurrence*. New York: Oxford University Press.
- Tinto, V. (1993): *Leaving College*, 2nd ed, Chicago: University of Chicago Press
- Waagene, Erica og Liv Anne Støren (2013): Fagskoleutdannedes studiesituasjon og arbeidsmarkedssituasjon. Kandidatundersøkelse for fagskoleutdannede uteksaminert våren 2012. Oslo. NIFU. Waagene, E.,
- Woodely, Alan (2007): Conceptualizing student drop-out in part-time distance education: pathologizing the normal? *Open Learnin: The journal of Open, Distance and e-learning*, 19:1., 47-63
- Yamaguchi, K. (1991): *Event History Analysis*. Applied social science research methods series vol 28, Newbury Park, CA: Sage Publications.

Vedlegg

Når faller studentene av?

Vi har i denne rapporten fokusert på gjennomføring til normert tid. Fra studier av høyere utdanning vet vi at få studenter fullfører på normert tid, og at svært mange er forsinket (Aamodt 2001, Næss 2003, Hovdhaugen & Aamodt 2005, Aamodt & Hovdhaugen 2011). Videre viser funn fra høyere utdanning at mye av frafallet skjer allerede det første året etter at studentene begynte (Hovdhaugen & Aamodt 2005). Med forbehold om manglende vi har påpekt i statistikken har vi derfor undersøkt hvorvidt dette også er tilfellet i fagskolesektoren.

Det ser ikke ut til å være normalt at fagskolestudentene er forsinket i studieløpet. Gjennomføringsgraden for fagskolestudier øker svært lite om man gir studentene ett eller to år mer enn normert tid. Av de som er registret fullført på en fagskoleutdanning har over 90 prosent fullført på normert tid. Dette er svært ulikt høyere utdanning, men det samsvarer med det bildet skolene selv gir i intervjuene.

For å se på når studentene potensielt faller fra, har vi beregnet hvor stor andel av studentene som startet på et studium som fortsatt er aktive studenter hvert av de neste semestrene. Dette refereres til i litteraturen som overlevelsesrate. Det vi beregner er helt enkelt hvor stor del av studentene som er igjen etter hvert semester, gitt at de har «overlevd» de foregående semestrene. For fjerde-semester studenter, for eksempel, er denne raten andelen studenter som har vært aktive både første studieår og første semester i andre studieår, det vil si de tre foregående semestrene.

Tabell V.1 viser denne utregningen, og den viser at den største reduksjonen i antallet aktive studenter finner vi allerede etter første semester.

Tabell V.1 Andelen av studenter som er registrert startet på første semester på en fagskoleutdanning som fortsatt er registrert aktive for hvert påfølgende semester)

	Toårig teknisk fagskole			Helsefag	Kreativ	
	Heltid	Deltid		Deltid	Heltid	
Normert utdanningslengde (i semestre)	4	6	8	4	2	4
2. semester	0.89	0.8	0.82	0.8	0.66	0.69
3. semester	0.72	0.64	0.64	0.66	0.01	0.5
4. semester	0.68	0.57	0.59	0.49	0.01	0.45
5. semester	0.02	0.47	0.51	0.03		0.01
6. semester	0.01	0.44	0.48	0.01		
7. semester		0.04	0.45			
8. semester		0.01	0.36*			
N (1. semester)	4997	3031	1221	3875	1141	4349

Kilde: DBH-F. Tabellen viser overlevelsesheter som er en vanlig måte å analysere data på når man er opp-tatt av timingen av ulike begivenheter (Allison 1984, Yamaguchi 1991).

Overlevelsesheter behandler studenter som har falt fra og studenter som har hatt pauser likt, da studenten må ha vært aktiv alle foregående semestre for å bli regnet som «overlevd». Overlevelsesheter gir derfor et feilaktig bilde av hvor mange som fullfører et studium dersom det er vanlig å ta pause fra studiene. Det kan være årsaker knyttet til jobb eller livssituasjon som gjør det vanskelig å studere på det nåværende tidspunkt, f.eks. foreldrepermisjon, sykdom eller stor arbeidsmengde. For å få en indikasjon på hvorvidt det er vanlig å ta pauser i studier ser vi på andelen av studenter som ikke er registrert som aktive minst et semester for å bli registrert som aktiv igjen et senere semester. For hvert av de tre fagområdene er det under 3 prosent av studentene som har hatt ett opphold i perioden de er registrert som aktive studenter. Av de som har hatt pause er det 33 prosent som er registrert gjennomført innenfor helsefag og 50 prosent innenfor kreative og tekniske fag. Det er derfor ikke uvanlig at de som har tatt pause senere faller fra.

Tabelloversikt

Tabell 1.1 Fagskolestudenter fordelt på fagfelt og kjønn våren 2018	17
Tabell 1.2 Andel av studenter med de ulike finansieringsformene i 2012 og 2017 fordelt på fagområde.....	31
Tabell 1.3 Antall og andel studenter for hvert fagområde for opptaksperioden 2012- 2014 og for 2017.....	32
Tabell 2.1 Antallet studenter som er tatt opp på kreative fagskoleutdanninger i perioden 2012 til 2014 og andelen av disse som har fullført på normert tid	38
Tabell 2.2 Antall studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for de ulike utdanningslengdene.	39
Tabell 2.3 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for de ulike fagretningene.....	39
Tabell 2.4 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for kvinner og menn fordelt på studielengde.....	40
Tabell 2.5 Gjennomføringsgrad på normert tid for hver av de ulike finansieringsformene.....	40
Tabell 2.6 Antall studenter tatt opp på stedbaserte studier, og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid, i skolens og DBHs statistikk 2012-2015.....	42
Tabell 2.7 Antall studenter tatt opp på nettbaserte studier og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid, i skolens og DBHs statistikk 2012-2015.....	42
Tabell 2.8 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid (to år) ifølge skolens egen statistikk og DBHs statistikk, 2012-2014-kullene.....	46
Tabell 2.9 Antallet studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid, skolens egen statistikk og DBHs statistikk, 2015-2017-kullene.....	47
Tabell 3.1 Antallet studenter som er tatt opp på helsefagutdanninger i perioden 2012 til 2014 og andelen av disse som har fullført på normert tid	59

Tabell 3.2 Antall studenter med de ulike undervisningsmetodene og andelen av disse som har fullført på normert tid	59
Tabell 3.3 Antall studenter som er tatt opp og andelen av disse som gjennomfører på normert tid for ulike fagområder for årskullene 2012 til 2014.....	60
Tabell 3.4 Antallet kvinnelige og mannlige studenter tatt opp per opptaksår og andelen av disse som fullfører på normert tid.....	60
Tabell 3.5 Antallet studenter som er tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid for ulike aldersgrupper definert ut fra alder ved oppstart.....	60
Tabell 3.6 Antallet studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid fordelt på eierform.....	61
Tabell 3.7 Antall studenter som er tatt opp for hvert opptaksår og andelen av disse som har fullført på normert tid (her: to år etter oppstart)	63
Tabell 4.1 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid, fordelt på studielengde	74
Tabell 4.2 Antall studenter tatt opp på toårige studier på deltid og andelen av disse som har fullført på normert tid, fordelt på normert studielengde og undervisningsmetode.....	75
Tabell 4.3 Gjennomføringsgrad for stedbaserte offentlige utdanninger for årskullene 2012 til 2014.	75
Tabell 4.4 Gjennomføringsgrad for nettbaserte studie med samlinger, offentlige utdanninger for årskullene 2012 til 2014.....	76
Tabell 4.5 Antall studenter ved teknisk fagskole 1 som er registrert tatt opp for hvert av opptaksårene og andelen av disse som er registrert fullført på normert tid.	77
Tabell 4.6 Antall studenter tatt opp og andelen av disse som har fullført på normert tid og ett år etter normert tid fordelt på heltids- og deltidsstudier.	78
Tabell 4.7 Gjennomføringsgrad på normert tid og ett år etter normert tid for heltid og deltidsstudenter fordelt på alder ved oppstart på studiet.....	78
Tabell 4.8 Antall studenter for hvert av årskullene/opptaksårene og andelen av disse som har fullført på normert tid for tekniske fag.....	81
Tabell 4.9 Antallet studenter som er tatt opp i de ulike aldersgruppene og andelen av disse som har fullført på normert tid	81
Tabell V.1 Andelen av studenter som er registrert startet på første semester på en fagskoleutdanning som fortsatt er registrert aktive for hvert påfølgende semester)	106

Nordisk institutt for studier av
innovasjon, forskning og utdanning

Nordic institute for Studies in
Innovation, Research and Education

www.nifu.no